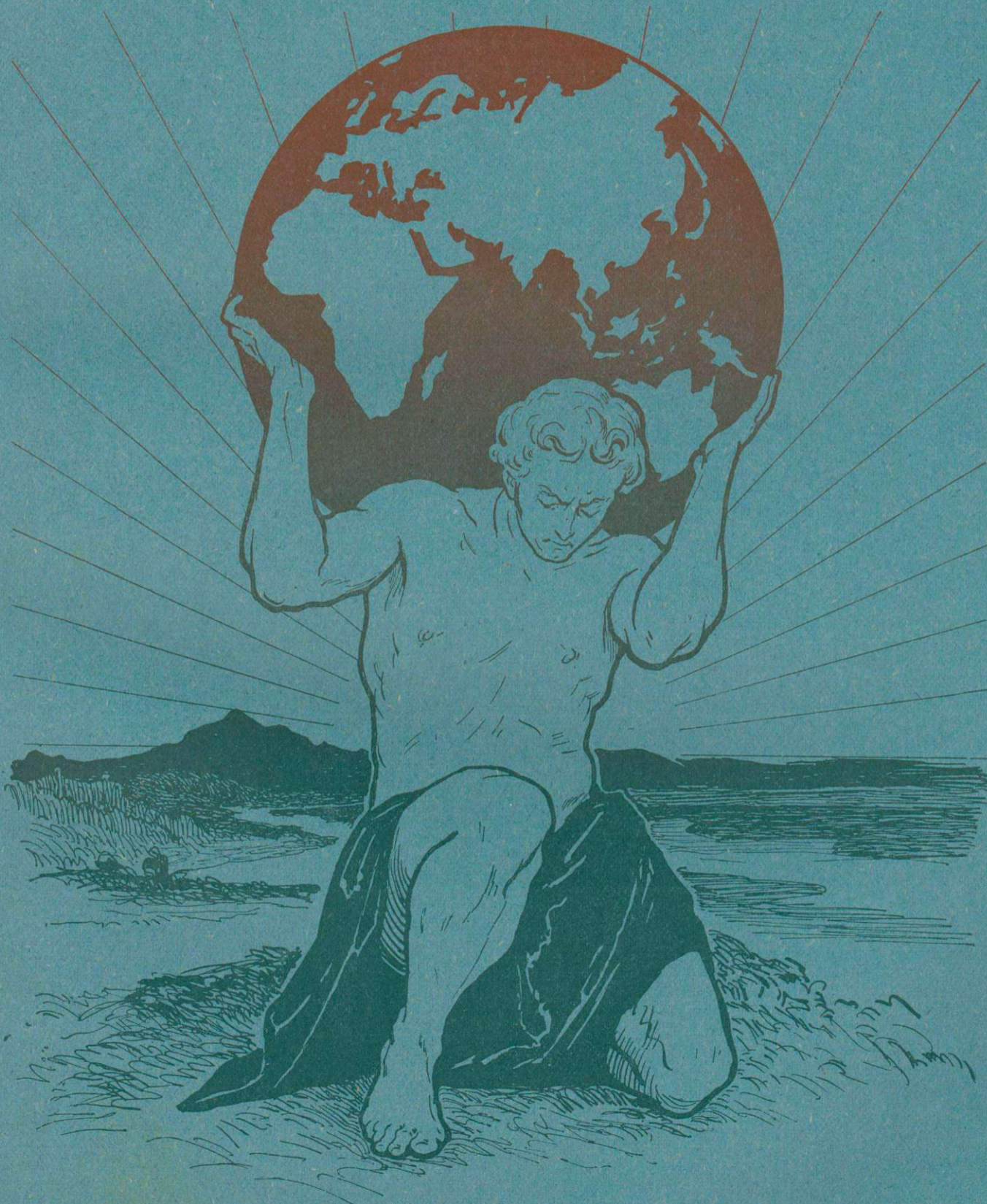

DOM IN SVET

LETO XVII.

1904.

ŠTEV. 6.

VSEBINA.

	Stran
Bogdan Vened: V smrtni senci. Baltiška povest. (Dalje)	321
Silvin Sardenko: Trenutek žalosti	333
Fr. S. Finžgar: Iz modernega sveta. Roman. (Dalje)	334
J. E. Rubin: Spomini na ljubljansko barje	343
Anton Medved: Job. Svetopisemska zgodba. 18., 19., 20.	352
Roman Romanov: Hiša na Holmu. (Dalje)	354
Ivan Lah: Tjutčev in Homjakov. K stoletnici dveh rusko-slovanskih pesnikov. (Konec)	360
Marijan: Kmetiški motivi	367
Književnost	368
To in ono	373
A. Breznik: Slovarski navržki	383

Šah (na ovitku).

SLIKE.

Portret starega moža. L. Grohar. — Valvazorjev spomenik. Alojzij Gangl. — Povodenj na ljubljanskem barju. Anton Koželj. — Kremelj v Moskvi. F. Aleksejev. — Ob Bajkalskem jezeru. — A. S. Homjakov. — Čemulpsko pristanišče v Koreji. — Potopljena ruska oklopnica „Petropavlovsk“. — Cesta v Mukdenu. — Proviant v Port Arturju. — Japonci streljajo na „Varjaga“ in „Korejca“. — Antonín Dvořák. — Kuropatkin v Sergijevi lavri. — Podadmiral knez Uhtomskij. — Bojna ladja, zavarovana z mrežo proti torpedom. — Japonska vojna ladja „Nišin“. — Japonski general Kuroki. — Torpedo po eksploziji.

Anton Foerster. Ponatisk iz „Dom in Sveta“ s podobo skladatelja in ljubljanske stolnice ter pesmijo „Tretja solza“ se dobiva pri upravnistvu „Dom in Sveta“. Cena 60 v. (po pošti 70 v.)

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: „**Marijanišče**“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 25 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravnistvo v „**Marijanišču**“

BOGDAN VENED:

V SMRTNI SENCI.

BALTIŠKA POVEST.

XI.

Veliki gromovnik je zagrmel tam pod daljnim nebom, nenadno, nepričakovano in tako strašno, da je ubogo zemljanko - mladenko, stoječo brez zavetja na široki in odprti plani, napolnil s smrtno strahoto ter jo kar ušibil; zeleni blisk pa, ki je bil šinil iz nizkih, črnkastih oblakov, visečih in potuhnjeno se plazečih nad zemljo, jo je kar slepil. Lev, kralj vseh životinj, gospodar vseh zverin, je zatulil pred plaho srnico in jo hotel že kar z očmi prodreti, podreti in streti, da jo je zadigljaj smrtni mraz, in je zatrepetala kot plašljiva trepetljika in obstala kakor pribita k tlom. Uboga, uboga srnica! Uboga, uboga ona zemljanka-mladenka, stoječa na odprti plani pod gromom in bliskom! Uboga Slavica! Zakaj — veste — oni veliki gromovnik ni Perun, ki se vozi po nebu na ognjenih kolih in meče na bese, gospodarje oblakov, ognjevite strele in ognjene kroglice in kamene in biča s svojo rdečo šibo, z bliskom, povodnje žene, večne svoje neprijateljice.

In oni tuleči lev, ni lev, prebivalec in gospodovalec globokih šum. Ta lev in ta gromovnik je nadknez Krut, tuleči glas in gromki grom je njegova beseda, slepeči blisk je pa njegov pogled, s katerim je ošinil Pluzonovo hčerko, ko je začul iz njenih ust besedo, da je ona zopet verna kristjana in da tudi od njega želi in zahteva, da postane kristjan, zahteva to kot pogoj, če hoče, da bode ona kdaj njegova.

„Ti — kristjana!“ je hropeče zarjul Krut.

„Da!“ je odgovorila mladenka tiho, tresoč se po vsem životu kot šiba na vodi.

Mladi nadknez jo je gledal nekaj časa srdito, divje, srepo, kakor bi jo hotel kar z očmi prebosti. Pa kmalu ga je bes minil. Oni grozeči, slepeči, paleči blisk je izginil iz njegovih oči: preminil je, ugasnil ali pa odletel kam v daljnje daljave, kakor bi se bil v trenutku skesal, da je prestrašil in oplašil tako lepo, nedolžno zemljico, rahlo dušico Slavičino.

In tiho, rahlo, milo — kakor zašumlja po zraku krotka zapadna sapica, ko premine nevihta, ko neha grmeti in se bliskati in preneha dež — je vprašal nadknez:

„Kaj ne, Slavica, ti se samo šališ? Hotela si mi le malo ponagajati?“

„Ne. Govorila sem resno resnico“, je sedaj že bolj ojunačena odgovorila mladenka.

Zopet se je zabliskal v njegovih očeh plamen svetlogoreč, pogubo preteč. Pa nadknez se je takisto hitro kot prej zopet premagal in je govoril krotko:

„To ne more biti res. Da bi se bila Pluzonova hčerka Slavica tako naglo izprevrгла, to ni mogoče, nikdar, nikdar! Slavica je bila vendar z drugimi bodriškimi staroverskimi božjepotniki-zarotniki prišla na Rujano počastit vsesvetlega Svetovita. Slavica je bila vendar najtesnejša in najzvestejša prijateljica knežnje Viljenice, ki je bila moja zaročnica, nevesta. Slavica je bila sozarotnica pri vstaji proti Gotšalku in krščansko-nemški njegovi vladi in se je zadnji čas odkrito kazala gorečo pristašinjo staroslovenskih bogov in starodavnih slovenskih šeg in običajev. Ne, ne, Slavica — to ne more biti res, kar praviš. Dovoljuješ si se z menoj malo pošaliti. Kako bi mogla ti meni staviti resno tak pogoj: da moram tudi jaz postati kristjan, če hočem dobiti tebe! Krut naj bi se pokristjanil, Krut, Grinov sin, doma s Svetovitovega otoka, s svete Rujane, Krut, ki so ga Bodriči prav zato izvolili za svojega nadkneza, ker je zvest pristaš in goreč častilec slovenskih bogov in dosmrtni sovražnik Nemcev in vseh drugih tujcev, ki silijo v slovensko ozemlje! Slavica, ti se šališ, ti mi nagajaš; toda prehuda je, predaleč sega ta tvoja nagajivost. Nehaj!“

„Veruj mi, gospodar, jaz se ne šalim. Povem ti še enkrat po resnici in pravici: Jaz sem zopet verna, odkrita kristjana, kakor sem bila v rani mladosti. Zopet je moja vera živa in svetla kot solnce na nebu in bode z božjo pomočjo tudi trdna in stanovitna do smrti. In če hočeš, da bodem tvoja, se moraš tudi ti dati krstiti. In daj se, prosim te lepo. Odpri srce in dušo resnici. Resnica te bode osrečila. Če pa nočeš krsta, dobro: pa si izberi drugo za svojo družico, saj imaš mladenk na izbero.“

„Dragica, ne govori tega; jaz ne maram nobene druge. Ti samo si moja in moraš biti moja. Moraš. Brez tebe ne morem živeti; če me ti odbiješ, se rajši takoj poročim z Morano. Slavica, zakaj mi pa danes tako nagajaš? Saj vendar veš, kako sem te imel, kako te imam čimdaljebolj rad. Tvoja podoba mi vedno in vedno plava pred očmi. Lepa, ljubka si mi kot zorna Lada, prelestna kot dražestna Vesna, božica pomladna. Vedno mi je pred očmi tvoje telo, vitko in tenko kot visokovzpela jela na planini. Tvoje oči mi v še tako veliki razdalji svetijo v dušo kot jasne nebeške zvezdice v temno noč, kot zlati solnčni trakovi v jutranji somrak, kot žareči bliski v vihrasti, pooblačeni in zatemnjeni poletenski popoldan. In vedno in vedno mi doni na uho tvoj mili, srebrnozvonki glas, ki ima tako omamno, čarno moč, da bi ga človek poslušal dan in noč. Pa kaj ti bodem dalje pravil: Slavica, ti si me vsega omamila, ti si meni vse, vse na svetu. Kaj vidim brez tebe pred seboj? Šume, globoka brezdna, močvirne livade, ki zadajajo strah in trepet vsakemu potniku, že ko jih zagleda od daleč. Bodi, ostani torej pri meni kot zvesta in stalna družica, kot dobra vila-planinka, ki sama srečna še druge osrečuje. A nikar ne bodi hudomušna in zločesta vila-povodkinja, ki se koplje v vodi, zraven pa pridno sadi v nji semena strupenih zelišč, da zastrupi vodo in vse one, ki jo pijó, v jasni mesečini pa pride iz vode in skače in se igra po obali, in ko zapazi človeka na drugi obali reke, zraste tako visoko, da sklonivši se črez reko sega do njega, do druge obali in ga brizgne z vodenim curkom, lepe mladce pa s sladkim petjem mami v vodo, a če jo poslušajo, jih zaplete v svoje dolge lase in potegne in zavleče v vrtinec. Ah, Slavica, ne bodi posnemalka te vile: nikar mi ne nagajaj, nikar me ne tiraj v pogubo! Imej me rada, iskreno, odkrito!“

„Saj te imam — še preveč.“

„Kako moreš to reči, ko si mi ravnokar pripovedovala take grozne stvari in mi narokovala take nevzprejemljive pogoje?“

„Gospodar, poslušaj me! Res te imam rada, tako zelo, kakor še nikoli nobenega človeka ne na svetu. Veš: ko si bil zadnjič pri nas, ko si me dopoldne po oni žalostni noči, po spopadku z Budivojem, dobil v vrtni lopi in si mi prisegal in zatrjeval svojo ljubezen, sem jaz, kaj ne, plakala. In plakala sem tudi, ko si se odhajajoč poslavljaj. Ti si si zatrdno tolmačil oni moj plač v lopi po svoji želji: da plačem solze radostnice, pač v sladki, osrečujoči svesti, da sem ljubljena; pri odhodu si pa mislil, da plačem za teboj. Res sem plakala za teboj. Toda zakaj? Veš, sklenila in odločila sem se bila, da bodem pustila tebe in Budivoja, oba, ter ostala sama vse svoje življenje. Trdno sem bila to sklenila, a pri tem sklepu sem se vendar morala solziti. Kaj bi ti tajila; pregrenak je bil za moje srce ta sklep, prebridka misel, da bode druga srečna ob tvoji strani. Morala sem plakati krčevito, plakati tako vroče solze žalostnice, kakor še nikdar, ker šele ob tej zamisli, ob tem sklepu sem spoznala in uvidela prav in jasno, kako neizmerno, kako neizrecno sem vzljubila tebe, vzljubila in ljubila tako, da me bode tvoja izguba umorila. In plakala sem take grenke solze tudi po tvojem odhodu še dolgo, dolgo. In z vsakim novovstalim dnem, z vsako nočjo so bile te solze grenkejše. In bolj in bolj sem se čutila nesrečno. In globlje in globlje k tlom mi je klonila glava.

Klonečo glavo pa je nenadno prijela in dvignila kvišku nevidna nadzemska roka. Dvignila jo je pa odprla in pokazala očem, zasajenim v to glavo, široki svet ter pomen in nalogo človekovega življenja na tem svetu v novi luči. In jaz sem gledala in razmišljala. In gledajoč in razmišljajoč sem boljinbolj razločno spoznavala ta svet...“

„In gledajoč in razmišljajoč si boljinbolj pozabljala name, kajne?“

„Nikakor. Vzljubila sem te s še večjo ljubeznijo, z ljubeznijo čistejšo, plemenitejšo, lepšo. Poslušaj! Boljinbolj jasno in razločno sem spoznavala svet in pomen, smoter in nalogo življenja na tem svetu, življenja svojega in — tvojega.“

„Tako? In kakšen naj bi bil pomen in smoter mojega življenja? Radoveden sem, kaj si spoznala.“

„Živeti na tem svetu tako, da si ugotoviš srečno življenje na onem svetu. To je smoter življenja tvojega prav kakor tudi mojega in sploh vsakega zemljana.“

„In kako naj živimo, da si ugotovimo srečo onkraj groba?“

„Služiti moramo Resnici.“

„Kako to meniš?“

„Služiti moramo edino pravemu Bogu, ki je početnik našega življenja, naš Stvarnik, naš Gospod, naš cilj in konec.“

„In ta edino pravi bog je?“

„Bog krščanski.“

„Hahaha! Krščanski bog naj bi bil cilj in smoter in konec mojega življenja! Cilj in konec naj bode življenja kristjanov, Nemcev in Dancev, a ne življenja mojega, ne življenja Slovenov!“

„Tudi našega življenja je on cilj in konec. Cilj in konec je on življenja vseh ljudi, ker je začetnik življenja vseh ljudi.“

„Beži, beži!“

„Čakaj! Poslušaj me dalje! Kar sem verovala v mladosti, to verujem sedaj zopet in verujem sedaj trdneje, močnejše, živeje: Da je krščanski Bog edino pravi Bog, da je on Resnica, katero mora poizkušati spoznavati, spoznati in priznati in ji služiti vsak človek, tudi ti in jaz. In kar tiče ravno naju: kako lepo bi midva lahko služila tej Resnici, kako lepo bi lahko reševala nalogo svojega življenja!

In ta naloga, zlasti naloga tvojega življenja, kako je lepa, veličastna, vzvišena! Ti si postavljen za kneza lepi deželi, velikemu narodu. Kot knez imaš dolžnost in nalogo voditi narod po pravih potih k blagostanju in k sreči, k sreči časni, pa tudi večni. In samo če si ga znal voditi in privedi k tej obojni sreči, si bodeš ob smrtni uri mogel reči, da si dobro rešil svojo nalogo. K tej obojni sreči pa bodeš narod vodil in privedel, če bodeš služil Resnici, služil pravemu Bogu, ki ga uči in oznanuje krščanska vera.“

„To naj bi bila naloga mojega življenja: služiti krščanskemu Bogu! Pojdi, pojdi! In kaj je naloga tvojega življenja, če smem vprašati? Kaj si spoznala, kaj si videla, gledajoč v novi svet, ki ti ga je, kakor praviš, odprla in pokazala nevidna nadzemska roka?“

„Da naj najprej sama pridem do spoznanja Resnice, potem pa pomagam priti do te Resnice še tebi in po tebi vsemu bodriškemu narodu. To sem spoznala za nalogo svojega življenja. In želja in nada, da bom rešila to lepo nalogo, da bom po tebi ves bodriški rod privedla iz blodenj, iz zmot k resnici, k edino pravi krščanski veri, ta želja in nada mi je dvignila klonečo glavo, obenem pa tudi z lepšo lučjo obžarila, očistila in oplemenitila mojo ljubav napram tebi.“

„Tako? Zakaj?“

„Zakaj? Ljubiti se pravi ljubimcu dobro hoteti in po možnosti dobro storiti, ter ga tako usovršiti, spolniti, osrečiti. Sreča ljubimčeva je pa tudi sreča ljubiteljeva. In glej, Krut: jaz polagam pred te srečo kar največjo, največjo dragotino, najlepšo svetinjo.“

„Krščansko vero?“

„Da. Vero v enega, edino pravega Boga, Stvarnika, Gospodarja vesoljstva.“

„Beži, beži s takimi neslanimi darovi! Polagaj jih pred koga drugega, ne pred me! Zame je in ostane najlepša svetinja in največja dragotina vera mojih očetov, ki si se za njo pred malim časom tudi ti navduševala, a jo, kakor se vidi, naenkrat nečastno popustila, zavrgla, poteptala.“

„Ker sem jo spoznala za zmotno.“

„Zakaj naj bi bila zmotna in blodna?“

„I, že zato, ker uči, da je več bogov, ko more vendar biti samo en Bog, Stvarnik in vrhovni gospodar vesoljstva.“

„Kaj mar ne uči in ne oznanja tudi naša staroslavna vera, da je le eden vrhovni bog, gospodar gromov, gospodar vesoljstva? Poleg bogov, ki vladajo nad šumami, nad njivami, nad bedo in nesrečo zemskega življenja, je samo eden pravi, vrhovni bog, gospodar nebes, vesoljstva. Ta največji vseh bogov prestoluje na nebu in gospoduje le

bolj nebu, drugi, manjši bogovi pa gospodujejo zemlji in njenim stvarjem. Vsi ti nižji bogovi so v krvnem sorodstvu s prvim, z velikim bogom in vsak izmed njih je tem večji in jačji, čim bolj je v rodu s tem bogom vseh bogov. In to je Svetovit, ali kakor ga imenujejo drugi Sloveni, Svarog. Zakaj bi bila torej vera v takega velikega boga blodnja in zmotna? Ne, naša vera je zdrava, prava in edino resnična in pravična, je za me največja dragotina, najlepša svetinja.“

„Najlepša svetinja? Po čem se spozna drevo? Po sadu. In kakšne sadove rodi ta vera? Ni treba iti daleč nazaj v preteklost gledat, kakšne žalostne sadove je rodila ta vera naših očetov. Le poglej naše, sedanje ljudi: Kakšni so sedaj po vstaji, po Gotšalkovem umoru! Tako delajo kot mlada žrebeta, ki uidejo čez ograjo: divje, nebrzdano skačejo po poljani, po planjavi, in cvetke, travo, klasje, žito — vse neusmiljeno mane in tepta njihovo kopito. Vse lepe, plemenite, človekoljubne nasade, ki jih je pri nas zasadilo krščanstvo, so ali deloma že uničili, deloma pa še uničujejo podivjani Bodriči. Prosim: ne ugovarjaj mi; potrpi še malo! To moraš vendar pripoznati tudi ti, da je krščanska vera obrodila tudi pri nas, kakor povsod drugod, kamor je zasijala, krasne sadove, oplemenitila poedinca in celo družbo. In če bi hotel le malo razmišljati in se le malo, mimogrede ozreti po svetu, kakor sem razmišljala in se ogledala po svetu jaz, bi prišel do zaključka in prepričanja, da se Bodriči ne bodo mogli vzdržati in ohraniti na površju kot nepoznalci edino pravega Boga. Sovražni valovi jih bodo kot neznabožce, neomikance, divjake potegnili in zanesli v vrtinec in pogoltnili. Poglej okrog sebe: na jugu, zahodu in severu so vsi narodi, ki nas obdajajo, že krščeni. Meniš, da nas bodo pustili kot sosede neznabožce v miru? Naša nevera jim bode ravno pravna pretveza, da bodo napadali našo zemljo od vseh strani.“

„Dobro, naj nas le zopet napadejo! Posvetili jim bomo domov kakor oni dan Ordulfu in Budivoju.“

„Oni dan se ti je posrečilo. Vsako pot se ti pa ne bode. Preveč jih je teh sosedov-nasprotnikov, ki jim dišé lepa, sočna bodriška jabolka.“

„Nas je pa tudi dosti. Zlasti če se združimo z drugimi sosednimi nam Sloveni, sme nepremagljiva moč. In ravno sedaj bode

pravšen in pri-ličen čas, da se vzdignemo vsi severni Sloveni proti skupnemu svojemu ne-prijatelju Nemcu in Dancu. Mar meniš, Slavica, da je Krut kratkoviden in se ne zna ozirati po svetu in spoznavati in umevati časovnega položaja? Poslušaj, Slavica, kaj sem zasnoval v svoji glavi na potu sem-kaj:

Tam doli pod Labo je za Nemce voda vedno kalnejša, kar je seveda v prvi vrsti nam v prid. Mladi nemški kralj

Henrik smrtno sovraži saksonske kneze in mejne grofe, ker so mu še otroku stregli po življenju. Njegova nevolja in jeza na nje pa je zavrela in priklopela do vrhunca, ko je moral zlasti na njihovo zahtevo s svojega dvora odstraniti in odposlati svojega vzgojitelja - ljubimca, bremenskega nadškofa Adalberta. Nič manja pa ni nevolja in jeza

Saksoncev na razuzdanega, samoglavega, oholega kralja. Torej na obeh straneh srd, šumenje, vrenje, kipenje. Prej ali slej, enkrat mora ta vrela voda izkipeti. In to bode nam le v prid. Voda na naš mlin; kjer se prepirata dva, tretji dobiček ima. Ti tretji smo lahko mi Sloveni in pred vsemi dru-

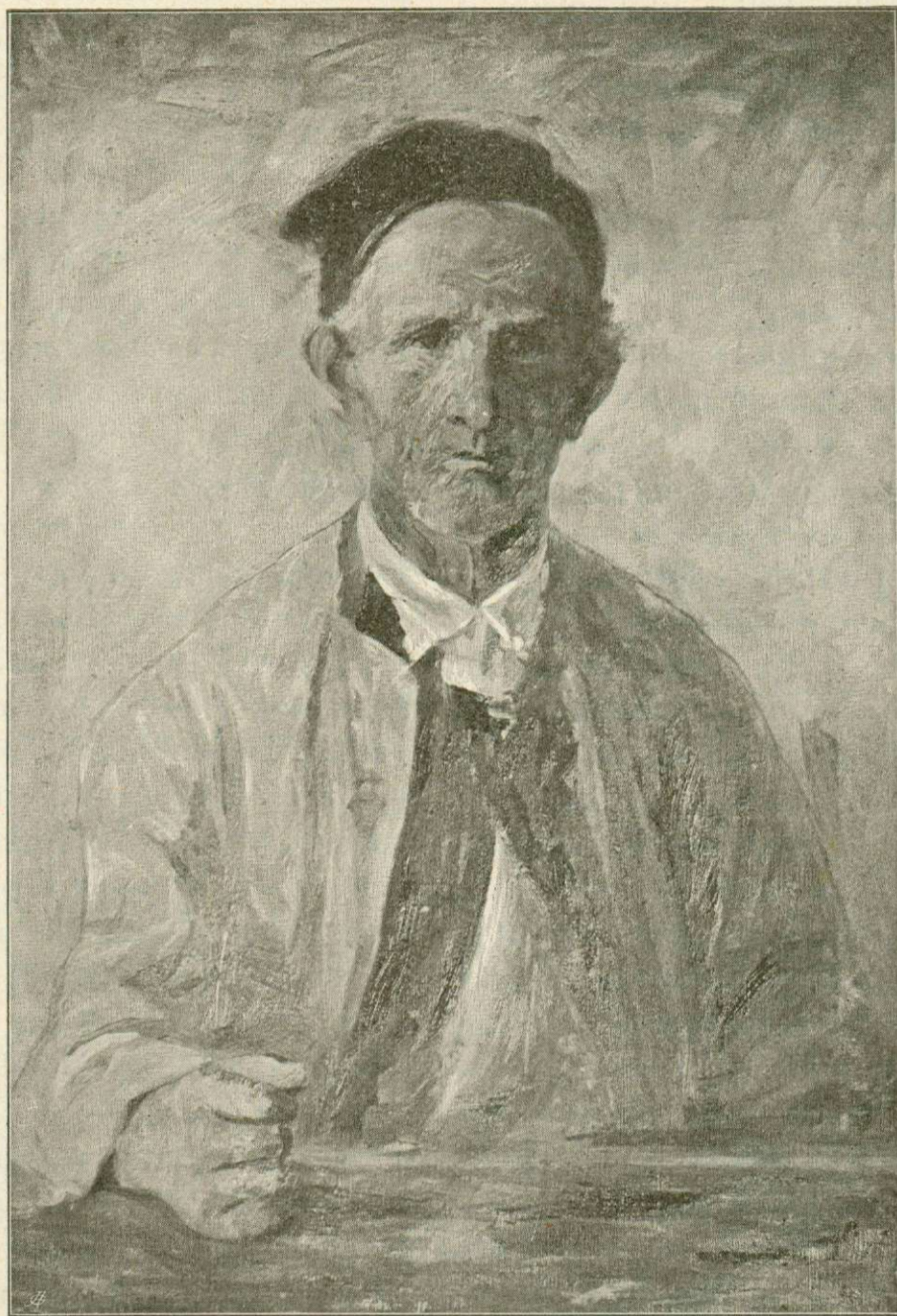
gimi Sloveni mi Bodriči.

Smo lahko, pravim; pa tudi bomo s pomočjo viš-njih bogov. — Poslušaj dalje:

Rujanci so kot moji ro-jaki tako na naši strani, z dušo in s telesom. Treba je pridobiti le še Ljutiče in Pomorce. In tudi te pridobimo zlahka. Glas o moji zadnji zmagi nad Saksonci bode hitro pri-ltel k njim, hitro preletel ves slovenski sever pa vzdramil Slo-vene iz narod-nega spanja.

In vstali bodo onkraj Odre reke Po-

morci, ki so se takisto kot Bodriči nemškega ravnokar otresli tujega, sovražnega jim krščan-skega izesa poljskega. Vstali bodo in meni drage volje podali roko. In roko mi bodo prožili v pozdrav in prijateljsko, pobratimsko zvezo tudi Ljutiči, ki so že od pamtiveka najhujši nasprotniki križa in še niso pozabili, da se je pred leti bodriški nadknez Gotšalk,

PORTRET STAREGA MOŽA.

L. GROHAR.

ker kristjan, zvezal z Danci in s Saksonci, in se bil proti njim. Bodriči so pa slednjič Gotšalka in njega krščansko vlado vrgli ob tla, in to dejstvo je z zadoščenjem zadovoljilo vsa ljutiška srca in jih krvnim bratom Bodričem zopet zblížalo.

In še dalje gredó moji načrti. Tudi Srbe, Lužičane in Milčane lahko potegnemo v svoj krog. Tudi le-ti niso preveč zadovoljni z oderuškimi, lakotnimi nemškimi mejnimi grofi in z njim sorodnimi nemškimi duhovniki. Ha, kakšen bučen porog in smeh se razlega ravno sedaj po ravninah med rekama Salo in Bobrom zaradi 'izpodbudnega' konca mišenjskega škofa Krafta!

In Krut je začel pripovedovati Slavici z zadovoljnim, škodoželjnim nasmehom tega mišenjskega škofa v resnici žalostno povest.

V prvi polovici leta 1066. je bil namreč umrl mišenjski škof Reginher. Za njegovega naslednika na škofovskem sedežu v Mišni ob Labi reki je imenoval nemški kralj Henrik IV. nekega Krafta, ki je bil prej prošt v Goslaru. Novoimenovani škof je takoj odrinil v Mišno, prevzel škofijo pa se brž vrnil v Goslar, pač da bi uredil svoje tamošnje razmere. Ko je tukaj zavžil nekaj pokrepčil, se je zaklenil v svojo sobo, češ da si hoče odpočiti. V tej sobi je pa imel, ne da bi za to kdo kaj vedel, skrite svoje zaklade, ki jih je le preveč ljubil. Popoldan je prešel, prišel je večer, v sobi se ni nič zgenilo; sluge novega škofa so mislili, da spi. Ker je pa bilo proti njegovi siceršnji navadi, da bi tako dolgo spal, niso vedeli, kaj bi si o stvari mislili, kaj storili, pa so začeli trkati na vrata. In trkali so krepko in klicali so glasno, a odgovora niso dobili. Siloma so naposled sneli vrata in našli škofa z zlomljenim tilnikom, z razbito lobanjo, grozno nakaženega in vsega črnega ležati na njegovih zakladih. Vrag sam je zadavil stisnjenca-skopuha, so govorili ljudje in se smejali in rogali na pretege.

„Vidiš, Slavica“, je končujoč to pripoved dejal Krut, „taki so črnorizci, oznanjevalci krščanske blagovesti. In teh naj bi se mi suženjski vdano oklepali! Rajši jih bomo

s pasjim bičem pretepali, da bodo trumoma cepali v zemljico črno, ker niso vredni, da jih nosi zelena zemljica slovenska. Porog in zasmeh buči zaradi tega zanimivega in značilnega dogodka po vsi prostrani krajini med Salo in Bobrom. In ta dogodljaj bodem izkušal jaz hitro izkoristiti ter privabiti in primamiti tudi Lužičane in Milčane k nam, da bodo z nami vred zaplesali junaški bojni ples.

Kaj ti pravim, dragica Slavica? Velike načrte o veliki bodoči slovenski moči sem začrtal v glavi svoji. In trdno se nadejam, da jih bodem spričo ugodne prilike, ki se mi smehlja in ponuja na vseh krajih in konceh, tudi častno, zmagovito izvedel. Svetovit svetli, veliki, vsedobri, vsemilostivi mi bode zatrdno pomagač in podajač sreče in zmage. Slavica, pomagaj mi še ti izvesti te osnove — s svojo ljubeznijo, s svojim vse-slovenskim srcem! Dragica, lepo te prosim, opusti one črne, samo nemških črnorizcev vredne misli, ki so ti začele rojiti po glavi! Bodi zopet prejšnja Slavica, prostodušno vesela mladenka Slovenka in neustrašena privrženka starih naših bogov! Slavica, bodi moja z dušo, s telesom, in jaz se ti zakolnem, da ne bodem prej miroval, dokler ne posadim na tvojo glavo krone kraljevske!“

Strastno in hlastno je govoril zadnje besede, izgovorivši jih pa upognil pred mladenko koleno in sklonil glavo, pričakujoč odgovora.

Mladenka se je stresla po vsem životu, kakor bi jej bil studeni curk stekel in zletel preko razgaljenega hrbta. Tresoč se mišice njenih lic, belih kakor mrtvaški prt, srepe oči, klecajoča kolena, vsa njena zunanost je pričala, da se je v njeni duši bojeval ljut boj. Molče je nekaj trenutkov motrila lepega mladega nadkneza pa izpregovorila, ne izpregovorila, dihnila je samo:

„Gospodar, jaz sem ti povedala, pod kakšnim pogojem sem pripravljena postati tvoja — —“

„Drugače ne?“

„Ne.“

„Nikdar?“

„Nikdar. Ne morem.“

Krut je zasikal, zasikal kakor kača, planil kvišku, se vstopil z dvignjeno pestjo pred njo, jo nekaj časa gledal s srditimi, s strašnim plamenom gorečimi očmi pa se zadril z glasom hropečim, hreščočim, votlo-zamolklim, kakor zahropi grom izza daljnih, visokih gora:

„Ha, tako? Ne moreš? Misliš, da ne vem, zakaj ne moreš? Ker nočeš! Meniš, da ne vem, zakaj tako govoriš? Ha, tvoja krščanska vera je le pretveza; z njeno pomočjo se hočeš ločiti od mene. Ti bi rada vzela Budivoja, Gotšalkovega sina, kaj ne? Ti mene več ne maraš. In ker nimaš drugega izgovora, zakaj me hočeš zapustiti, pa govoriš tako, pa meni staviš pogoje, ki o njih le predobro veš, da jih ne morem vzprejeti in jih ne bodem vzprejel nikdar. Ali povem ti, ne bodeš ga dobila, Gotšalkovega sina, nikdar, nikdar ga ne bodeš dobila, to ti prisežem!“

„Krut, ti se motiš. Krut, sedaj pa jaz prosim tebe“, je z milo prosečim glasom izpregovorila Slavica, zdrsnila pred nadkneza na kolena in vzpeła proti njemu roke. „Ah, Krut, poslušaj me: Objemi nauk Kristusov. Nikar ne tavaj v smrtni senci zmote in blodnje, nikar ne vodi naroda bodriškega pod to senco, v propad, v pogubo! Pelji ga rajši na dan in na plan: k luči svete vere, ki jo je prinesel z nebeških višin sam božji Sin ...“

„Nehaj!“ je gromkim glasom zagrmel Krut. „Nehaj, kača! Ko ne bi bila ti Pluzonova hči, ko bi mi kdo drugi to govoril, ne vem, kaj bi naredil z njim. To vem, premagati bi se ne znal. Tako pa naj bode! Rečem ti samo: Sramuj se! Mene je sram in se kesam, da sem katerikrat občeval s teboj.“

Še en jezen, zaničevalen pogled na klečočo, mrtvaško-bledo, a drugače svečano-mirno mladenko, še en kot izstreljena pušica doneč sik, in nadknez je odšel iz sobe s koraki trdimi, kakor odide srditi grom iz krajine, ki je nad njo že izlil svoj gnev, v drugo krajino, daljno daljno.

XII.

V nočnem vetrцу je šumljala in v srebrnojasnih mesečini se je kopala stara šuma nad staroslavnim Velegradom. Na planinici vrh šume je pa stala gorska vila Radovanka v svojem zlatem, z biseri in z dragulji in s cveticami obšitem krilu, s svojimi dolgimi, plavimi, razpletenimi, preko čela, preko ledja tja do črne zemljice visečimi kitami gostokošatih las, in z očmi, kot nebeški blisk sevajočimi, kot plamen žgočimi. Na planinici je stala pa prepevala:

— Stara ljubezen ne zarjavi; devetkrat se vrne, ponovi. Veš to, Vanda, ti ponosita, gizdava Gnevova hčerka? Misliš, da bode lepi, mladi nadknez Krut res tebe maral, kdaj po tebi pobaral? Nikdar. Stara ljubezen ne zarjavi. Pluzonove hčerke Slavice ne bode nikoli pozabil. Ne bode je pozabil in nikoli se ne bode tako daleč izpozabil, da bi namesto nje tebe povabil na desno svojo, na prestol bodriške kneginje. In če bi se sam že hotel izpozabiti tako daleč, mu jaz ne bodem pustila. Vetrove, burjo in dež in točo bodem dvignila, da preprečim kaj takega. Pa saj ne bode treba klicati na pomoč teh prirodnih služkinj, treba mi je le malo zgovornosti. — Treba te je pred Krutom le očrniti, pokazati v pravi, slabi luči, pa ti bode prešlo domišljanje, in bodo po vodi splavale in same sebe končavale tvoje nebotične nade. In take stvari, take spletke jaz dobro razumem. Še predobro, bolj, kakor je včasih ljudem všeč. Hahaha! Me vile smo široslavne, dobre zdravnice in proročice, pa smo tudi nagajive devičice lisičice. Veš, kako te bodem znala Krutu opisati, kako očrniti? Poznaš Ježibabo? Stara, grda žena je, ki kot zaprisežena zaveznica spremlja smrt na vseh njenih daljnih potih, odnaša v svojo šumsko, zimsko kolibo tujo deco, jo otvarja, sicer hrani, redi, goji, a samo zato, da jo speče, ko se malce zredi. Grda ženščina jo to, a se zna tudi preleviti in izpremeniti v prekrasno mladenko in vabi in mami k sebi pastirje in lovce, pa ko se ti dajo prevariti in omamiti in pridejo k nji, jih uspava s

svojo pesmijo-uspavanko v globoko spanje in sladke sanje, potem jim pa izruje in izbije oči. Veš: kot tako zlo Ježibabo, navidezno Zlato babo, te bodem znala opisati in očrniti pred lepim, mladim nadknezom Krutom. Pa te bode pustil, in bodeš enkrat od vseh zasmehovana stara samičica, zarjavela devičica. In zakaj ti bodem to naredila? Ker te sovražim, sovražim, ker si se poleti drznila stopiti sem, na ta prostor, na to naše divno igrališče in pevališče, kjer se sestajamo in rajamo v jasni mesečini, pa ker si na svojo lepoto tako ponosna in si tako domišljava in sanjava in gizdava in ohola in naduta kakor negodna jarica-puta... Ha, vi še ne veste, kako se je danes postavljala in Krutu nastavljala ta Vanda, velegrajskega posadnika hčerka srakoperka! —

Po dobljeni sijajni zmagi je Krut pustil v Labinbregu močno posadko, druge vojnike-zmagavce pa razpustil na njihove domove, potem ko jih je laskavo pohvalil in bogato obdaril.

Tudi sam je sklenil iti na svoj dom, v velegrajski nadknežji dvorec. Svojemu ondotnemu dvorniku-oskrbniku je sporočil dan in približno uro, kdaj pride v svojo prestolnico, v Velegost, pride, da se tam stalno in trajno naseli.

Na ljubavnih perotih boginje Žive je poletel iz Labinbrega, kakor ste čuli, kakor ste videli, v Velegost, pozdravit ljubljeno Pluzonovo hčerko Slavico in — sebe proslavit.

Kako ga je tam pozdravila in vzprejela Slavica, — kdo bi to znano stvar ponavljal in stvar opisujoč, zraven nemara celo zabavljaj!

Vse lepše in sijajnejše kot v Velegostu je bil vzprejet mladi nadknez v Velegradu.

Nadknežji dvorec je bil med tem časom, kar je hodil obiskujoč važnejša mesta Krut po deželi, lepo popravljen in okusno opravljen, da dostojno vzprejme pod svojo streho gospodarja nadkneza.

In za njega dostojen vzprejem so lepo poskrbeli tudi Velegrajci sami.

Gnev, mestni posadnik, je podžigal someščane z besedo in zgledom, da so hitro,

kar najhitrejšje delali velike in lepe priprave za slovesni pozdrav zmagovitega nadkneza. In kmalu je bilo celo mesto odeto v praznjo praznično obleko: hiše v pestrih zastavah, ceste oblokane s ponosnimi slavoloki, ulice pa izpremenjene v lepe gozdiče zelenih smrečic.

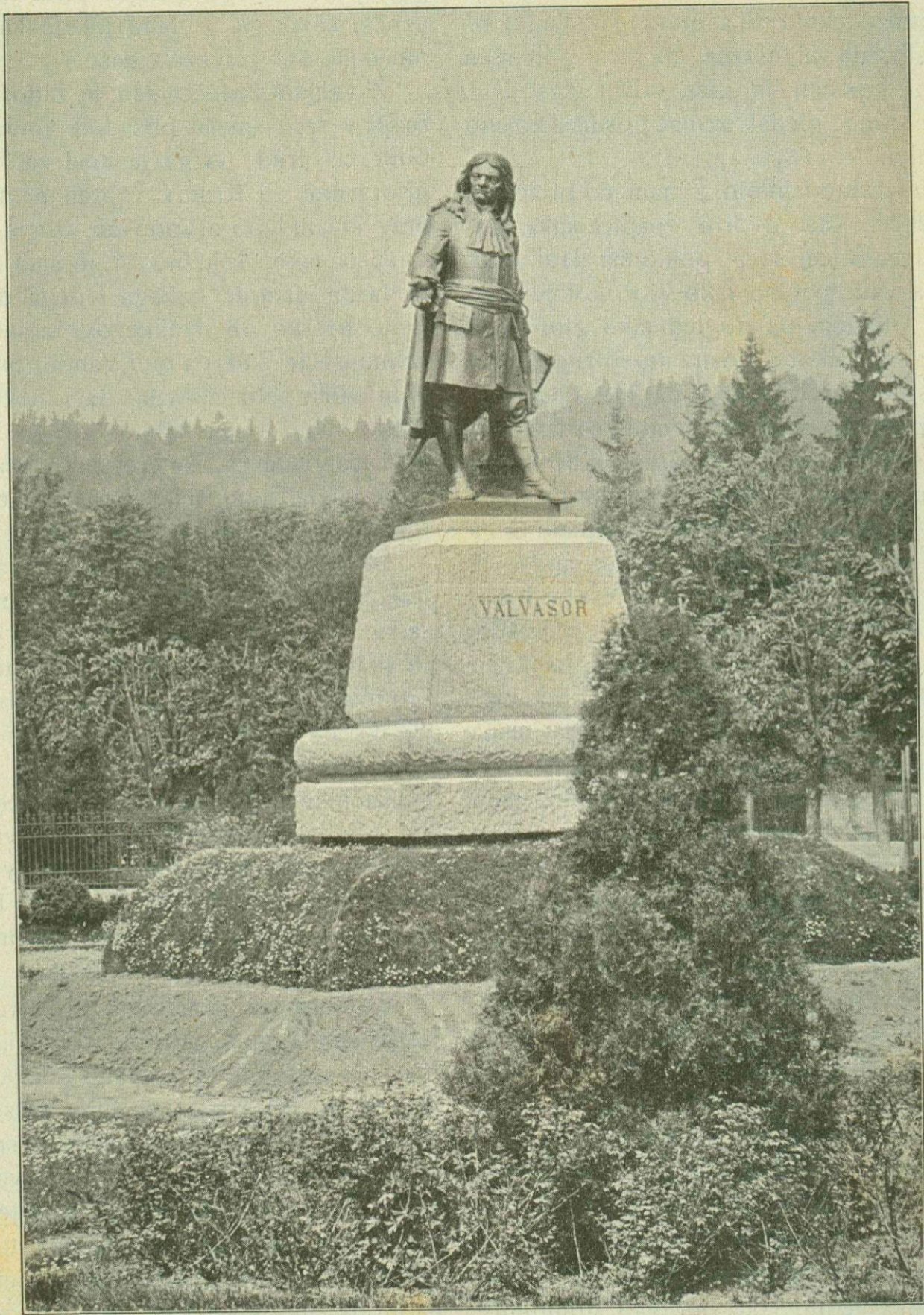
Pred južnimi mestnimi vratmi, kjer je bil postavljen zlasti velik, skoro nebotičen slavolok, je pričakoval in pričakal nadkneza zmagovalca velegrajski posadnik Gnev z mestnimi odličnjaki prvaki in s premnogimi župani in starejšinami, ki so nalašč za to priliko prihiteli v Velegost.

Bil je krasen zimski popoldan, jasen, solnčen, skoraj že pomladansko gorak.

In gorak je bil tudi Krutov vzprejem.

Globoko se poklonivši je Gnev z izbranimi besedami pozdravil nadkneza, mu čestital k slavni zmagi, ki bode brezdvomno nesla slavo slovenskega orožja ne samo v bližnje sosedstvo, temuč v zemlje daljnoddaljne, zaželel v nadaljnem svojem nagovoru, da bi se gospodar nadknez kmalu udomačil in zadovoljno, srečno živel na svojem novem domu, v velegrajskem nadknežjem dvorcu, in ga zagotavljal neomajne vdanosti in ljubavi svoje in vseh Velegrajcev.

Komaj je Gnev končal in se mu je Krut za pozdrav in dobrodošlico s kratkimi besedami zahvalil, pa je pristopila v spremstvu dveh drugih mladenk v obleki beli kot sneg gizdava Gnevova hčerka srakoperka. Krut je kar ostrmel, se kar zdrznil, ko jo je zagledal pred seboj. No, to mora priznati tudi nasprotnik in nasprotnica: grda ni ta Vanda, obratno, lepo, čedno dekle, plemenite rasti, krasnega stasa, ravna, ponosita kot planinska jela, nekoliko zarjavelega, a baš zato zanimivega, mladega, jajčastega obrazka s svetlo, tako prozorno kožico, kakor bi si jo bila izposodila od jantarja. In iz tega obrazka gledata v božji svet dve svetli zvezdici, ne zvezdici, dva solnčka, poletna solnčka, pekoča, žgoča, paleča žitno polje in trave in cvetke — Vandini živi očesci. In na tem lepem obrazku se rdeči niz svežih črešnjic, ne, nabran in tesno stkan niz rdečih jagodk,

VALVAZORJEV SPOMENIK.

ALOJZIJ GANGL.

Fotografiral J. Kotar v Ljubljani.

niz nabran in stkan v rženem cvetu — Vandine lepe ustnice. Vrh tega obrazka se pa zlati z zelenim vencem ovita krasna krona košatih, ogljeno črnih las. Ne, tudi največja nasprotnica-tekmovalka mora dati Vandini izpričevalo, da ni nelepa, ni pa ni. In njen poredni posmeh in njen grličji glas! . . . Krut je strmeč gledal, strmeč poslušal krasno mladenko.

Z dražestno lahkoto, z mamečo prelestjo, ki bi delala čast dvorni gospici kake kraljice ali cesarice, se je poklonila nadknezu, zasadila vanj pogled tako vroč kot julijevo solnce, obenem pa pogled tako globok in tako oster, kakor je ostra novokaljena puščica, sprožena iz novega napetega loka, pa ga je z navdušenimi besedami pozdravila v imenu velegrajskih, v imenu vseh bodriških mladenk. Lepim, iskrenim čestitkam — je dejala —, ki se mu z njimi poklanjajo in ga z njimi pozdravljajo zvesto vdani podaniki, se pridružujejo tudi velegrajske, vse bodriške mladenke podanice. Vso srečo, ki jo je kdaj zrl svet, bi ona danes rada imela, pa bi jo položila v njegovo naročje, vso, prav vso. Da bi mogla, pa bi pohitela tja gori v jasne nebeške višave, kjer bivajo dobri svetli bogovi, in prosila bi jih tako vneto, tako dolgo, da bi vsi splavali doli na zemljo in mu sipali na pot zemskega njegovega teka zgolj mehko cvetje in solnčno, svetlo zelenje, in bi mirno stopal po strminah pozemskega življenja, in se noben trn ne bi doteknil njegovih nog. V imenu velegrajskih, da, lahko in smelo reče, v imenu in iz srca vseh bodriških mladenk, iz srca vseh Slovenk govori in želi: Višnji bogovi naj bi bili vedno z njim, naj bi mu bili in ostali vedno srčno vdani, kakor so mu in bodo vedno vdana srca slovenskih mladenk.

Nekam zmeden, zbegan se ji je zahvalil Krut za laskavi pozdrav, želeč, da bi bile Bodričanke vedno tako bodrega, domoljubnega duha, vedno velike domoljubkinje, in da bi vzgojile še dosti takih hrabrih mladcev, kakršnih junaški roj se je zadnjič ob Labi reki za domovino bojeval, za domovino tudi umiral srčno, pogumno. In očitno zmeden

in zbegan je podal posadnikovi hčerki roko v zahvalo in slovo. In pogled, ki ga je v tem trenutku uprl v Vandine oči, ta pogled je bil najzgovornejša priča za vse navzoče, kako ga je lepa mladenka očarala, omamila, kar privezala nase.

Z velikim zadoščenjem in zadovoljstvom se je v srcu smejal posadnik Gnev, češ da bode za trud, ki ga je imel zadnje dni s pripravami za Krutov vzprejem, morda že prav kmalu lepo oškodovan, bogato plačan, s plačo tako, kakršno si je sam namenil: da bode namreč nekega lepega dne videl svojo hčerko ob nadknezovi strani. Zadoljno se je smejala tudi Vanda. Smejala se je in sama sebi čestitala, da je izvršila priučeno svojo vlogo tako izborna, da je poslušavca-gledavca, kateremu je bila posvečena njena igra, mladega nadkneza, tako spretno opozorila, priklenila nase . . .

Le se smejaj, prešerna Gnevova hčerka srakoperka, le se ziblji v medeno-sladkih nadah, le si stavi zlate gradove, a vedi, da jih staviš v oblake! Vedi, da nikoli ne bodeš Krutova. Nikoli, nikoli! Stara ljubezen ne zarjavi. In vila Radovanka ima tudi še nekaj veljave in moči.

Tako je pela vila Radovanka, ko je stala v srebrnojasni mesečini na planinici vrh šume, rastoče nad mestom Velegradom, v svojem zlatem krilu, razpletelih kit, z očmi kot blisk sevajočimi, z očmi kot plamen žgočimi. Tako je pela in je končno prav imela.

Nadknez se je nastanil v dvorcu. Imel je ukusno urejen, udobno opremljen stan. Imel je postrežljivo, vdano služabništvo. Srca vseh Velegrajcev je imel za seboj. In vendar ni bil prav zadovoljen in srečen in pokojen. Celi dan je marljivo, vestno in točno vršil vladarske posle, vzprejemal odposlanstva, reševal in razsojal pritožbe in pravde, celi dolgi dan je delal neumorno naporno, hotoma delal tako naporno, da bi se raztresel, da bi utrujen od dela lažje užival blagodejni nočni pokoj. A ni se mogel raztresti, ni se mogel otresti, tudi ponoči ne, tajnih obiskovalcev, ki so ga hodili motiti in begati in vznemirjati.

Prelestna podoba posadnikove hčerke Vande mu je neprestano plavala in migljala pred očmi, odkar se je nastanil v Velegradu. Nevoljen, jezen, razočaran, sam nase hud, še bolj hud pa na Slavico, je bil prišel iz Velegosta v Velegrad. Celo dolgo pot iz Velegosta v Velegrad si je izbijal Slavico iz glave in mislil in snoval, kako bi čim najhitreje izbrisal iz svojega spomina deklico, ki se je tako daleč izpozabila, da je objela njemu tako sovražni in zoprni križ Kristusov. Izbrisal bi si seveda spomin na njo najprej in najlažje, če bi si kar najhitreje poiskal drugo. In na ta način se bode tudi najkrasnejše in najhitreje maščeval nad Slavico.

Pa je hitro, hitreje kakor je pričakoval, našel mladenko, ki se s svojo lepoto in ljubeznivostjo lahko gre kosat s Pluzonovo hčerko. Dražestna Gnevova hčerka ga je že takoj ob prihodu v Velegrad skoro docela očarala. In če ga ni že takrat docela, ga je očarjevala dalje naslednje dni. Kadar je stopil k oknu svojega dvorca pa zagledal v posadnikovi hiši lepo posadnikovo hčerko, mu je kri zaplula v lica, z neodoljivo močjo ga je preletelo po vsem životu nekaj sladkega, toplega, vročega. In vedno rajši je stopal k oknu, in hitreje kot bršljan okoli tujega stebela, je priraščala k njegovemu srcu lepa Vanda. In vedno gostejše se mu je utrinjala misel: ali ne bi bil ob strani te mladenke, žive in poskočne kot živo srebro, srečnejši kakor ob strani omledne, v zadnjem času tako malobesedne Pluzonove Slavice. Čemu bi moledoval za ljubezen pri Slavici, ko se mu dekliška ljubezen v neposredni bližini ponuja z odprtimi rokami!

Utrinjale so se mlademu nadknezu take misli vsak dan gostejše. A čim gostejše so se utrinjale, globlje so padale na tla nerodovitna, globlja je bila njegova ljubezen do Slavice. Globlja in temeljitejša od dne do dne pa je postajala ta ljubezen tudi zato, ker je zadevala ob vedno večji odpor z njene strani.

Kakor zločesti veter razah, ki se vrti z nenavadno brzino naokoli in s svojo silo

in jakostjo ruši in podira vse, kar se mu upira, kar mu pride na pot, je hotel Krut po onem zadnjem pomenku s Slavico odprhiti iz Velegosta. Najrajše bi vse zdrobil, vse strl, tako je bil jezen, ko je drvil iz Slavičine sobe po stopnicah dol k svojim ljudem dajat jim ukaze, naj takoj osedlajo konje za odhod. Ravno toliko da ga je bila še prestregla gospodarica Zorana in ga vsaj malce pomirila in potolažila.

„Nikar ne divjaj, gospodar!“ mu je govorila. „Nikar ne zdvajaj ob prvi navidezno ponesrečeni praski. Saj si vendar velik junak. Ravnokar si izvojeval tako sijajno zmago nad Ordulfom in Budivojem, proslavil si se širom naokrog, vse te časti, vsa dežela je polna tvoje hvale. Ti pa, namesto da bi bil spričo tega veselega dejstva vesel, razkošno, razigrano, lahko celo razposajeno vesel in še drznejši in pogumnejši, se daš oplahiti od mlečnozobe mladenke! Sicer pa, če si napram nežnemu spolu tako mehak in prijeljiv in omahljiv, pa prepusti vso stvar meni! Nikar si ničesar ne stori iz Slavičinega bedastega govorjenja! Hm, kaj še ne veš, da smo ženske bolj in prej izpremenljive in prej dostopne in vzprejemljive za nove misli in zamisli kakor moški? Ženska ti je kot lubje, ki v nje z otroško lahkoto zarežeš globoke rezí, kot žolti vosek, ki vanj vtisneš poljubno podobo. Zato pa me ženske tudi vse prej kot moški popustimo in izgubimo navdušenje za ravnokar spočeto in komaj rojeno zamisel in krenemo nazaj ali pa na drugo, novo pot.

Poslušaj me, gospodar: Ona zločesta Filomena je zavdala Slavici te misli, ki ji sedaj rojijo po glavi. Zvito, prekanjeno, tihotapsko jih ji je zavdala in ji otrovala dušo. Kakor kača, ki sikne izpod skale v mimoidočega potnika iz zasede. Sikne, pikne, pa odprhne nazaj. Njen strup včasih res škoduje, je smrtonosen. Ponajvečkrat se pa njen pik vendar lahko naredi neškodljiv.

Gospodar! Tudi ta pik, ki ga je zavdala Filomena Slavici, bodem jaz naredila neškodljiv, nezastrupljiv. Kakor sem že dejala: prepusti to stvar meni. Jaz bodem Slavico

že ozdravila in popravila. Te njene muhe, te njene najnovejše misli ji bodo že prešle, prešle kakor preidejo in minejo oblačice, ki jih je bil na nebo priveslal jaki jug, ko se pripodi nad nje jačji sever. Le miren bodi, zanesi se name, kmalu ti bodem lahko sporočila svoje tozadevne uspehe.“

Zorana mu je res poročala, a o kakih uspehih mu ni mogla poročati.

Sicer je Slavico hudo pestila.

„Ali si znorela ali kaj-li, da greš take gorostasne bedastoče pripovedovat nadknezu?“ jo je prijela koj po Krutovem odhodu.

„To niso nikake bedastoče“, je pogumno odgovorila Slavica. „Resnica sme in mora imeti vedno odkrita lica. In krščanska vera je resnica!“

„Kakšna resnica? Lažnica, ne resnica!“

„Za me je resnica, najčistejša, najgolejša, najjasnejša: čistejša kot najčistejša studenčnica, jasnejša kot razgaljeno jutranje nebo.“

„Tebi se je zatrdno zmedlo v glavi. Kje se pristuje tako bedasto govorjenje Pluzonovi hčeri! Sramuj se! Namesto da bi mi bila v ponos in veselje, namesto da bi starici veli in trhljeni sladila zadnje ure zemskega teka, mi jih pa greniš in mi kličeš v hišo hladno — starko Morano, da me objame in zavije v temno in vlažno svoje krilo, in pomagaš sivolasi Snegulji meni beliti lase in pomagaš Rojenicam trgati in krčiti mi nitke življenja! Reva jaz! Mož mi je umrl žalostne smrti. Toliko da se mi je začela celiti srčna rana, ki mi jo je zadala njega smrt — začela se celiti ob misli, da so mi bogovi vendar še pustili zemske sreče lepo merico: da imam vsaj še blago hčericico, palico onemoglosti, ponos duše, sladkost čuvstev, radost srca in zeleno nado starosti — hčericico, ki jo je vzljubil in pri meni že zasnubil sam nadknez bodriški. Ná, sedaj si si pa vtepla te nespametne misli v glavo, ki bodeš z njimi podrla srečo svojo in mojo. Reva jaz!“

Zorana je zaplakala plač pridušen, izsiljen. A ta plač ni pri Slavici nič izdal. In ko je Pluzonova vdova uvidela, da z njim

pri hčerki nič ne opravi, se ji je čelo, se ji je obraz, se ji je vsa kretnja, prej oblečena v črno žalost in togo, izpremenila, preoblekla v zelenkasto blede odelo srda in jeze:

„Pa ji bodem, pa ji bodem pregnala iz glave te neumne misli, te muhe, to trmo.“

In začela jo je pikati in jo je pikala, kadarkoli je imela vsaj navidezno priliko, pikala s pikom razljučene kače, pikala kot igla, pikala in zbadala kot glogolov trn.

Pa glej čudo, čudo čez vsa čuda: Ona Slavica, ki je bila prej tako srborita, tako samoglava, samosvoja, trmasta, trda, neupogljiva kot dren, ona Slavica, ki se je bila kot raznežena, ljubljena hčerka-edinka veljaka-prvaka Pluzona znala povzpeti v rojstni hiši že tako visoko, da ji ni smel nihče kljubovati, da si ni dala od nikogar ukazovati, še svetovati ne, da je morala vedno in povsod njena obveljati, ta Slavica je bila sedaj pohlevna in krotka kot jagnjica in vitka in vpogljiva kot muževna mladika v rani pomladi.

Vse zbadanje, vse pikanje je prenašala mirno vdano, da, celo z nekakim veseljem.

To njeno vedenje je pa Zorano še bolj jezilo, jezilo tembolj, ker ni mogla nadknezn Krutu poročati nič veselega, nič povoljnega, kakor mu je bila obljubila pred odhodom iz Velegosta.

Tudi Kruta je ta Slavičina nepopoljšljivost jezila in žalila. A pozabiti je le ni mogel. Njen odpor je le povečaval in podžigal ljubezenski plamen, ki je gorel za njo v srcu njegovem. In silnejše in silnejše je vrela na dan iz njegovega srca želja, da bi skoraj zopet videl dražestno Pluzonovo hčerko...

In ta želja se mu je izpolnila kmalu, še pred pomladjo. In izpolnila mu jo je — Slavica sama.

Ej, iz Velegosta je priletel neki dopoldan sel-jadnik, poslan od Slavice s sporočilom, da je mati Zorana na smrtni postelji — prehladila se je, pa se je je lotila vročnica — in ga želi še enkrat videti, še enkrat govoriti z njim in ga želi kot pričo svoje oporoke.

In Krut je takoj zdirjal v Velegost. In je bil res priča Zoranine zadnje volje. Pa kakšna je bila ta?

„Slavica!“ je govorila Zorana. „Čutim, da se mi bliža smrtna ura. Smrtnica je že trikrat trkala na vrata. In zvezda, ki se je pojavila na nebu ob mojem rojstvu, nad mojo zibelko, in ki me je spremljala skozi zemeljsko življenje, ta zvezda se je danes zjutraj — videla sem jo skozi okno — utrnila. Utrniti moram sedaj seveda tudi jaz. In preden utrnem, bi vendar še rada videla izpolnjeno svojo zadnjo željo. Slavica, reci, da zametaš Kristovo vero, da si zopet častilka naših starih slovenskih bogov, in daj Krutu roko v trajno zvezo zakonsko!“

„Kristove vere ne morem zavreči in je ne bodem zavrgla nikdar.“

„Nikdar?“

„Nikdar!“

„Tako pa čuj mojo oporoko: Vse moje imetje je Krutovo. Tebi ne zapuščam ničesar, samo prokletstvo svoje.

Daj bože Svetovit, da ide v tebe bes!
Perunova strela v tebe!

Naj pridejo nad te vetrovi, škodljive burje in nevihte in potresi!

Naj te zatme noč, tema, mrak in slehrni črni in strašni oblak!

Po smrti pa bodi zavržena kot izdajica svojega rodu in svoje domovine v pekel, v „črno noč“, da tam v večni temi in ognju živiš večno žalostne dneve.

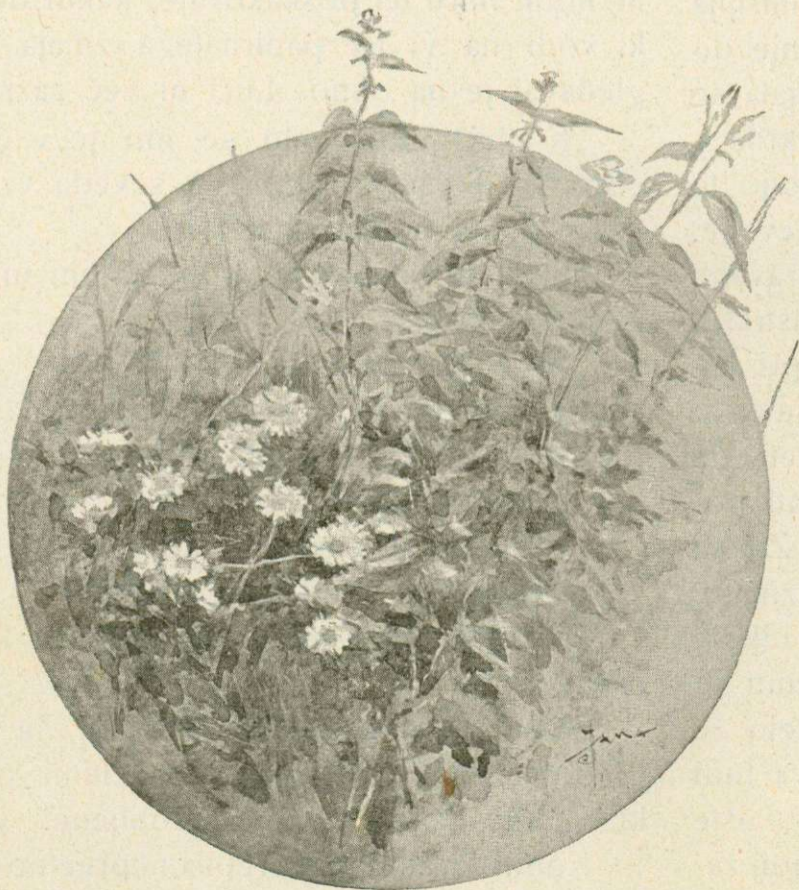
Bodi prokleta, prokleta, prokleta!“ —

(Dalje.)

SILVIN SARDENKO:

TRENUTEK ŽALOSTI.

Od rožnih trat
dehti pomlad,
od travnika
zelenega,
od vira vre
studenega;
a jaz hitim
čez cvetni dol,
in z mano hodi tiha bol.

Po vseh logeh,
po vseh vrteh
nekdanji svoj
sem raj iskal,
povsod po njem
izpraševal.

Ne dih vetrov,
ne vonj cvetov
o njem ne zna —
še tega ne,
kje v grobu spi,
ne ve nihče...

FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.

XIV.

Kasno se je prebudil drugo jutro nadzornik. — Skozi okno je že gledalo solnce; njegovi žarki so se plazili po vlažnih lisah na mizi, kjer je bilo polito vino. Seme se je ozrl na prazne buteljke; z obema rokama se je prijel za glavo in se obrnil vznak.

Škoda jih je bilo, si je mislil, škoda, da jih je popil nenasitni Klešman. Zanj bi bila dobra zavrelica, podčepno naj pije! Toda vrag je, ko je človek pijan! Zlepa ne ukrene kaj pametnega, zlepa ne, če je pijan in še — zaljubljen. — Prevrnil se je proti zidu, pozabil popitega vina in obšla ga je misel na kontrolorko. Prvi uspeh je bil velik. Da, to je bil pričetek . . . In njegova domišljija se je pričela plaziti počasi, od stopnje do stopnje, po ovinkih je šla dalje, zvijala se je kakor gosenica, dokler se ni skrila v blato. Nadzornik je čutil, da za potjo te gosenice umira zeleno listje, da gine cvetje, da molijo gole, oglodane veje brez pravega življenja proti nebu. Skoro se je ustrašil. Spomnil se je prijatelja kontrolorja, pri katerem je živel kot parazit, kateri mu je čisto vse zaupal, ki je bil vedno pripravljen, da mu pomaga in ga je že nekaterikrat potegnul iz neugodne gmotne zadrege. Znana mu je bila kontrolorjeva poštenost, znano, kako ljubi svojo ženo in da ne štedi nikoli, kadar je treba ustreči Luci. Toda njemu se je zdelo, da njegovo oko, ki je videlo že za marsikatero kulise, dobro pozna tudi Luci. Luci soprogu nikakor ne vrača tiste ljubezni, kakor jo zasluži. Čisla ga bolj zaradi udobnih razmer, kakor pa ga ljubi z iskrenim srcem. Vroča italijanska kri je, ki

kipi in išče sorodnih valov . . . Tako je mislil Seme: sodil je vse ženstvo prostaški, brez sile, igračo trenutka . . . In njegova domišljija je bila umazana.

Nasanjaril se je. Vstal je z odločnostjo človeka, ki je do zadnje betve pretuhtal načrt za delo in je popolnoma prepričan, da mu ne izpodleti.

Prva pot je bila v park, in od tam je po ovinkih kmalu došel do platane, pod katero je stal prejšnji večer.

Pri oknu se je zganila težka gardina. Nadzornik se je odkril in globoko poklonil.

„Čakala me je!“

Izprehodil se je pod stanovanjem. Vesel je bil, da je zadel tako ugodno, da ji je dokazal, kako mu je prva in zadnja misel samo ona. Zažvižgal si je najlepšo pesem in hodil hitro ter poskakovaje, kakor deček, ki vodi na vrvi papirnatega zmaja. Pogledaval je na okno. Luci ni več zazrl.

„K njej!“ Posvetilo se mu je v glavi. „Bedak! To je povabilo! A seveda vzroka je treba, da ni škandala!“

Hitro se je obrnil proti vratom in poiskal Klešmana.

„Ali je že prišel pismonoša?“

Klešman mu je potrdil z zaspanim basom.

„Je nesel kaj h kontrolorjevim?“

„Prosim pokorno, nesel.“

„Gotovo od gospoda, kdaj se vrne?“

„Gotovo, gospod nadzornik!“

„Poprašam, da ga grem čakati na kolo-dvor.“

Seme je odšel preko dvorišča. Za njim je pomežikaval Klešman z zelenimi očmi, ki so bile danes krvavo obrobljene. — —

Kontrolorka je bila prebila neprijetno noč.

Ko je izjokala nekaj solz, ji je bilo lažje pri srcu. Šla je k deci in se ves čas zaba-

vala z otrokoma. Kar kipelo ji je iz srca. Otroka sta bila razposajena od veselja in nikakor nista hotela k počitku. Prosila sta mamu novih igrač, drugih pripovedk, morala jima je igrati na klavir, da sta veselo plesala in poskakovala po sobi.

Pozno sta se utrudila in zaželela počitka.

Po sobah je zaplul mir, da se je čulo tiho použivanje olja v nočni lampici.

Tedaj je prišlo vnovič h kontrolorki. Prišlo je z resno dvignjenim in očitajočim prstom. Na steno je pisalo nekaj strašnega, česar ni mogla umeti; čutila pa je vso grozo te pisave, iz katere so bile naperjene sulice v tiho srečo njenega doma, njene duše ...

Prišel je, kakor skozi okno k njej kontrolor, vračajoč se s potovanja. Polne roke lepih daril je pokladal pred njo; odvijal je zavoje, odpiral je škatulje in njegovo preprosto oko je prašalo in prosilo hvaležnosti in zadovoljnosti iz njenih oči. Toda zapazil je, da se ga to oko boji, da se poveša, da ni veselo in ne gleda tako odkritosrčno, kakor sicer.

Kontrolor je obstal zamišljen, razprostrl je roke in objel Luci — ali hipoma jo je izpustil. Njegove roke — poprej mehko razprostrte — so se skrčile v pesti, oči je izbulil, odprte ustnice so se mu tresle in z jezika so blebetaje in slovkovaje padale komaj razumljive besede, bridka očitanja: Luci, ti si me izdala! ti si me prevarala!

Videla je kontrolorja, kako je rasel v divjem srdu in dvignil pesti — Toda samo za trenutek. Nato je omahnil, njegovo telo se je pričelo stresati — sesedel se je — uničen in prevaran od nje ... Spoznal je, da je trepetal na njenih ustnicah izdajalski poljub. Začutil ga je, izpil je vso njegovo grenkobo in z njo si je zastrupil dušo, razrušil srečo in omahnil kakor drevo, ko mu odseka sekira zadnjo korenino ...

Luci se je dvignila v postelji, kot bi planila iz strašnih sanj. Čutila je, da ima vlažne oči, ki so gledale po sobi in iskale kontrolorja.

Po sobi je plul mir.

Počasi je zbrala misli, pregledala je dogodek popoldneva. Vest se ji je umirjala. Zavedala se je čisto jasno, da ni zmagala ljubezen do Semena, ampak le ljubezen do otrok. Da, bilo je prenašlo, nepremišljeno — toda njena zvestoba ni prelomljena, njeno srce ne ve nič zato, njena duša je neomadeževana. Ali nekaj je vstalo v njej, nekaj je zapustil ta poljub, česar prej ni bilo v njenem srcu. Semena ni ljubila; vendar ji je ugajalo, ko se ji je klanjal. Njeno ponosno srce je uživalo, ko je klečal pred njo, rada ga je imela v prahu — a nikdar ni mislila, da mu podá roko, da ga dvigne iz suženjstva. In včeraj! Ta slučaj — ta nesrečni trenotek — —

V kontrolorki je vstal silen strah pred tem človekom. Ni ga zasovražila, ali bala se ga je — — —

Že v jutro so se ji zaprle trudne trepalnice in dozorel je v njej sklep: Beg pred njim! —

Ko je nadzornik hitel tisto jutro po stopnicah h kontrolorki prašat, kdaj se vrne mož, je Luci dobro spoznala njegove korake. Prisegla bi bila, da nihče drugi ne gre. Hotela je bežati in se zakleniti v spalnico. Hotela je, prestopila se je že — in vendar ni bežala, ni se zaklenila.

Seme je stal pred njo.

„Prosim, milostna, kdaj se vrne kontrolor? Gotovo je pisal. Šel bi ga čakati?“

Seme se je ozrl hitro po sobi, kakor bi iskal po kotih, če ni prikrit kdo za omarami.

„Jutri večer z brzovlakom!“

„Ah, Luci!“

Seme ni slišal odgovora. Zaplalo je v njem in z drznim korakom je stopil proti gospe ter iskal njene bele roke.

Kontrolorka bi bila udarila z nogo ob tla, v lice bi ga udarila z roko in mu pokazala vrata s prstom — Vse to je bil sklep trenutka — in vse to se je v tistem trenutku pomehkužilo in splašilo v stavek, ki ga je izrekla s tresočim glasom:

„Ako ni doma soproga, prosim, nikarte do nas!“

Seme je obstal z napol dvignjeno desnico, s katero je hotel nekaj ujeti, in se mu

je izmuznilo. Globoko se je priklonil, obrnil in brez besedice odšel skozi vrata.

S hitrimi in mencajočimi koraki je šel čez dvorišče v tvornico. Nič ni videl Klešmana, ki ga je opazoval z lokavim očesom in se hudomušno smejal njegovemu razočaranemu licu. Mehanično je odprl vrata v pisarno, preložil je knjige po mizi, pogledal došli časnik, odložil ga, sedel in prijel za pero, pomočil v tintnik in predse dejal belo polo. Pero je odložil, nobene črke ni zapisal. Povsod je ležal neki mrak — na knjigah, na črkah, po sobi. Ničesar ni razločil, ničesar slišal. Vedel je samo to, da ga je vrgla njegova oboževanka skozi duri. Ta zavest mu je jezdila na tilniku, to dejanje je edino stalo pred njim kot pošast z odprtimi žrelom, katero je pravkar pogoltnilo najljubšo stvar.

Hodil je po pisarni s povešeno glavo.

„Berite to-le naročilo!“

Seme se je v trenutku zavedel. Direktorjev glas, ki je donel vselej zadirčno, razklano, kadar je bil slabe volje, je bil zanj tuš. Hitro je čital podano polo.

„Ste prebrali?“

„Da, gospod ravnatelj!“

„Ali imamo toliko blaga?“

„Ne — ne vem!“

„Ne vem, ne vem, ne vem! Poglejte v v knjige! Tak red si prepovem!“

Nadzornik je odpiral debelo knjigo o tekočih izdelkih. Direktor je prižigal portoriko.

„Ste dobili?“

„Tako, prosim!“

„Tako — seveda — za pol ure! To je pri Vas tako! Naročilo mora biti v štirinajstih dneh izvršeno in zloženo na vagone. Razumeli?“

„Da, gospod direktor!“

Direktor je odšel v svojo pisarno — po sobi je donelo škripanje njegovih črevljev.

Po pultih so drsela hitra peresa. Seme je začel računati.

„V štirinajstih dneh! Ni mogoče! Vrag te — Pač, pojde! Uro več dela na dan! Tudi dobro. Ti mene draži in renči nad

menoj — jaz si ohladim jezo drugje. Sam ne bom pil tvojega žolča.“

Seme je jezno potegnil kos papirja in sestavil nanj nekaj besed. Nato je vstal in velel trem pisčem:

„Vzemite kvart popirja! Pišite!“

Oklic. Zaradi velikega naročila, ki se mora izvršiti najkasneje v štirinajstih dneh, podaljša se vsem oddelkom delavski čas na dan za eno uro in se to prične z današnjim dnevom.

Za vodstvo vsem mojstrom, delavcem in delavkam na znanje

nadzornik *Egon Seme.*

Raznesite sedaj to takoj po tovarni. Če komu ni všeč, lahko precej gre, tako mu povejte!“

Pisači so šli v tovarno in hodili od oddelka do oddelka.

Kamor je prišel oklic, povsod so mišice za nekaj časa odnehale, kladiva in klešče so se pobesile — bremena so sredi pota obstala. Nekaj oči se je široko odprlo, nekaj ustnic je šlo po sapo, da bi izrekle glasni ugovor — nekaj zob je škrtnilo in ustnice so se zaprle: kletev je zdrsnila z njih in se prilepila ne sikajoče osi bežečih strojev — roke so prijele trše za ročaje kladivov in klešč, razširjene prsi so se skrčile in izbruhnjeni vzdih je utonil v bobnenju turbin in potresanju poda.

Vse je obstalo za trenotek, vsaka mišica — le stroji niso čutili in čuli oklica — le bobneča voda se ni ustavila za sekundo. Vendar pa je donelo nad tovarno sičanje strojev kakor strašna kletev, ostra, segajoča v človeški drob, in bučalo je kakor vzdih Abeljnove krvi od zemlje do neba. —

XV.

Nad pokrajino so zveneli zvoki poldanskih zvonov. Ozračje je bilo mirno, in pomladansko nebo se je svetilo, kakor lističi encijana.

Maretko je privedla iz hišice okrevajočo mater. Pred vrata na solnce je postavila stolec, na katerega je sedla mati. Skrbno ji

je ogrnila veliko ruto čez pleča, noge ji je zavila v plahto in prašala, kaj bi mati še želela.

„Nič, Maretka, le pusti me. Eno uro, dve uri posedim tako-le na solncu, potem se vrnem sama v sobo in te počakam. Nič ne skrbi zame. — Jejta, jejta, hvala Bogu, da sem le zopet na solncu. Še dva dni, še dva ne, en dan samo, pa bo dobro!“

Starica je držala suhe roke, na katerih so se grbile debele plave žile, na kolenih in je čutila ugodno gorkoto mladega solnca. Zadovoljno je gledala za hčerjo, ki je hitela po klančku na pot proti tovarni.

Maretka je izvedela, da imajo tovarišice mnogo dela, da sedé uro, tudi dve, dalje v tovarni zaradi obilnega naročila. Še bi bila rada doma nekaj dni. Toda sedaj ni smela biti. Ne bilo bi lepo, če bi se odtegnila v zadregi delu, zdaj ko mati že vstane in je že čisto iz nevarnosti. Sicer je pa tudi bolezen segla s koščeno roko po zadnjo kronco v skrinjo, treba je bilo zopet zaslužka.

Ko je bila Maretka prvi dan doma, da ni šla v tovarno, zdel se ji je to velik praznik. Da ne bi bilo bolezní, gotovo si ne bi bila želela lepšega življenja. Pri materi, v lepo pobeljeni hišici, v najlepšem miru — to je življenje!

Ali danes, ko je nastopila pot v tovarno, ni hodila s težko nogo. Kar vleklo jo je nekaj in zaželela je zopet po ropotu, po smehu in veselju tovarišic; hotelo se ji je, da bi zapela z njimi in potem poslušala novice, ki so se stekale z dekleti vred iz cele okolice. Majhna je bila radost, nekaj smeja, nekoliko nagajivih dovtipov, otožna pesem — tako majhna je bila in preprosta, kakor košček suhega kruha. In vendar je prevladala danes vso grenkobo dela, zaničevanje in poniževanje — vse se je potopilo v kaplji veselja. Pozabila je celo nadzornika, in mislila je, da bi ga danes morala veselo pogledati in se mu zasmejati. Vleklo jo je z veselo silo in njeno srce je prepevalo kakor škrjanček nad njivo: hrepenelo je po življenju — —

Pet minut pred njo se ji je pojavila bela hiša, ki je potrkala na vrata njenega srca, kakor znanec, ki potrka veselo in krepko ter stopi v sobo.

Tako dolgo ga že ni videla; bogve ali je že okreval. Morda bo sedel na solncu Peter in se grel, kakor mati. Lahko bo nekoliko postala pred njim, saj ima še časa za tovarno. Kakšen neki je? Morda je bled in otožen? Peter je bil večkrat zamišljen in otožen. Nemara že hodi, morebiti gre prav danes že na delo.

Pospešila je korake in gledala nepremično na cilj svojih misli. Prišla je že skoro vštric bolnice, ko se zaguga na bergli nekdo skozi vrata. Maretka je prešinila gorkota, pri srcu jo je stisnilo. Človek ob bergli je pa obstal pred vrati in gledal po cesti — in se zagledal v Maretko.

„Peter!“

„Maretka!“

Oči je povabila in mu dala roko. Peter si je izpodmeknil berglo in jo postavil pred se ter se ozrl na bolno nogo.

„Si se me ustrašila, kaj ne? Fanta z berglo nimaš več rada?“

„Peter, Peter! Ali te še hudo boli?“

Maretka je vzela berglo iz njegove roke in jo sukala, da je naredila majhno jamico v pesek. Pogledavala ga je s črnimi očmi in pobešala pogled ter gledala v pesek.

„Povej, Maretka, ali se me sramuješ, ker sem tak?“

„Peter, lepo te prosim, ne govori tega.“

Dvignila je predpasnik, kakor bi si hotela obrisati solzo. Peter je videl, kako so ji postale oči vlažne.

„Ko bi ti mogla pomagati, Peter, ne veš, kako bi ti rada.“

„Ni treba, Maretka. Vidiš, saj že zapuščam bolnico; še teden dni počitka nogi, in poslovim se od te palice. Sedaj grem domov. Naveličal sem se tukaj!“

„Pojdi k nam, Peter. Mati so pred hišo. Bodi pri njih do večera in počakaj, da se vrnem. Pri nas boš večerjal, potem greš lahko domov!“

„Torej so ozdraveli mati?“

„Prav trdni še niso. Pa da so le iz postelje! Ne veš, kako bi bila rada prišla do tebe. Ali nisem mogla. Mislila sem pa vsak dan stokrat: Ko bi bil še Peter pri nas. Kako lahko in rada bi obema postregla!“

„Ali res!“

Petrovo blede lice je obšlo tiho koprnenje; njegovo oko se je svetilo v vsej mehki ljubezenske gorkote. Prijel je Maretko za roko, nekoliko pomolčal in nato prašal:

„Maretka, ali bi me hotela ti za vedno pri vas?“

Dekle ga je pogledalo s toliko iskrenostjo, da je Peter slišal in čutil glasni odgovor njenega srca.

V tvornici je zatrobil rog na delo. — Maretka je stisnila Petru roko.

„Peter, le pojdi k materi!“ — Rekla bi mu bila rada: Prašaj jih, zasnubi me! Ali tega ni mogla izgovoriti. Njene drobne stopinje so odšumele po cesti.

Peter si je podstavil berglo pod desno pazduho in se gugaje premetaval dalje po cesti. Tako je hodil prvič v življenju. Nekaj strašnega je bila zanj ta hoja. Noga je bila že skoro zdrava, pa tako daleč je ni smel truditi, zato je hodil ob bergli, da je varoval nogo. Petdeset korakov ni napravil po cesti, ko se je moral ustaviti. Začel ga je polivati pot. Naslonil se je ob plot pri cesti, odložil palico in si brisal čelo. Pogledal je nazaj po cesti, katero je prehodil in spoznal je, da bi vrgel šolar kamen tako daleč. — Do potu sem se strudil in sem skoro na istem mestu. — In bridko je bilo Petru.

Ljudje so na svetu, ki se trudijo do potu in so na veke kakor zasuti do vratu na istem mestu. In kadar se ganejo, ne morejo dalje, ampak čutijo, kako se pogrezajo, kako jim pesek leze po vratu in se bliža ustnicam in preti, da jih zaduši in zasuje.

V tovarni je zatulil rog.

— Torej četrť ure sem se kopal in rinil to-le ped ceste! Da, mi smo tisti — mi delavci hodimo vsi po berglah. Zdrave noge krčimo v kolenih in drsamo dalje — pravzaprav se le vrtimo v kolobaru — po ber-

glah. Kadar smo lačni in trudni, hočemo seveda dalje, k bolj polni skledi. Ali vselej se nam začne vdirati pod nogami, bojimo se, da se ne pogreznemo, in zadovoljni visimo na berglah, da nas lahko vrže in izpodbije vsak fantiček, ki teče hitro mimo nas očetu po frakelj pijače. — Oj žival, zakaj ležeš sama pod jarm? Ne, saj ni res! Žival ne gre nobena prostovoljno pred ojnice, žival se brani... Samo človek se ne brani. Samo mi smo tako abotni, da se obešamo na bergle in stokamo ob potu, kakor da bi ne mogli dalje. Moč imamo in ta moč je naša — pa hodimo s sključenimi nogami in dvigamo ponižne oči, kdaj se odpre okno v drugem nadstropju in pred nas prileti plesniva skorja. „Na noge! Proč bergle, proč ponižne poglede, na noge, na zdrave noge stopi vsak in krepko ter široko se prestopi, da bo zemlja zabobnela pod našimi nogami — — —“

Peter je začel misliti glasno. Zaslišal je samega sebe, lastne besede so ga prebudile, ki so mu pretrgane uhajale čez ustnice. Zato se je ozrl po cesti, okrenil se je nazaj čez plot. Iskal je skritega poslušalca, ki je vjel njegove besede in bi izdal njegove misli in načrte ter mu izpodbil noge, da bi telebil na grudo in se pobil na smrt.

Peter ni videl nikogar. Zadovoljen je podstavil zopet berglo in se gugal naprej. Zdelo se mu je, da gre že lažje in da se je nerodne opore privadil. — —

Bližal se je razpotju, kjer se loči pot proti hiši, kjer je imel sam stanovanje v podstrešni izbi od ceste, ki vodi do hišice Maretkine matere.

„K materi mi je velela — Šel bi, in tudi grem. Samo večerje ne počakam. Ne, danes že ne morem — in jutri tudi in tako dolgo še ne, da se nekaj zgodi.“

Zakaj sem danes Maretko prašal? Ne bi je bil smel. Bolje je zame, da je ne vidim. Če govorim z njo, sem vroč in mehak kakor železo v Martinovi peči — In tak ne smem biti! Sedaj ne — Potem pač — kasneje — ko dosežemo...

Ko dosežemo?“

Bergla je obstala, Peter je segel po veliko plavo ruto in si brisal čelo. Pa čelo ni bilo potno. Mehanično je potegnil večkrat s plavo ruto pod okrajci klobuka.

Ko dosežemo?

Berglo je izpodmaknil in se naslonil nanjo z obema rokama. Pogledal je na stezo, ki se loči ob razpotju od širje ceste. In ta steza proti njegovemu stanovanju je ginila bolj in bolj v njegovem vidu in izgnila v suhi praproti in od snega povaljani travi.

Če dosežemo?

Tale steza ne doseže nikoli hišice tukaj-le gori in vendar je to moja steza, moja pot — in če hodim po svoji poti k svojemu domu, ne morem, ne dosežem nikoli cilja tukaj-le gori — cilja, ki je v njenem srcu...

Če dosežemo?

Včeraj so prosili prvi pri vodstvu. In kako lepo je prosil Jernejc! Jernejc Strah tako lepo govori in tako ponižno zna prositi. In kako malo so prosili vodstvo! Pravzaprav tako, kakor prosi berač pri kmečki omari, da mu dá gospodinja vevničico ajdove moke v vrečo. Beračili so — pa imajo pravico zahtevati. Uro — dve uri več dela — zastonj, brez nagrade in povečanega plačila...

In nadzornik jih je zapodil sirovo — ravnatelj pa milostno potolažil, da so slabi časi. In tako so dosegli vsi tisti — prvi seveda Jernejc Strah — v črnih bukvah — črno piko.

Jernejec — Strah si, pa se bojiš! Če si Strah, naj se te drugi bojé!

Drugače bo — Dosežemo. Bergle proč!

Peter je sedel pred hišico in se pogovarjal z Maretino materjo. Govorila sta o gorkem solncu, o podaljšanem dnevu, o boleznih in o otrokih sosedovih.

Dolgo je sedel Peter ob starici, pospremil jo je v sobo, ko je zaželela, nato je pa šel domov.

Njegova sobica je bila, kakor jo je bil pustil. Vogel kruha se je posušil in razpokal na mizi, po stolu in omari se je bilo nabralo nekaj prahu, in nad posteljo se je guncal v lepi, tankostkani mreži dolgokraki pajek.

Peter je sedel truden k mizi. Pretipal je obveze na nogi. Nekoliko ga je bolelo. Preveč se je utrudil. Zato je legel na posteljo. K sebi je potegnil zavoj časnikov in nekaj drobnih knjižic. Začel je listati in brati. Ponavljal je mnogo odstavkov, izgovarjal besede polglasno, kakor bi se učil iz glave.

Ko se je zmračilo, Peter ni prižgal luči. Vstal je in šel k oknu.

Čakal je nekoga. Pri vsakem koraku, ki se je oglasil kje spodaj, ob vsaki besedi se je nagnil bliže nad okno in je nemirno poslušal.

Morajo priti. Seveda — saj so možje. Štirje danes, štirje jutri in štirje pozneje — Vsi naenkrate ne smejo — da ne bo sumljivo. Hm! Skrivamo se v temo, kakor tatovi, mi, ki iščemo samo pravice. Tatovi, očitni tatovi pa hodijo po solncu in se vozijo v kočijah...

Spodaj so šli koraki.

Da — prihajajo! Danes prvi — jutri drugi —, malo nas je doslej, samo dvanajst — kakor apostolov.

Počasi so se vrata odprla, štiri črne sence so se zbrale krog Petra. —

XV.

Iz zemlje je puhtela od juga in od solnca izvabljena božajoča sopara, ki po pregnani zimi vleče vun pod zjasnjeno nebo. Prve travice so pribodle skozi rušje, beli zvončki so odprli kelihe. Povsod so se odpirala okna, vse je hitelo na solnce iskat tiste gorkote, ob kateri se pordí lice, dvignejo prsi in zvedri težka glava.

Dr. Sluga je slonel pri odprtem oknu. Solnce ga je obsevalo, vlažen jug je igral z njegovimi lasmi in polnil sobe z vonjajočo vlago ter pregnal iz vseh kotov pusto plesnobo, ki se je izkadila pozimi iz peči in se zajedla po stanovanju. Zdravnik je zaklopil knjigo in jo vrgel na mizo. Ob slonel je v neki sladki melankoliji. Delati se mu ni ljubilo. Volnena lenoba je ovila njegove ude. Želel si je miru, da bi sanjal na solncu, sanjal karkoli že brez reda in volje.

Želel si je pa hkrati tudi družbe, človeka, ki bi z njim govoril popolnoma vsakdanje stvari; samo da bi bil dober, da bi brez zlate tehtnice lahko govorila, karkoli bi si domislila.

In danes je res čakal takega človeka. Pogledal je že večkrat na uro in se ozrl skozi okno. Prosenec mu je obljubil, da ga obišče. Vedel je gotovo, da pride. Kar je adjunkt obljubil, je izpolnil. Samo precej bi ga rad. Skoro jezilo je doktorja, da še ni nihče potrkal. Vsak ropot ga je zvalil k durim, da bi zaklical in hkrati odprl vrata, ker je vedel, da drugi ne pride, ne sme priti — čaka in mara samo njega.

Slednjič je vendar stal Prosenec sredi sobe. V veliki desnici je držal prijateljevo roko, z očmi je pa sodil in ogledaval stanovanje.

„Saj stanuješ kakor grof!“

„Za silo! Odloži in sedi!“

Prosenec je vrgel svršnik na stol in nanj poveznil širokokrajni klobuk.

„Izvoliš piva?“

„Karkoli — ali pa nič! Samo na solnce greva — k oknu!“ Prosenec je potegnil mizico k oknu, postavil ob njej dva stola, in prijatelja sta sedla tako, da ju je grelo solnce v hrbet.

„Prijatelj, to ti rečem, pomlad je nekaj posebnega! Veselim se je, kakor otrok pomaranč, bojim pa kakor nesreče!“

„Zakaj bi se je bal! — Dobrodošla!“

Izpila sta vsak čašo plzenca.

„Zakaj se je bojim? Zato ker postanem vselej spomladi nekoliko prismojen!“

„Recimo vesel, kakor vsak. Vpliv predramljene narave!“

„Prismojen, le ostaniva pri tem izrazu. Prismojen zato, ker se neke spomladi gotovo tako izpozabim, da se oženim. In to je tisti strah, ki mi ga prinese vsaka pomlad!“

„Če se pametno oženiš, to pač ni strah. Večno vendarle ne boš kolovratil po svetu samski. Če si pa spomladi najbolj dovzeten za prihod ljubezni, odpri ji vrata!“

„Odpiraj jih le ti, jaz nisem zato. Pri vseh svojih lumparijah sem vendar toliko

pošten, da ne bom rinil nikogar s seboj v nesrečo!“

„Saj ne veš!“

„Še predobro. — Sedaj kaj drugega, če ne, ti uidem. — Aj, to solnce! Čaj, na okno se naslonim!“

Prijatelja sta se naslonila na blazinico, prižgala smodke in govorila.

Pod odknom so se pojavili kontrolorjevi. Butalič je vodil otroka za roko, Seme je spremljal gospo in ji zagotavljal, da se maščuje nad zdravnikom, ker jo je tako kruto žalil.

Zdravnik se družbi vljudno prikloni. Vsi so mimogrede pogledali na okno, kontrolor je nekaj zamrmral — odzdravil mu ni nihče. Sluga je osupnil in odstopil nekoliko od okna. Prosenec se je pa glasno zasmejal.

Na njegov smeh se je ozrla vsa družba z jeznimi pogledi na adjunkta, ki je mirno kadil in gledal na cesto.

Luci je bila strašno užaljena.

„Gospod nadzornik, kdo je ta impertinentni človek?“

„Oprostite, milostna, za nekaj trenutkov!“

Seme se je obrnil in z jeznimi koraki šel po poti proti vratom, ki so vodile v tvornico.

„Kaj se ponujaš in siliš tem ljudem? Si videl, kako te prezirajo! Ne bodi šlevast? Kaj pa imate?“

„Kaj imamo? Nič! Čisto nič! Saj že en teden nisem govoril z nobenim!“

„Nekaj je pa vendar! Si videl te obraze? Vsak posebe ti je dal klofuto!“

„Če zaradi otrok?“ — — —

„Zaradi otrok? Si jih razžalil, oštel?“

„Posvariti sem jih hotel — razumeš — hotel samo, ker sta mi iztikala tu po omari. Pa sta zagnala glasen krik in bežala potem k mami!“

„Ali ne veš, da manj boli, če mater s polenom, kakor njenega otroka s pogledom? Causa sufficiens! Toda sedaj glej, da si mož! Če se ponižaš pred temi ljudmi, potem prodaj diplomo branjevki, da zavije fige vanjo!“

Nekdo je rezko potrkal.

„Slobodno!“

Nadzornik je vstopil. Na njegovem čelu je bil pečat nadute predrznosti, v obrazu se je treslo veliko razburjenje.

„Gospod doktor, prosim ene besede z Vami!“

„Izvolite! Moj prijatelj, gospod pristav, ne sliši nič, kaj ne?“

„Mene ni tukaj!“

Prosenec se je naslonil skozi okno.

„Med štirimi očmi, prosim!“

„Da, med štirimi! Gospoda ni tukaj! Prosim, izvolite!“

Nadzornik je bil jezen.

„Dobro. Ali Vam je znano, da ste Vi razžalili obitelj kontrolorjevo, osobito gospo, ker ste bili kruti z otrokoma?“

„Ali Vam je znano, gospod nadzornik, da Vas to čisto nič ne briga?“

„Jaz bi ga bil že vun vrgel“, je zamrmral adjunkt skozi okno.

„Gospod doktor, jaz sem intimen prijatelj kontrolorjev, torej je moja dolžnost — — —“

Adjunkt se je obrnil pri oknu in se zasmejal z globokim basom.

Seme je drgetal gneva. Stopil je korak proti Prosenecu.

„Nadzornik Egon Seme, c. in kr. rezervni častnik.“

„Pristav Prosenec in tako dalje — kakor Vi!“

„Vi ste se smejali prej skozi okno, sedaj se zopet smejete. Povejte, zakaj?“ Glas se mu je tresel. Prosenec je pa kadil in se ni ganil od okna, kjer je slonel s hrptom na solncu.

„Imam pač tako navado, da se vsakemu lažnivcu smejem.“

„Kaj? Kdo je lažnivec! Ali ste Vi mož, ko ste rekli, da Vas ni tukaj, sedaj se pa meni posmehujete? Vi me žalite?“

„Morda — če je takega pobiča sploh mogoče žaliti?“

Seme je prebledel. Drhteča roka je segla v žep. Potegnil je pa prazno iz njega. Nato je skoro zacvilil: „Na svidenje!“ in je izhrumel skozi vrata.

Prosenčev bas ga je spremil.

„Kaj si mislil? Seme te pozove!“

„To hočem!“

„Ali sprejmeš? Saj si bil na Dunaju principielni nasprotnik boja?“

„Beži, beži — principielni nasprotnik! Saj sem še danes. Ali takega razposajenega fantička je treba nabiti, da je priden!“

„Meni je zelo neljuba ta stvar!“

Zdravnik je bil razburjen in je hodil po sobi.

„Tega bi ne bilo treba, dragi moj Lukec!“

„Ne bodi mila Jera in ne štuli mi obraza v gube, kakor bi tuhtal, koliko funtov so tehtali Aristotelovi možgani. Pameten bodi in meni lepo čedno hvaležen. Daj še piva! Da Semena nahrulim, to sem sklenil že zadnjič, ko si mi pravil o vajinem ljubeznivem razmerju. Jasno je pa, da bi bila vidva prej ko slej treščila skupaj — morda že danes. In ker se misliš ženiti, bi bilo vendar škoda tvojega lica, če bi ti ga Seme razčehal. Zato sem si Semena izposodil danes jaz, da mu za vedno preženem veselje do pozivanja! Na zdravje! Misli kaj pametnega! Neumnosti pusti zame!“

Zdravnik se še ni umiril. Zadeva mu je bila sila neugodna. Žaljen je bil tudi njegov ponos, češ, ko bi se zdelo vendarle tako, kakor bi on naprosil adjunkta, da se bije zanj... — Ne, tega ni bilo treba.

Prosenec je ogrnil suknjo in odhajal. Vinko ga je spremil po dvorišču v park. Še enkrat je poudaril, da mu je neljubo, ker se je Prosenec zapletel v stvari, ki se ga prav nič ne tičejo. Toda adjunkt je bil dobre volje in ni hotel nič slišati o tem. Ko je zagledal v parku Pavlo, ki je sedela na klopici, se je poslovil z dovtipom in z dolgimi, počasnimi koraki stopal proti mestu. Veliki svršnik je frfotal na dolgi, suhi postavi kakor bandero.

Dr. Sluga je šel nekaterekrati po zvin-kanih potih v parku. Skozi grmičevje, ki je šele poganjalo popje, je videl Pavlo, ki je sedela na solncu in pletla. Večkrat je prenehala in položila pletenje v naročje, potem se pa zamislila nekam v daljavo. Jasno solnce, vzorna postava Pavle, neko pomladno razpoloženje je vleklo zdravnika vedno bolj

proti klopici, kjer je sedela gospodična. Krog drevja je že poveval probujajoči vzduh, pod lubjem je vrelo, nekateri popki so že počili in konica drobnega lista je pogledala iz zavojčka. Kar naenkrat, kar čez noč bo prišlo, zašumelo bo, in ves park bo venčan z mladim življenjem.

Tedaj je mislil Vinko, če ni on to grmičevje, ta kostanj, ona platana. Tudi on čuti v sebi, da se nekaj razvija, da zahteva v solncu njegovega življenja pomladi, ki bo vsa posuta s cvetjem, ki prežene tiho osamljenje in zapoje ob njem kot tisoč škrančkov nad mokrimi brazdami. In pogled je šel za solničnim žarkom skozi gole vejice in tam obtičal na pordelem licu in zadržtel na trepetajočih kodrih, ki jih je zibala sapa. Ta pogled je pa stkal tajno vrvico, ki ga je vlekla in zapletala gosteje in gosteje, po ovinkih ga je vodila, dokler ni potekla skoro popolnoma in je Vinko stal pred Pavlo.

„Kako ste pridni!“

Komaj je izrekel konvencionalno-banalni stavek, se ga je že ustrašil in sram ga je bilo.

Pavla ga je iskreno pogledala in takoj obrnila oči zopet v delo.

„Kaj ne, gospod doktor, kako je prijetno v parku! Boste videli, ko vse ozeleni?“

„Verujem. Tega komaj čakam!“

„Poglejte tamle pod španskim bezgom je napravil papa senčnico. Poleti se tako

zaraste, da je kar mračno v njej. Tam sem najraje.“

„Jaz si tudi kje poiščem sence, kamor se bom hodil hladit in brat.“

„Lepše ne dobite, kakor je naše senčnica!“

„Žal, ta je samo Vaša!“

„Vaša tudi!“

„Kadar bo prazna, kaj ne?“

„Tudi sicer!“

„Ko bi postavim gospica tam mirno delali, pa bi prišel motit.“

„Gospod doktor, Vi me ne boste motili, vi ne motite nikoli!“

Pavla je dvignila glavo in pogledala zdravniku v lice s tako jasnimi in kipečimi očmi, da je Vinko vztrepetal v srcu. Zdela se mu je Pavla, kakor bi šele prvič stopila izza mračno prosojne zavese priučenih manir ter razgrnila pred njim vso lepoto svoje bogate narave.

Vinko se ji je priklonil, ona je zardela, hitro sklonila glavo in oči napol zaprla. Tedaj ji je zdrsnil iz naročja klopčiček in je padel na tla. Oba hkrati sta segla ponj in ob tem sta se srečali njuni lici in se doteknili roki. Oba sta čutila nekaj skrivnostnega, oba je spreletelo kakor iskra prihajajoče nepoznane bodočnosti. In vendar sta se oba zatajila in zagrnila čez srce, iz katerega je silila resnica na dan, vsakdanji pogovor o bližajoči se pomladi in o rožah.

(Dalje.)

J. E. RUBIN:

SPOMINI NA LJUBLJANSKO BARJE.

Barje in njegova poezija.

ozabljena je moja vas in njena zgodovina, kot je za svet pozabljena naša domovina. Morda se kdo pelje mimo, pogleda staro zidovje okoli cerkve, ostank iz turških časov, pogleda na oba griča nad dolino in gre mimo. Pravijo, da ima naša dežela svoje zaklade skrite, da jih pokaže šele tistemu, ki si jih v njej poišče. So pa baje čudoviti. In včasih, ko sem doma gledal lepoto svoje domovine, nisem vedel, da jih gledam zato, ker so lepe; gledal sem iz navade. Tam smo živeli in rastle v mladosti. Lepo je bilo, kot ne bo nikoli več. Zjutraj sem stal na rosni travi in gledal na vzhod. Solnce je vstajalo nad meglami, ki so pokrivalo dolenske griče, izginjale so megle bolj in bolj in se gubile, solncu so se odkrivale zelene glave okroglih gričev. Lepo je bilo vse to; zagledal sem se in se zamislil in se spomnil, da plava solnce iz globoke Turčije in sem mislil tja . . . Zvečer sem stal na domačem pragu in gledal na zahod. Solnce je tam daleč tonilo za Krim. Vrhovi dreves na Krimu so ga zakrili, rdeča zarja je obrobila temni Krim. Krim mi je bil konec sveta. Do tja je segel pogled, naprej ne več. Govorili so, da je za Krimom Rim, kamor solnce zahaja. Sedel sem na prag in se včasih zagledal v tisto večerno nebo nad Krimom. Čudovito lepo se je izpreminjalo, rdelo je in rumenelo, vmes pa so ga prehajale razne blede poteze, ki so sčasoma posivile celo večerno zarjo.

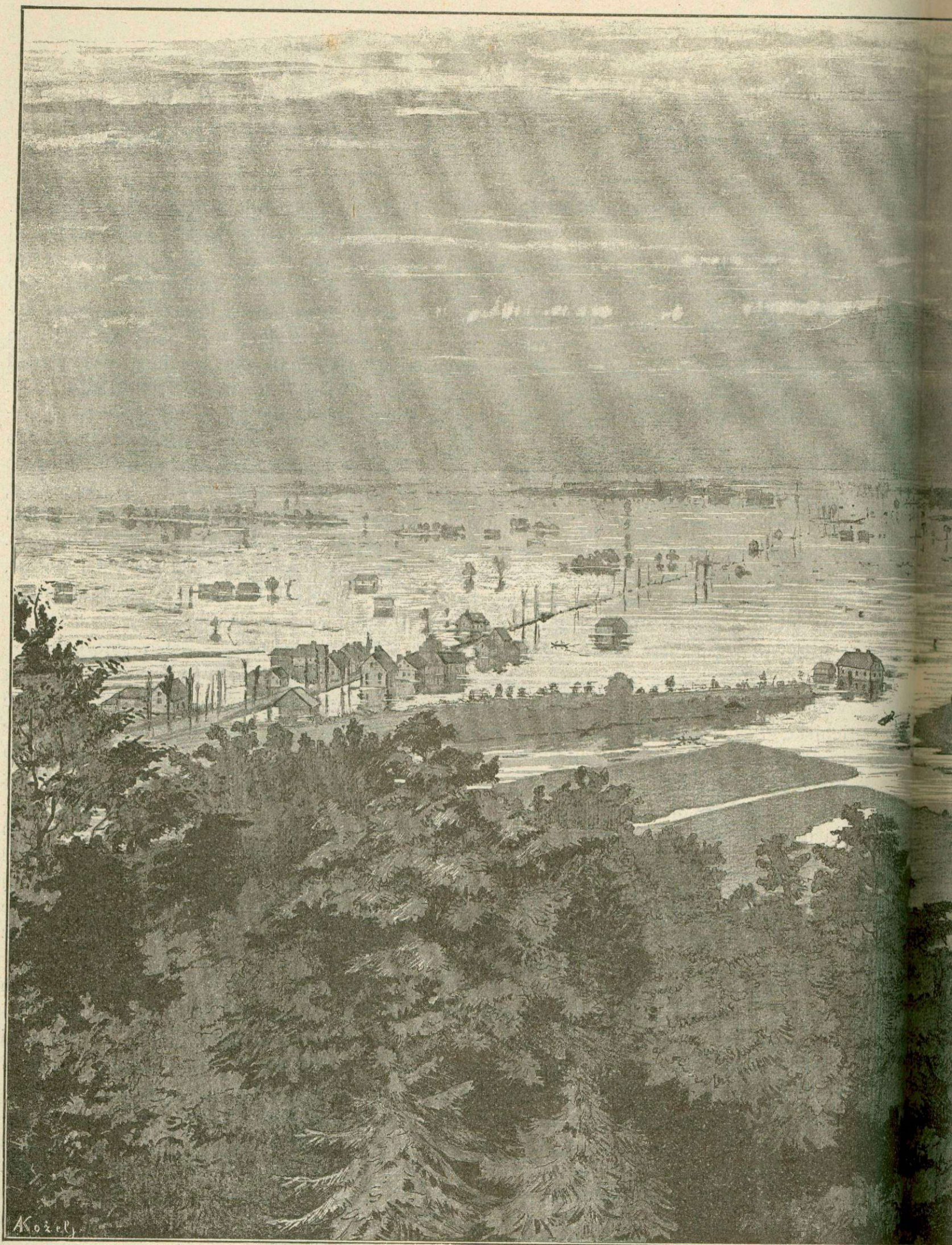
Tako je bil konec dneva. In Krim se je stemnil in v dalji sem videl samo nerazločen, črn rob, za katerega menda pada nebo. Tudi

Ljubljana leži proti tisti strani, so govorili. V Krimu gre železnica, so rekli otroci, ki niso nič vedeli. Kadilo se je včasih v tistem temnem Krimu, pa smo mislili tako. Ob enajstih dopoldne si krimski mož kuha kosilo. To smo videli vsak dan. Sredi Krima se je pokadilo, dim se je počasi vil nad gozdi. Strašili so nas s krimskim možem. Predstavljali smo si ga kot velikansko postavo z gorjačo v roki in izpraševali, koliko si mora skuhati, da je enkrat sit. Smejali so se nam. Kadar se je v Krimu kadilo zvečer, so rekli, da krimski pastirji kurijo. Včasih pa se ni kadilo v Krimu, ampak pod njim. Velikanski oblaki dima so se valili počasi, leno v ozračje. „Morost žgo“, so rekli ljudje. „Morost gori . . . Požigajo.“

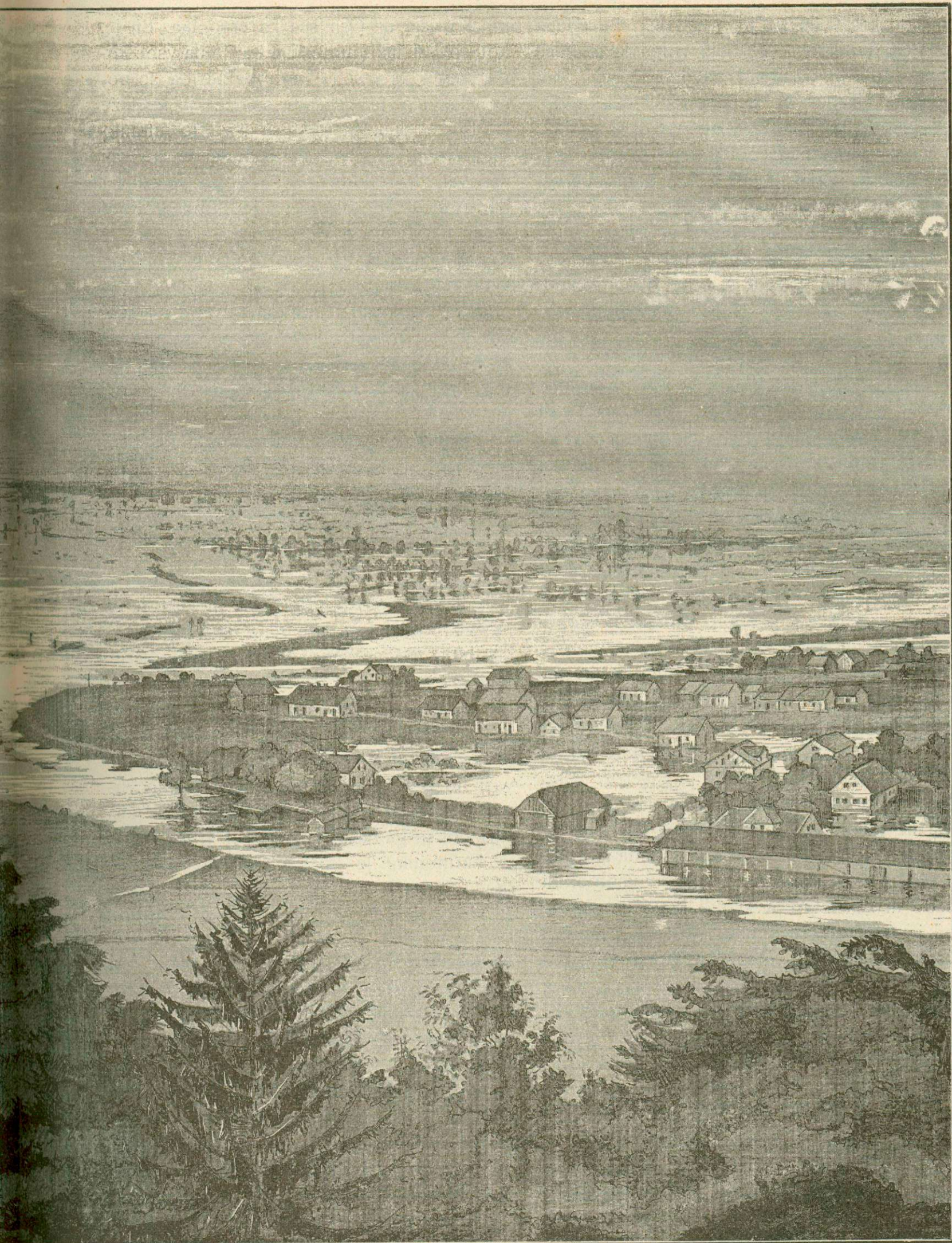
Takrat sem prvič slišal o „morostu“.

Včasih smo stopili na hrib nad vasjo in smo gledali tja, kjer so požigali. Daleč se je videla barska planjava, nad njo pa so se vlačile lene megle težkega dima na dolgo in široko in le tu pa tam se je dvigal kak oblaček v zrak. Krasen je bil ta pogled. Nekoč nam je bil pravil neki starec o daljnih deželah, kjer zažgo gozde, da gore cele mesece, cela leta. Čudili smo se in komaj verjeli. Ko smo gledali na barje, smo se spomnili teh pripovedi in daljnih dežel z gozdovi . . .

Nekaj nepozabnega je bila tista slika, ko je zvečer zašlo solnce in so jeli dimi plavati nad barjem. Zakaj zažgo barje, tedaj še nismo vedeli. Včasih smo zažgali na njivi krompirjeve brajde in so gorele ravno tako. Ob tleh se je plazil dim, kot da bi bil hudoben in bi iskal ljudi, da bi jim trpinčil oči. Kakor hudobni duh se nam je zdel. V „Zgodbah“ smo videli naslikan tak dim pri Kajnovi daritvi. Tako se nam je zdelo na barju. Včasih so se dimi razgnali po

POVODENJ NA LJUBLJANSKEM BARJU.

ANTON KOŽELJ.

vetru, prikazala se je megljena, sivozelena zemlja, tuintam se je dala videti kaka kočica med dimom, drugače pa je bila cela plan pokrita. Kadar se je dim razlil čez sredo, se je odprla zapadna plat in videlo se je v vznožju zapadnega obrobnega pogorja nekaj belega. Rekli so, da je Ljubljana. Včasih smo bili na hribu, ko je bil „morost“ čist. Lep je bil razgled po njem in že takrat se mi je oglašala želja, da bi šel v to deželo. In kadar sem gledal zvečer proti Krimu, sem mislil na barje, ki leži pred njim.

* * *

Nekoč so prišli k nam barski pogorelci. Požar na barju je bil prav pogosten. Prišli so po vaseh okoli barja in smilili so se vsem. Drugače niso prišli k nam, le tuintam je pripeljal kak „morostar“ na malem vozičku s suhim konjem šoto naprodaj. Največkrat je k nam prišel v vas „grmiški čednik“ Miha. Bil je še mlad in nekoliko bolan na umu. Znal je igrati na harmoniko. Hodil je po vasi in se neumno smejal. Otrokenagajivce je podil s palico. V rdeči culi je nosil kose kruha. Tuintam so mu dali krajcar. Popoldne je vse zapil in zvečer je izginil iz vasi. Tikal je vsakega, in ko je govoril, se je vedno smejal. Pozneje sem nekoč bil na barju in sem ga videl, ko je pasel grmiško čredo. Zjutraj je bilo. Zadnje megle so se plazile proti gozdom in rosna trava se je blesketala. Čeda se je pasla, in Miha je hodil s palico pod pazduho, s pipo v ustih okoli čede in kričal imena svojih krav. Smejalo se mi je, ko sem šel mimo, kot se je smejal vsakemu človeku, otroke pa je napodil. Ko sem se potem ozrl nazaj, je stal sredi ceste, gledal je čez barje in pel z visokim glasom:

Ne bom se možila
na visoke gore,
ne bom je nosila
na glavci vode . . .

Spominjam se, da je rad pel to pesem, kadar je prišel v našo vas . . . Kadar se je napil, jo je igral na harmoniko in zraven je pel s hreščočim glasom. Miha je bil otrok barja. Menda se je tam rodil v neki bajti

in je prišel na Grmišče za črednika. Bil je, kot so vsi taki ljudje. Zjutraj je na vse zgodaj trobil po vasi in budil dekletke, da so pomolzle. Ko je vstajalo solnce, je imel že čredo na barju. Zagledal se je v tiho jutranjo planjavo in si je peval. Podnevi je spal ali vasoval. Popoldne pa je zopet pasel na barju in prepeval. Zelo je ljubil godbo. Mislil je, da nihče lepše ne igra, kot on . . . Kadar je godel, je položil glavo prav na svoj meh, da je vžival sladke glasove svoje godbe. Zabavljalo je potem čez vse godce, kar jih je poznal. Dražili so ga, da ne zna, in takrat je bil žalosten . . . Videl sem ga v krčmi, ko je pil in pel s pijanci, pa so mu rekli:

„Slabo znaš, Miha, slabo. Meh je zanič.“
Postal je žalosten in je zaigral in zapel:

Moj pušlec je frišen,
pa nič ne diši,
kako bo pa dišal,
ko ljubezni nič ni.

Nato je položil harmoniko na klop in se ni več zasmel; pil je in se nazadnje pijan izgubil iz sobe; menda je šel na svoje barje. Tam je godel in poslušal sam in zdelo se mu je lepo in nihče ga ni dražil. To je bil prvi original z barja, ki sem ga videl. Pred nekaj zimami je zmrznil na poti od Panove vasi do Sel. Svet je tam raven in močvirnata ravnina se razprostira ob gozdu. Čez štiri dni so ga našli. Ležal je ob robu gozda in harmonike je imel v naročju, zavite v rdečo ruto . . .

* * *

Včasih je prišel k nam „kralj barja“; ta je bil Jozle. Bil je zmešan. Smejalo se je vsem in govoril ni nič. Rdečo staro kapo je nosil in rože na nji. Poleti smo ga videli malo-kdaj; ležal je na barju in se klatil okoli koscev in dobro mu je bilo. Zima ga je prignala v vas. Bal se je ljudi. Znal je neko pesem, in kadar jo je pel, je čudno vrtel oči, potem pa, kot da se je nečesa domislil, se je strahoma ozrl in, če je mogel, je zbežal. Če so mu rekli, da gredo cigani, je takoj izginil za vas in čez polje v gozd, od tam

pa na barje. Bil je človek pri tridesetih letih, in nihče ni vedel, od kod in kaj je. Ljubil je uniforme in je imel skoraj samo uniformsko ponošeno obleko. Bal se je orožnikov, češ, da ga ne pripoznavajo. Neko zimo je spal v svoji lupi na barju in je tam zmrznil. Čudna usoda teh barskih ljudi!

Tam je bil doma tudi umetnik Mehej, ki je nosil bogove okrog. Poznali so ga, in prijatelji so bili ž njim vsi, ki so bili radi v krčmah. Mehej je rad plačal za pijačo. Ker ga je metalo, so se ga bali. Hodil je nerodno, kot bi se metal. Prikazal se je vsako leto v vas. Nekoč ga ni bilo več. Vrglo ga je in je tam umrl. Samo bogovi na križpotjih in po kotih v hišah spominjajo še nanj. Stari njegovi prijatelji, vinski bratje, se ga spomnijo včasih . . .

Še par ljudi te vrste smo imeli, ki so prihajali z barja. Vsi so bili taki čudni ljudje, da so se jih bali otroci in psi so za njimi lajali. Čudno so se vtisnili vsakomu v spomin, kdor jih je videl: same dobre, izgubljene duše. Peli so, pili, živeli svoje življenje v nekakih sanjah in se bali ljudi, ki so jim kalili veselje s svojo hudobnostjo. Taka je sploh duša Dolenjca, a barjani so imeli nekaj posebnega. Čudni so bili ljudje, ki so prihajali iz tiste dežele pod Krimom, ki so živeli na tisti lepi, dolgi planjavi in nosili seboj vse znake svojega domovja. Hodili so po dolgih potih, vživali tiha jutra in bujne večere, zasanjali so o nečem, kar je tam, bogvekje, mislili so na tisto, pravili so, svet se je smejal, in zmešalo se jim je; pa so zasovražili svet, ki jim niti lepih sanj ne privošči. Zato so se klatili kot izgubljeni, brez miru, ter iskali tolažbe v pijači. In nazadnje je smrt končala njih sanje in pokazala jim celo resnico sveta. Ne bi si jih mogel misliti brez barja in tudi barja ne brez njih.

Ne more mi izginiti iz spomina slika: Jasno jutro sije na barju . . . Rosa se svetlika po travi, gorek veter budi šum po travniku, tiho beže vode po jarkih . . . Nikjer človeka . . . Tam na vzhodu se je razgubila čreda po senožetih . . . Tuintam zamuka

krava . . . Oglasi se pesem: Črednik Miha hodi ob jarkih, gleda po planjavi in poje:

„Ne bom se možila“

ali pa ponavlja:

Kako bo pa dišal,
ko ljubezni nič ni . . .

In ko pomisli, kaj je zapel, gre zamišljen čez senožet, zagleda se v Krim ali pa v nebo. Tisoče škrjancev poje nad planjavo. In Miha šumi po glavi pesem, ki je ne zna noben godec . . . V nedeljo bo šel v vas in jo bo zagodel . . . Pa gre in se mu smejejo in pravijo, da ne zna . . . In drugikrat tava nemirno po barju in misli, zakaj ne pripoznajo, da zna . . . Revež je in svet je neusmiljen do revežev . . . In zato sovraži Miha vse, kar je tam za griči izven barja . . . Tu je pa srečen, sam, poje si in igra in zove krave po imenih . . .

* * *

Poldne leži po barju. Vse je mirno, niti sapice ni, da bi se v njej gibale bilke visoke trave . . . Tuintam se vzdigne lena vrana s srede senožeti in zleti kričeč na drevo. Grmičevje ob jarkih — vse molči; kdove kake ptice se senčijo v vejah — vse spi opoldne. Tam v senci dreves je nekdo vstal. Jozle gre leč v drugo senco. Gleda po lepi planjavi, in kdove kaj sanja njegova neumna pamet. Ves je v uniformi, rože ima na kapi. „Kralj, stepni kralj“, si misli in sanja, ker je neumen. On vé, da ga ljudje ne pripoznavajo, ker so hudobni. Pa je, on se zaveda, da je kralj. Vrane se zbudé na drevesu, ki stoji osamelo ob senožeti, da si v njem odpočijejo kosci. Jozle gleda za vranami, ko lete čez plan. Smeje se in dobro mu je. Če vidi človeka, se obrne v drugo stran, blizu koč ne hodi. Prišel je do drevesa. Lepa senca je tu, trava dišeča, visoka. Leže in sanja dalje o svojem kraljestvu . . . Ščurki in cvrčki po travi, kot da pojo njemu, vrana se je vzdignila v len polet čez planjavo, in zdi se mu, da kriči: „Kralj, kralj!“ v svetem strahu; jata vran se vzdigne čez barje in naznanja dalje, da se je prelegel

Jozle kralj . . . Sraka prileti na drevo, da ogleda, če ima „kralj“ kaj dosti svetlega. Raztrgana je njegova obleka, a gumbi se svetijo. Nevedni sraki je to všeč in glasno se zasmije „kralju“ . . . Vročina je prevelika, Krim je v dimu. Iz zemlje puhti, komaj da dobiš sape. Veter zaveje in ohladi ozračje. Krim pošlje oblak, in božji dež izpere „kralju“ obleko, če si jo je umazal na prostih tleh. Kralj izgine v prvo lupo za seno in čaka, da posije solnce ter mu posuši obleko. Solnce posije in krasna je cela ravnina . . .

* * *

Večer je in ljudje se prikažejo na potih. Tuintam so delali na barju. S kravico pelja „morostar“ voziček s celo družino domov. Sčasoma se zasvetijo lučice po kočah in noč pade na barje. Mehej se vrača bogvé odkod . . . Negotov mu je korak, — pil je. Ni srečen, ker ne more, kar bi rad. Tu sanja, kaj bo, kako bo, in dobro se mu zdi . . . Pesem mu sili iz srca. On ni pevec; rad posluša, ko drugi pojo. Tovor z bogovi je poln. Slaba kupčija, dolžan je tuintam. Zvezde se pokažejo nad Krimom, iz dolenjskih gričev se prismeje mesec. Lepa noč. Hodil bi celo noč in mislil . . . In Mehej gre dalje v noč, dokler si ne odpočije v leseni lupi, na mehkem senu. Daleč ob robu barja se oglasi fantovska pesem . . .

Nepozabni so ti vtiski. To je barje, to so njegovi ljudje. Spadajo vkup, razumejo se in srečni so na barju.

Taka je bila bajna dežela, ko sem jo gledal v mladosti. In ko sem gledal zjutraj na vzhod, ko so se gubile megle za dolenjske griče, sem slutil, da je tam mnogo ljudi te vrste, ki hodijo po dolinah, sredi polj, se prikažejo v vasi in izginejo. Vsi so taki: mehke duše pod trdo, neusmiljeno zunanostjo.

* * *

Včasih smo se peljali v Ljubljano po Dolenjski cesti. Voz je drdral za vozom skozi jutranjo meglo. Gledali smo na barje.

Gosta megla je ležala po njem. Kadar smo se zakesnili, smo videli do pod Krima, do Iga.

„Barje se pogrezuje“, sem slišal govoriti. „Včasih se je videla samo streha izžanskega zvonika, zdaj pa se vidi cela cerkev in vsa vas.“

Zelo me je to zanimalo. Na zahodu je bilo vse zagrnjeno z meglo — tam je bila Ljubljana. Iz potov, vodečih na cesto, so prihajali „morostarji“ s šoto na vozeh. Odkrivala se je podoba za podobo . . .

Mala hišica, obdana od vseh štirih strani z drevjem, obložena ob stenah z drvmi, deskami in hlodi . . . Skoraj vsaka je taka. Kuretina se pase po travi okoli koč, mačka se oblizuje na solncu, pes se podi za vrani. To je barska koč. Majhna, nizka, s štirioglatimi okenci, z raztrgano streho, lesena ali polzidana. Nedaleč stoji kozolec, podprt od vseh strani, da ga ne podere burja, kadar pride s Krasa. Majhne njivice leže ob koči, dalje v barje pa se razprostirajo dolge senožeti. Vse je prepreženo z jarki, ob njih pa so redka drevesa, grmovje in steze ob njih. V dalji zapaziš celo vrsto brez, kot redek, sanjav gozd. A to je daleč. Tako smo gledali barje od daleč, in lepo je bilo.

* * *

Poleti je bilo. Pokosili so bili seno. Sušili so dva dni in ga spravili v kopice. Vlil se je ponoči dež, in kopice so splavale po vodi. Hlapec Jaka je stopal z grabljami na rami pred menoj in je bil nevoljen.

„Vsako leto tako“, je godrnjal, „trikrat ga nisem v svojem življenju spravil srečno domov. Vlije se dež, voda preplavi barje in odnese kopice, pa jih lôvi, če hočeš!“

Prišla sva na barje. Jarki so bili polni vode. Tuintam, kjer je bil svet nižji, je ležala cela plast pod vodo. Koče so zidane na višjih mestih, da jih voda ne doseže; pri velikem nalivu pa pridejo tudi koč v vodo. Prebivavci koč so čistili jarke, da bi se voda odtekla, a pomagalo je malo. Kam naj odteče, ko je drugi jarek tudi poln? Po vodi

plavajo različne stvari: šota, les, trava, lan, kopice sena, gnoj, vmes pa se bori na življenje in smrt kak mramor ali drug majhen poljski prebivavec. Popoldne je voda jela upadati. Kopice so bile splavale daleč naprej. Gazili smo po lesenih mostovih in po nakopih ob jarkih ter jih po vodi pripravili h kraju. Pust je tak dan na barju. Vse je prazno in le vode ležé leno nad travniki in poljem, in če posije solnce, se posveti in zažari po vseh jarkih stoječa voda. Iz nje pa molé drevesa, grmovi, in tuintam kot na otoku barska kočá s kozolcem, obdana z drevjem. Krim gleda čmerno čez barje; on ga je polil z vodo, kot da bi si želel jezera pod seboj.

Drugače so poletna jutra krasna na barju. Zgodaj zjutraj drdra voziček po suhi barski cesti. Kosci se peljajo. Prvi dan se žari na vzhodu in obsveti planjavo; megle se začno vlačiti po barju in zakrijejo daljavo. Ustavijo se kosci na senožeti, privežejo konja k vozu in ôsla zapoje svojo pretečo pesem ob kosi. Kosci zaukajo. Daleč odmeva njih glas v jasno jutro. Tam nekje v daljavi se oglasijo drugi kosci. Prehiteli so jih oni in veselo ukajo, da odmeva v jasno poletno jutro. Visoka trava leži pred kosci. Pusta je, kot celo barje. Po pet se jih vstopi v vrsto in jo „mahajo“, kot pravi njih pesem:

Jaz pa prav počas'
jo režem in kosim . . .

Daleč se sliši hrskanje kos, kot vesela poletna pesem, ko pada mokra trava pod njih ostrino. Preden solnce prežene jutra hlad, mora ležati trava, senožet mora biti pokošena. Kdo bi kosil pri vročem solncu? Pravi kosec ne. On ljubi zgodnje jutro, da pokrije rosa njegov hrbet. Zjutraj jim pripeljajo grabljice zajutrek. Cel dan obračajo in suše. Izvedenci se ozirajo na Krim. Daleč na okoli je Krim vremenski prerok. Če ima Krim „kapo“ na vrhu, bo dež, če je Krim čist, bo vreme lepo. Pitno vodo prinesejo seboj, ker na barju ni dobre vode. Ker je pa košnja na barju tako vesela, prineso še rajše kislega cvička, in cel dan se sliši pe-

vanje in ukanje veselih koscev. Čez noč ostanejo kosci na barju, da podero drugo jutro drugo senožet. Vesele so zanje te noči. Celo noč pojó; če si upajo, pa gredo tudi v bližnjo vas.

Starejši jim pripovedujejo svoje spomine s košenj na barju: o strahovih, o bojih, o čudnih slučajih. Kaj si vse ne izmisli naš človek! Za strahove vé povsod, za čarovnice in spomine se zanima čez vse. Bogato domišljijo ima. Hlapec Jaka je pravil take reči; pripovedoval jih je kot sveto resnico. Na barju je bil doma in celo mladost je preživel tam. Veroval je v čarovnice in pravil, da so na barju najhujše mlečne čarovnice, poljskih pa da je bolj malo na barju, zato pa toča tako pogosto ne pobije. Tudi v strahove je veroval.

„Strah je strah“, je pravil, „išče samote in človeka išče na samem. Prižgi ponoči ogenj na barju, in boš slišal, kako vse upije in cvili okoli tebe. Dáše so. Zvečer ljubijo luč. Kdo vé, kaj vse spi pod nami, po čigavih grobovih hodimo. Pravili so, da je bilo tukaj včasih jezero. Potonili so ljudje in pomrli. Vse se je izpremenilo v blato in se strdilo. Kdo vé, kaj leži pod nami? In stari pogani so tudi imeli duše, čeprav poganske, in nima ga miru, dokler se ne očisti. Pa koliko jih je že potonilo, koliko zmrznilo na barju! Pravijo, da so bili nekoč Turki zašli, ko so šli nad Ljubljano. Dež je zajel mohamedane, da so vsi pogagali . . . Zato pa ni miru ponoči. Na Debelem hribu in okoli Pijave gorice so bili roparji, rokavnjači so se klatili ob cestah. Marsikak trgovec je bil umorjen . . . In njih duše pridejo ponoči k luči prosit pomoči . . . Cvili ti nekaj v ognju: duša cvili, išče miru in pomoči. Zato jaz ponoči ne kurim. Nekoč sem kuril; kosili smo in smo ponoči pekli krompir. Na Prosenovi senožeti je bilo. Že doma je strašilo hlapca. Črn zajec je skočil skozi dvorišče, ko je prišel ponoči domov. Oči so se mu svetile in ni bil kot navaden zajec. Tudi deklo je strašilo: Dva mrzla prsta, težka kot bi bila iz svinca, ji je nekaj položilo na lice. Niti zaupiti ni mogla . . . Ko sem

kosil pri Prosenu, me je torej strašilo. Polegli smo ob žerjavici in skoraj pospali . . . Cvililo je v ognju, duša je jokala; seno smo imeli pod glavo in noč je bila jasna; mesec je sijal . . .

Približalo se je nekaj po jarku sem tam oddaleč. Obstalo je pred nami: Bila je visoka postava. „Ali vsi spite?“ je vprašal globok glas. Zona nas je preletela in skrili smo obraze. Lasje so nam stopili pokoncu, in pot nam je lil čez obraz. Ogenj je vzplapolal in osvetlil prikazen. „Ali vsi spite?“ vpraša globok bas. Bil je Prosenov glas. Poznal sem ga dobro; ni delal vse po pravici. Senožet si je pridobil po krivici in duša je iskala miru. Trepotali smo in nečem nikoli več videti kaj podobnega . . . Čudno je zašumelo, kot da je nekdo gasil ogenj. „Ali vsi spite?“ je vprašal zopet glas; veter je zavel, upihnil ogenj, in zemlja kot da se je tresla pod nami. Vsi smo vedeli, kaj je bilo. Ozrli smo se. Mesec je sijal mirno, svetlo, zvezde so migljale, in sredi barja je bila meglica, ki je bežala kot strah.“

Tako pripoveduje o strahovih kosec. Veri se, da je res, da je videl in da ga nihče ne pregovori, da ni res. Pripoveduje tudi o poljskih tatovih, saj barje jih ima mnogo. Polje je daleč od vasi, lahko se izkoplje krompir, fižol se obrtga, boljše trave se lahko nakosi . . .

Hlapec Jaka je pravil: „Vjeli smo poljskega tatu. Na njivi je kopal krompir, in začutili smo ga. Motika mu je padla iz rok in obstal je molčé. Pokleknil je in z vzdignjenimi rokami prosil milosti. V bližini je nekaj zajokalo: njegova stara je čakala v v bližini s procanjo. Oba smo peljali k gospodarju. Molčé sta stopala, le stara je ihtela in on je včasih zaklel. Kar je nakopal, je nosil na hrbtu. Bila je zanj težavna pot. Poklicali smo gospodarja in naredili luč. Sram je bilo njega in nikogar ni pogledal. Ona je jokala. Žal nam je bilo. Gospodar je bil neusmiljen. „Pet mu jih naštejte!“ je ukazal. Čudno je pogledal poljski tat in ona je zajokala. „Za božjo voljo nikar“, je prosila vse. Oba sta bila že stara. Poljski tat

je molčal in se ozrl po hiši. Bal se je. Gospodar je privlekel debel cepec s kljuka . . . Poljski tat se je stresel. „Rajše ti stokrat plačam“, je rekel, in ona je jokala še bolj na glas, da bi zbudila gospodarjevo ženo, da bi se ju vsaj ta usmilila. „Boš rajše plačal tako“, je rekel gospodar in dal hlapcu palico. Stara je še bolj zajokala. „Molči, baba, če ne . . .“ ji je zagrozil gospodar, in utihnila je. Tatu so se zaiskrile oči. „Udari!“ je rekel, „videli boste, kaj bo!“ in v trenutku je imel v rokah sekuro, ki je stala za vratmi . . . Gospodar ga je prijel, in tat ga je udaril s sekuro po roki. Trije hlapci so ga prijeli. Položili so ga na stol in mu jih odšteli na hrbet in koder je palo. Potem so izpustili oba. Stari je klel, stara jokala; luč v hiši je ugasnila, hlapci so si zapeli pesem, onadva pa sta odšla čez barje domov, kdové kam.“

In potem pripoveduje Jaka povesti o čarovnicah . . . Tako mineva koscem noč. Zjutraj se ozro po vremenu; če kaže, kosé, če pa ne, spravijo prejšnje na „visoka tla“ ob poti.

Zvečer se pomika lepo naložen, poln voz s parom konj po cesti. Kosci leže na senu in pojó ter ukajo. Solnce gre za Krim, na barje padajo mrakovi . . . Po travi se oglašajo murni in strizaji, božji volki in drugi škripači, po polju petpedikajo prepelice, po drevju kričé vrane, iskaje si prenočišča . . . Bolj in bolj se hladi, bolj in bolj se zakriva v daljavi barje, voz škriplje po suhi cesti in čudovito lepo je pogledati nazaj na planjavo, kjer se zavijajo kočé v tihi večer, drevje izginja, vrste brez ob jarkih se izgube v megli, nad jarki se začne vzdigovati lahka meglica, ki se razširi čez vso ravnino počasi, potuhnjeno. Po poti vidiš vozičke barjanov, tuintam se počasen starec vrača domov, tam gre par koscev na delo. Krim se stemni in noč pade naokoli.

* * *

Čudno lepa je pomlad na barju . . . Prišel sem tja nekoč ob velikonočni pomladi . . . Pomladansko solnce je ogrevalo mrtvo zem-

ljo. Iz suhe trave so se vzdignili škrjanci in napolnili s svojim žvrgolenjem celo ozračje. Ravna cesta je peljala čez ravan in veselo je bilo srce. Ob kraju barja na polju so orali kmetje. Rob barja je višji od sredine in obdelan. Mnogo truda je stalo kmeta, da je izpeljal po jarkih vodo do kakega globokega jarka, da se je odteklo toliko, da je mogel orati. Zemlja je zelo rodovitna, prst je črna in gnoja ne potrebuje nekaj let. Njiva je omejena navadno od vseh štirih strani z jarki, da se voda odteka. Ob njivi si je postavil pridni barjan kočo iz lesa in jo obsadil z drevjem. Izpočetka so začeli naseljevanje ob kraju, ob Dolenjski cesti, ob Krimu, sploh v podnožju gričev, ob Babni gorici, ob Notranji, Vnanji, Sinji gorici in, ko se je barje bolj in bolj osuševalo, so šli dalje vanj. Rekli so jim „samotarji“. „Morostar“ je izkopal nekaj jarkov in pri tem nakopal šote. Imel je dvakrat dobiček: Zemlja se je osušila, črna, umazano-rjava voda je tekla iz luknjic v jarek, iz puste senožeti je nastala rodovitna njivica, šota pa se je prodala. Tako bi bilo barje že zdavnaj poseljeno, da ni prišla voda in poplavlila njivice, samotarja pa zajela z družino vred v njegovi koči.

In takega smo videli mnogo. Pomlad jim je bila posebno nevarna. Ako je prehitro skopnel sneg, ako je bil dva dni dež, je bilo vse v vodi. To je strašilo ljudi, da se niso naselili v notranjščini barja, kjer se je obetalo lepo, netežko življenje. Ljudje so gledali iz daljave na barje. Lepo je bilo videti, kako leže vode po planjavi. Če je posijalo solnce, je bilo podobno velikemu zrcalu, v katerem se zrcali lepa, s palmami okrašena dvorana. Drevesa so se dvigala iz vode in vrane so jih obletavale. Grmovje le toliko da se je videlo, vmes pa lupe in

koče ter kozolci, obliti kot plavajoči otoki z vodo. Ubogi „morostar“ pa je z družino plul na slabem čolnu ali na kakem splavu, na vratih ali na zbitih hlodih k sosedom pod streho, dokler ne upade voda in bo zopet mogoče iti nazaj v svoj dom. To so bile pomladi na barju, in malokatera pomlad je bila brez tega.

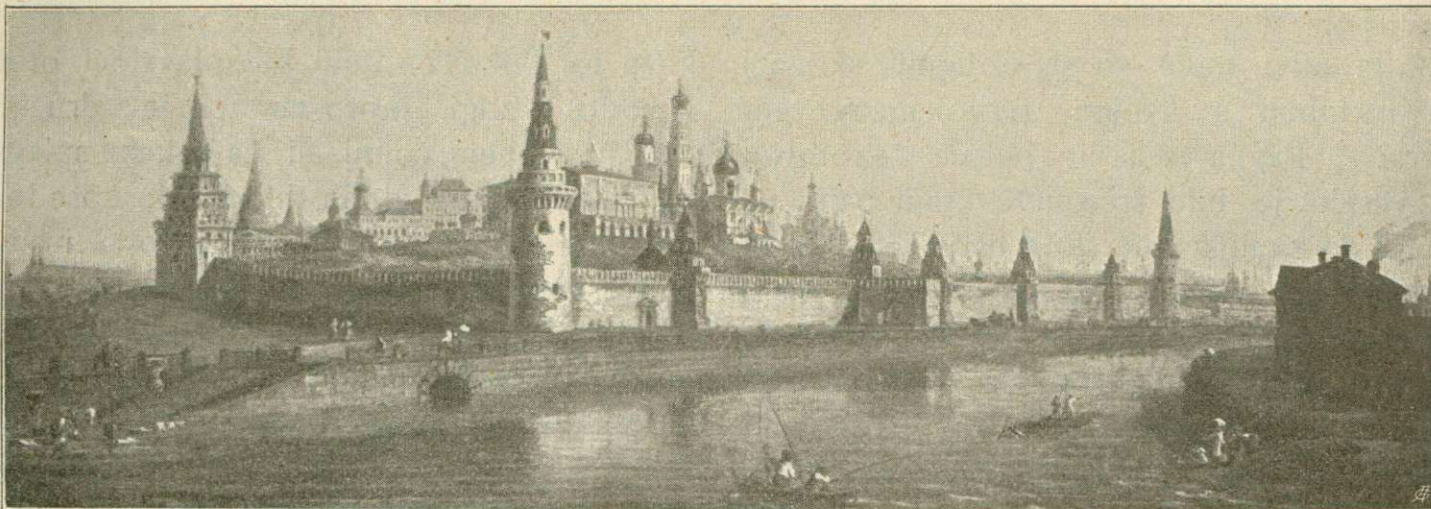
A barjana to ni ostrašilo. Vrnil se je domov, pospravil vodo iz hiše, pokopal jarke, odstranil napotje, ki ga je prinesla voda, in v par dneh je bilo po starem. Svet okoli koče je bil moker in vdiral se je; nametal je dračja in nasul. S kravico je pripeljal materijala in ga nasul. Tako si je utrdil in popravil dom. Zasadil je vrb okoli hiše in naredil ograjo. Koklja je izvalila piščet, in vse je obetalo, da strži kaj denarja. Njiva je zazelenela, senožet je obetala dobro seno. In Bog vé, če je pomislil, da ga lahko doseže druga povodenj, preden spravi vse pod streho ali v denar!

Čudni se mi zdé naši ljudje, ko pomislim na Trentarje in „morostarje“. Vzdrži vam do zadnjega, samo da ostane na svojem. Slišal sem, da imajo nekaj podobnega prebivavci otokov na Volgi . . . Volga poplavlja redno vsako leto, a ljudje se ne izselijo, dasi jim ponujajo lepe, rodovitne kose nenaseljene velike ruske zemlje. „Dlja čvo že“, govorijo, „ití, kagda i zdjes harašo! Už bejo ravno, zdjes ili tam. Žitj kak žitj. My ostanemsja, už ne tam lučše, čjem zdjes. Privykli my etomu . . . Zakaj bi šli, ko je tod dobro! Saj smo vajeni!“ Pa si pomagaj!

Kdor gleda zagorele, vdane obraze južnih Slovanov, ko leže izmučeni na kakem kolodvoru in čakajo, da jih vlak odnese dalje v tujino, morda ne misli, kaj čutijo isti ljudje v srcu, ko morajo zapustiti domovino, ki ima za tujce kruha, zanje ne . . .

(Dalje.)

KREMELJ V MOSKVI.

F. ALEKSEJEV.

ANTON MEDVED:

JOB.

SVETOPISEMSKA ZGODBA.

18.

Baldad, Suhejec, pa je odgovoril:
Kdaj mine enkrat že prepir besed?
Zakaj se gre, umevajte popred,
potem se lahko kaj pomenimo.
Zakaj se kot živina cenimo?
Zakaj umazani smo vpričo vas?
Ti, ki življenje ti razjeda srd,
mar radi tebe zemlja osami
in Bog skalovju mesto premeni?
Hudobnikov ponos in blesk bo strt,
ugasne plamen slave mu in sreče,
njegovo hišo tema obvali,
nad njim svetiljka zlagoma strepeče
Stopinje svoje moč bo rabil s težo.
Kar sam si nasvetuje, vrže ga,
ker svoje noge je zataknil v mrežo,
po nje zapletih hodi sem in tja.
Njegova peta se ujame v vrv
in zoper njega vname žeje črv.
Nastava v zemlji je prikrita zanj,
njegova past na stezi čaka tiha,
od vseh strani strahota plane nanj
ter bo njegove noge ovijala.
Naj lakot moč njegovo oslabi,
iz reber naj mu glad obupen vzdih!
Prvorojena smrt naj razprši
lepoto kože, naj mladika zala

ob njenem duhu vsa mu oveni!
Vsak up, ki ga je kdaj v stanišče vodil,
pretrgan bodi, poraz naj tepta
kot kralj po vsem, za čemer slep je blodil.
Kadar ga več ne bo, šele tedaj
drugovi naj se shajajo pri njem.
Po šatoru njegovem dragem vsem
od neba žveplo se raztroši naj,
od spodaj naj se usušé koreni,
od zgoraj klena žetev pomandra,
njegov spomin na zemlji se ne ceni,
ime njegovo po trgèh ne slóvi,
iz luči v noč ga vzame od sveta!
Za njim usahnejo naj vsi rodovi,
ne bo cvetočih zarojencev v svet,
za krepkim deblom mine vsaka sled.
Strmeli bodo nad njegovim dnem
zemljanje od iztoka do zahoda.
Še najstarejše strah prepade nem.
Glej taka je hudobnikov usoda,
in tako mesto pristuje ljudem,
ki ne poznajo Svojega Gospoda.

19.

Job pak je odgovoril ter je rekel:
Kako brez kraja žalite srce
in ostra tare vaša me beseda!
O, da vas sram ni lastnega pogleda,

ko moje zasramujete ime!
 Kaj mari tudi vam nevednost moja!
 Zakaj zadirate se vame tečni
 in greh očitata mi brez pokoja?
 Saj zdaj spoznajta, da Gospod je večni
 po Svoji sodbi z mrežo me obdal.
 Trpim in kličem, nihče me ne čuje,
 in ni ga, ki bi me voditi znal.
 Da čez ne morem, pot mi je zgradil.
 Stezè zavil v teme mi je najhuje.
 Vso mojo čast nekdanjo v nič razkadil
 in krono mi je s sive glave snel.
 Od vseh strani sem razdejan in ginem.
 Podoben sem izdrtem drevesu,
 ki nima upanja, da bi še kdaj
 cvelò. Srd se je zoper mene vnel.
 Sovražnik Njemu sem veljal.
 Njegove trume so si v divjem plesu
 pripravile svoj pot v moj mirni kraj,
 oblegli so moj šotor krog in krog.
 Od mene daleč brate je razstal,
 kot tujci so mi znanci prebežali.
 Sosedje moji so me zapustili
 in bližniki na mene pozabili.
 Družina moja niso me priznali,
 kot tujec bil sem v dekelnih očeh;
 pomoči prosil hlapca sem, posmeh
 odgovor bil je trd njegov za prošnjo.
 Moj dih iz usten težko dene ženi,
 vsi bratje niso se odzvali meni.
 Celó otroci me prezirajo,
 nespametniki me obirajo.
 Vse svétnike nekdanje sem izgubil;
 na meni se jim studijo gob črvi,
 in ktereга sem najsrčneje ljubil,
 zapustil, posovražil me je prvi.
 Na moji koži le kosti vise;
 izginilo meso je; okrog zob
 razdrta dlasna je celo od gob.
 Usmilite se me, usmilite
 se me vsaj vi, prijatelji nekdanji,
 ker roka Božja me zadela je.
 Zakaj preganjate me kakor Bog,
 in glad za mojim mesom ni vam manji?
 Kdo dá mi, da bi se besede moje
 začrtale in v bukve zapisale
 s pisalom od železa, na svinčeno

ploščnico, ali, da se z dletom v skale
 zasekajo, da čas jih ne požre?
 Vem namreč — moj odrešenik živi,
 in dan poslednji vstanem iz zemljé,
 in zopet s svojo kožo bom obdan
 in v svojem mesu gledal bom Boga.
 Jaz sam ga videl bodem in oči
 strmele bodo same moje Nanj,
 to upanje mi v srcu je doma.
 Zakaj tedaj še pravite neumni:
 Pregarjajmo ga dalje še pogumni,
 da najdemo besede korenite,
 ki zmerom metal jih doslej je vniz!
 Izpred obličja meča zdaj bežite,
 ker meč osvetnik strašni je krivic!
 Nekoč zaori, znajte, sodbe klic!

20.

Odvrne Lofar mu, Naamatejec:
 Spreletajo me misli mnogotere,
 zaganjajo mi semintja duha,
 poslušal bom te še, a poln vere
 poslušaj me i ti, če govorim.
 Kar svet je živel in kar jaz živim,
 kar človek je na zemljo bil postavljen,
 to vem, da hvala zlobnih je ljudi
 minljiva, kot hinavčevo veselje.
 Makar prevzeten se neba drži,
 k oblakom segajo mu drzne želje,
 naposled izgubi se kakor gnoj.
 Kdor videl ga je kdaj, poreče: Kje je?
 Izgine kakor sanj mamečih roj,
 in kot prikazen v črno noč odveje.
 Poslej nič več ga videlo ne bo,
 ki ga je gledalo nekdanj oko.
 Njegovo mesto ga ne bode zrlo.
 Uboštvo deco bo njegovo trlo.
 Hudobnost svojo z lastno roko plača,
 pregreh mladostnih bolna bo igrača,
 še v prahu ne odstopijo od njega.
 Prevzela ga je slad hudobe vsega,
 zakril jo laskern je pod jezik svoj,
 ohrani jo in v grlu jo bo skrival,
 v želodcu se mu bode v žolč modrasov
 preminjal kruh njegov; nekdanjih časov
 bogastvo k tlom izbljuje in izlival
 Gospod ga bo iz gnile mu utrobe.

Modrasov glavo mrzlo bo sesal,
in gadjji jezik bode ga končal.
Naj bi se rek medu ne radoval,
ne videl masla, in vodâ potočnih,
poplašal vse, kar je nekđaj zagrešil!
Od bolečin ne bo končan mogočnih.
Kdo bi ga žalosti v pregrehah rešil!
Ubožce je zatiral in zavidal,
oplenil hiše, katerih ni sezidal.
Nesit je vse poželed in pobral,
a Bog imetju ni obstanka dal.
Porazgubi se vsa njegova jed,
imetju se zatare zadnja sled.
V skrbah bo trepetal za imovino,
kadar bo sit, in vsakršna bridkost
nanj plane. O da bi vesti globino
napolnil enkrat, da bi jeze ost

priklical nad se, z Bogom padel v boj!
Zbeži pred sulicami brzih nog,
a hitro naleti na bronast lok.
Potegnjen iz nožnic je božji meč,
bleskoten kaže strup morilni svoj,
pošasti se mu bližajo grozeč.
Izvirajo nesreče iz teme,
temo obsega pa skrivnost njegova,
požre ga ogenj, ki se ne užge
v njegovem šatoru gorje vsakomu!
Nebo njegovo zlobnost razodene
in zemlja vzdigne v jeznem se polomu.
Odprta bo mu hiše zelenjad,
razvleče Božji srd mu sleharn sad.
Tako plačuje Bog hudobnih rod,
deli mu tako dedino Gospod.

(Dalje.)

ROMAN ROMANOV:

HIŠA NA HOLMU.

III.

(DALJE.)

Vrstili so se pusti jesenski dnevi. Vse nebo je bilo zavito v meglo, in kakor bi dolgčas razprostrl svoja mračna krila nad široko prirodo: vse je molčalo, droben dežek je pršil iz megle in od začrnelih in golih vej drevja je padel na mokra tla tuintam porumenel list. Nikjer ni bilo več tistega pravega, toplega življenja; če so vstali kje posamezni glasovi, so bili topi in mrzli in kakor iz grobov.

Maks ni po tistih dneh več govoril z Ano. Spoznaval in videl je, da ji tega ne pripušča oče, in tistikrat je vstala v njegovem srcu žalostna misel: Z mano ne bo imela sreče, brez ciljev je vse, in dobro je tako... Objela ga je resignacija in ogibal se je Ane po vseh potih in krajih. Včasih se je vendar

pripetilo, da jo je srečal, a njegov obraz je bil trd in besede so bile brez gorkote in mrzle.

Dolfe ga je obiskaval pogostokrat in je bil prijazen z njim. Hotel ga je dobiti na svojo stran, ker je videl, da ni zabit človek in — da je dober fant. To zadnje ga je bolelo. Kadar je pogledal poštenjaku v obraz, je umaknil pogled in čudno mu je postalo ob taki priliki. Neprijetna zavest ga je obšla, zbudil se je sodnik v njegovih prsih in mu je silil pred oči mračno obsodbo... Rad je videl krog sebe sebi enake ljudi — malo-vredne in uničene narave, ki se živijo z goljufijo in tatvino. Zakaj v hiši na Holmu je bila doma tatvina in goljufija. Krog Dolfeta se je zbirala umazana družba izprijenih kreatur in je opravljala svoj posel. Bili so zelo previdni in nikoli se ni čulo, da bi kaj

zmanjkalo v bližnjih vaseh. Kradli so daleč strani in so bili spretni in zviti. Sestajala je ta družčina iz ljudi, ki so zgrešili svojo pot v življenju, ki so umorili svojo dušo in svoje srce in so videli pred sabo še težje življenje. Ni se jim hotelo, da bi se trudili in stradali pri neznatni plači, in so se na ta način počasi in po teku let sešli. Ta je zapil svoj dom, postavil oboževanega malika v vino in žganje in je tako nastopil z lahkim srcem svojo pot. Drugi je bil od nekaj ničvreden, prišel je iz večletnega zapora — in se je pridružil. Tako se je zbiralo precejšnje število ljudi okrog Dolfeta. Vaščanje so dejali, da ni to nič čudnega, če je malovreden, zakaj njegov oče — so dejali — je umrl v jetnišnici. Tudi mati ni bila nič prida — so rekli — : ponoči je tavela okrog, v cerkev ni hodila in na smrtni postelji ni marala duhovnika.

Dolfe je imel z Maksom svoje namene in ni mu bilo žal, ker mu je posodil denar. Celo vseč mu je bilo. Več vé kot mi vsi — si je mislil in je računil z njim, kako mu bo tupatam prav prišel. Pričel je pri njem polagoma in preišljeno, iskal je primernih trenutkov, kjer mu lahko razodene kako misel. Bil je zvit in zelo spreten in je odkrival svojo pot zelo počasi in z največjo previdnostjo. Kazal je vse v čudnomilejši luči in na ta način je vse lepo rastlo in se množilo. Početkoma je pustil Maksu samo slutiti, samo od daleč mu je kaj omenil, a vse je bilo nejasno, in Maks je komaj slutil.

V taki slutnji je sedel na tisto zimsko dopoldne. Dolfe je hodil po sobi in se je pred njim ustavil.

„Kako ti je, Maks?“

Maks je bil slabe volje in je govoril počasi in resno:

„Slabo je, vidiš! — Vrag vzemi tako življenje: Komaj sem odložil dolg z ene rame, pa me že boli druga!“

Dolfe se je nasmehnil.

„Kaj bi te bolela, ko te nihče ne vpraša za posojilo! Kadar boš denarja dobil, pa boš vrnil!“ ...

„Kadar, kadar, kadar ...“

Maksu so se razlile mračne poteze po obrazu, skrčil je obrvi in podprl glavo ob mizo. Potem je bil molk. —

„Nekateri imajo preveč denarja in drugi premalo. Kaj hočeš, no!“

Dolfe je izpregovoril po dolgem času, in Maks se je predramil:

„Ej, dosti imajo nekateri! Ko so se rodili, so jih že obsipali z zlatom.“

„Ti, meni se ne zdi to nič grdo, če se takemu kaj vzame. Hm, človek bi mu nazadnje sam vzел!“ ...

Dolfe je utihnil sredi govora, in tako sta oba molčala.

Zunaj se je bilo pretrgalo v tistem trenutku jesensko nebo, in vodena svetloba je prišla čez okna in se razlila po sobi. Na tleh se je začrtalo čvetero svetlih pravokotnikov, in drobni prah je trepetal v solnčnih žarkih.

Dolfe je vihal brke in se ustavil pred Maksom:

„Kaj bi ti rekel, če bi bil sedaj prost vsega dolga?“

Maks se je zasmel. Dvignil je roko in udaril po mizi.

„Kaj bi ti rekel, če bi jaz dejal takole: Nič nisi dolžan!“ ...

Maksa je obšlo veselje in je skočil na noge. Z veselo razburjenimi besedami in glasno je govoril.

„Dva moža pokliči, Dolfe, in reci!“ ...

Konec izrečenega stavka je bil že tišji in je sedel in se zamislil. Dolfe ga je ves čas opazoval in zadovoljnost je plavala po njegovem obličju.

„Jaz bi ti pustil, če ne bi bila tolika vsota ... Včasih bi mi mogel kaj storiti, pa bi ti pustil ...“

Maksa je obšlo neprijetno čuvstvo: Gledal je Dolfeta in zdelo se mu je, da se iz njega norčuje.

„Jaz ti bom vrnil, in zato brez norčevanja!“ ...

Izpregovoril je hitro, in Dolfe se mu je začudil.

„Kaj se vznemirjaš, fant, saj veš, čigava je bajta in zemlja in denar!“

Tako je dejal, in Maks se je obrnil strani in je pogledal skozi okno. Pod oknom je šla Ana, in drobna roka se je dotaknila šip. Stresle so se in zažvenketale.

„Hej, Maks, saj ti se misliš ženiti?“

Maks je skomizgnil z ramami, vstal je od mize in udaril z nogo ob tla.

„Pojdem, hej, čez goro in dolino, ker sovražim sužnost! ... Prodaj bajto in zemljo, mene ne bo zraven nikdar več!“ ...

In potem ga je Dolfe spet pogovarjal. Kazal mu je, koliko dobroto mu je storil, ker mu je dal denar, in da bo že sčasoma vrnil, in tako ga je potolažil.

Ko se je poslovil in odšel proti Holmu, je bil sam s seboj zadovoljen. „Polagoma pojde“, je rekel šepetaje in pospešil korake.

In tako se je zgodilo. Morda se je Maks polakomnil izposojenega denarja, ki mu ga je pustil Dolfe, če stopi v njegov krog, ali Bog ve, kaj je bilo ... Živel je sredi njih in delal je z njimi. Mnogokaj je otopelo in zaspalo v njegovi duši ...

Čudno življenje je bil pričel. Hodil je z Dolfetom, in včasih so ju videli, ko sta šla ob poznih urah gori proti Holmu. Prišla je velika množina besedi med vaščane, postajali so in govorili med seboj polšepetaje: „Kakor gotovo smo živi, — nekaj se prede in posebnost bo prišla na dan!“ ... In zmajevali so in ob večerih so se plašno ozirali krog sebe: „Kakor gotovo je Bog nad nami! ... Jaz sem jih videl, kako so šli grdi in neznani možje od hoste gori in v hišo na Holmu: bilo jih je petero, šli so hitro in govorili so čisto nalahko in tiho ...“ In vaške ženice so se prekrizavale in govorile polne strahu: „Bog nas varuj izkušnjavca! — Dolfe ga je zapeljal!“ ...

Na ta način je vstala množina besedi in misli in sumničenj spodaj v vasi. In tudi do župana je prišla govorica in so mu nekaterniki očitali: „Vaša govori s sosedom; jaz sem ju videl ...“ Razkačilo ga je in se je hudoval in premišljal, kaj bi ukrenil. Grozne so mu bile te očitke in iznebiti se jih je hotel na vsak način. In kmalu je bil na jasnem. Peljal se je v mesto in se do-

govoril s svojo sestro, in Ana se je morala odpraviti k njej.

Odpravljala se je na pot in je bila žalostna. V zadnjih dnéh ni bilo sploh k njej nobenega veselja in dozdevalo se ji je, ko da bi bila zašla med tujce. Oče je govoril z njo resno in hladno, in tudi mati ni kramljala z njo več tako dobrodušno in odkrito kot v minulih dnéh. Kadar je govorila z njo, takrat se ji je vselej dozdevalo, kot da bi ji morala praviti nekaj čisto drugega, nekaj tako grenkega in bridkega, in ker je tako grenko in bridko, ji prikriva. Sama ni nikoli vprašala, zakaj bala se je spoznanja tiste prikrivane grenkobe, in tako je hodila samotna in zamišljena. Več ni bilo njenih pesmi in njen veseli smeh je utihnil. Včasih ob večerih se je spominjala Maksa. To ni bil več tisti, ki ji je govoril v lepih dnéh njene prve ljubezni. Zakaj, te besede so bile tako površne in mrzle in poznalo se je, da nima srce z njimi ničesar opraviti. In njegove oči so ji nekoč govorile, to so ji govorile, kar ne izrazijo besede in kar more povedati srce samo v vdanem in zaupljivem pogledu. Zdaj so bile brezizrazne njegove oči; nemirne so begale semintja in njo so komaj opazile. Obvisele so na njej samo za trenutek — mrzle in tuje. In zato ji je bilo tuintam tesno pri srcu, in je slišala govorice ljudi in zbadanje sovrstnic in postalo ji je tesnejše.

Prišla je torej tudi do nje govorica, a ni je mogla verjeti. Imela je tako trdno vero vanj, da si ga ni mogla misliti drugačnega, kot dobrega in poštenega kakor nihče. Domišljevala si je, da mora biti v tem vse nekaj popolnoma drugega, in tako je želela, da bi govorila nekoč z njim čisto na samem: Bila je uverjena, da bi ji bil Maks odkrit ... Kaj neprijetno in težko ji je bilo, ko je videla, da mora odpotovati in še ni govorila popolnoma prosto enkrat samkrat z njim. Maks ji ni v zadnjih dnéh nikoli nudil take prilike, a ona je je želela, in nikoli ni bila ta želja tako velika kakor v tistih dnéh ...

Premišljala je tako in tako in nazadnje je prosila starega domačega hlapca, ki jo

je imel peljati v mesto, naj vse zamolči in ji naj pustijo stopiti z voza onstran vasi. Požene naj potem dalje in jo počaka na določenem kraju. Hlapec ji je vse obljubil.

Drugo jutro je sedla na voz; vse je bilo žalostno, in mati je jokala.

Nad vso naravo je dihala mokro in mrtvo jesensko jutro. Daleč tam zadaj so samevale gore, zavite v prosojno meglo, in nebo je bilo pusto in oblačno. Po praznih poljih in poljanah so se pojavile vrane in odurni glasovi so se razlegali po jesenski samoti. Za širokimi tratami je stal gozd popolnoma miren in tih, in bilo je videti, ko da je v vsakem drevesu žalostna misel o smrti.

Ko se je voz pomikal onstran vasi h koncu vaškega polja, je Ana opazila Maksa. Prihajal je po poljski poti na cesto z mirnimi in počasnimi koraki in s sklonjeno glavo. V glavo ji je šinila misel, kako je žalosten zaradi nje, in zaželela je, da bi hitro stekla k njemu in mu dala veselo tolažbo: „Samo še jutri, moj dragi, in na veke sva združena...“ A bil je trenutek: senca je prišla bogvéodkod in je padla prednjo in je šla bogvékam...

Hlapec je ustavil voz, in Ana je stopila k Maksu. Voz je oddrdral po cesti naprej, onadva sta šla počasi za njim. Ko je Ana pogledala v Maksov obraz, jo je obšla grenkoba: razlila se je po njeni duši in mračne slutnje so vstale. Bil je bled in zamišljen, oči so bile motne in brez ognja in ustnice so bile videti tako težke in okorne... Kakor bi jim gospodovala skrita moč in jih zapirala trdo in krčevito...

„Maks...“

Noben izraz ji ni prišel na pamet in ustavila se je pri prvi besedi. Včasih, ko bi govorili čisto od srca, nam nekaj vzame glas in besede ostanejo neizrečene...

Vedel je natančno, kaj mu hoče povedati, in ko jo je videl pred sabo tako dobro in neizpremenjeno, se je oklenila njegovega srca mehko. Sklenil je bil, da bo miren in resen, ker je vse brez ciljev, a prišla je vanj skrivnostna moč in ga je premagala.

Gledal ji je v obraz in njene oči so bile povešene. Samo včasih so se dvignile, lepe in modre, in so ga vdano prosile...

„Anica, poglej... vse je brez ciljev in težko je umirati od hrepenenja. Strašni so zlagani upi in kakor strahovi hodijo za nami...“

Maks je govoril popolnoma od srca, in nekaj mu je jemalo glas in mnogo besed je ostalo neizrečenih...

„Tudi zlagane sanje so strašne...“

Maks je izpregovoril s težavo in počasi in je utihnil. Potem je bil molk. Daleč okoli ni bilo nikogar in velik mir je plaval nad naravo. Sredi njega je tuintam zavpila vrana in je letela dol proti vasi. Včasih je priletel na cesto škrjanček in se je oglasil s čisto drobnim in tenkim glasom.

„Maks, kam si prišel?... Ti sam si storil konec!...“

Povedala je počasi in ni dvignila oči. In njega je zbolelo in zapeklo ga je v duši. V tistem hipu je dvignil glavo in njegov glas je bil buren in nemiren.

„Trudil sem se, trudil, a ni šlo. Hoteli so mi prodati dom in sem iskal denarja, a svetovali so mi dalje, dalje — brez konca. In sem bil razdvojen in sem blodil okrog in sem prosil vse ljudi in tudi njega... Jaz ga nisem poznal prej globoko in ljudem nisem verjel. Potem, ko sem imel njegov denar, ko sem ga imel mnogo, tedaj sem se zavedel in je bilo grozno... A Ana, ti pojdi!... jaz se rešim... rešil se bom, ha! rešil, rešil!...“

Zasvetile so se mu oči, mišice v obrazu so se mu tresle in glas je bil močan in divji. Dvignil je desnico do čela, obrnil se je in odšel. Njegovi koraki so bili trdi in nagli, desnico je imel še na čelu in klobuk je bil potisnil nazaj... Tako je šel čez polje proti vasi, in zakrila ga je jesenska megla.

Ana je stala na mestu in je gledala za njim tja po širokem polju, kjer ga je bila zakrila megla.

Za prvi hip ni imela nobenih gotovih misli; kakor strahovi je prešinjalo njeno glavo in ji je stiskalo srce s sirovo močjo...

Naposled se je obrnila, da je došla voz. Voznik je bil star in se je ozrl parkrat po njej. Zasmehljive poteze so legle po njegovem obrazu in z levico je popravljal klobuk.

Ana je vedela, da je vse končano in je šumelo po njeni glavi in kipelo v njenih prsah. Pred očmi je videla Maksa: čuden ogenj se je razlil po obrazu in mu je stopil v oči in desnica se je dvignila... Čula je njegov divji glas in odmevalo je krog nje: Jaz se rešim... ha! jaz se rešim, rešim... Natančno ji je bilo pred očmi, kako se je naenkrat obrnil in je šel po poljski poti s trdimi in naglimi koraki...

Vse to je drvelo v njej semintja in gledala je predse s stisnjenimi ustnicami in široko odprtimi očmi...

Voz je tekel dalje enakomerno naprej po ravni cesti in iz megle je bilo pričelo rosi. Na cesti ni bilo nikogar in polja so bila prazna in mrtva. Le tuintam se je dvignila tropa tičev: z žalostnimi klici so se umaknili s ceste in poleteli so čez osamele travnike tja dalje na golo drevje. Megla se je bila izgubila, a dež je padal gosteje in gosteje.

IV.

Zima je bila prišla v deželo. Vsa narava je bila zakrita s snegom in golo drevje je samovalo brez življenja: tuintam je molelo iz tal črno deblo in črne veje so se dvigale v zimski dan. Popoln mir je vladal po vsej naravi, le ob poznih večerih se je oglašala burja v mrzlih in temnih glasovih.

O Božiču si je dobil gospodar na Holmu družino. Dejal je, da si je najel hlapcev in dekel in se oprime sedaj z obširnimi močmi gospodarstva, ki je bilo v zadnjih letih zanemarjeno. A ti hlapci so bili gospodarji, in te dekle so bile gospodinje, in vaščanje so se čudili in so ugibali, odkod je prišel ta svet, a ničesar natančnega niso mogli izvedeti. Rodilo pa se je polno mračnih misli in sumničenj in tainoni je govoril o tem čudne stvari. Neka plašnost se je naselila v vasi, ogibali so se Holma in nihče ni maral

iti ponoči tam mimo. Zelo mnogo so govorili o teh čudnih in skritih dogodkih, ki so se oprezno vršili vsak čas, lepo na tihem in na skrivaj, in vest o tem se je širila vedno dalje in dalje...

Dogodilo se je tudi, da so se začeli vaščanje jasneje izražati in da so pričeli govoriti o tatvinah, ki so se v tistih dneh zgodile v bližnem trgu. Govorili so z važnim glasom in s prepričevalnostjo so trdili, da so na Holmu tatovi, ki so kradli. In ko so se ozrli proti Holmu in so videli tiste dekle in hlapce, ki so bili sami gospodarji in niso nič delali, so izrekli prepričanje, da je malo dni do konca.

Potem je prišlo tako. Gosposka je pričela poizvedovati, a na Holmu so bili zviti ljudje in so pospravili vse, kar bi dalo sum na tatvino. Prišli so orožniki, a niso našli ničesar. Tako je bil zopet mir za nekaj dni. Videlo pa se je, da se bliža konec. Tudi na Holmu so ga čutili in bili so slabe volje.

Tisti dan se je pričelo večeriti in iz kotov so se plazili mrakovi, se gostili in se zgrijali tesneje in tesneje. Na Holmu je bilo mirno; po sobi je legal mrak in ob stenah so sedeli moški. Maks je hodil po stanici gor in dol in je molčal. Pri peči je sedel stari Jošt, ki je bil zapil svojo domačijo, postavil oboževanega malika v vino in žganje in nastopil tako svojo umazano pot. Pipo je držal v zobeh in na sebi je imel pol gosposko in oguljeno obleko. Bil je siv in suhljat. Gledal je po sobi z živahnimi sivimi očmi, včasih je zamežiknil in enakomerno je vlekel iz pipe. Nalahko se je nasmehnil in se ozrl po Maksu.

„Slabo uro imaš, Maks!“...

Maks ga je pogledal s sovražnim pogledom in ni izpregovoril.

Pri mizi je obiral mlad in suh človek svinjsko kost; bil je Joštov sin in tuintam je prenehal in se ozrl po sobi.

„Vse gre h koncu!“...

Z jezo je zakadil kost po sobi in s trdo roko je udaril znanca po rami, ki je sedel blizu njega. Bil je to človek, ki je prišel iz ječe in je pričel svojo davno pričeto pot...

„Kmalu bova ločena; vsak v eno beznico...“

„Kaj čenčaš vedno o tem, strahopetec!... Pojdi, pa se daj zapreti sam!“...

Dotičnik je govoril s sirovim in trdim glasom in poznalo se mu je, da je nevoljen. Obrnil se je k Joštu in govorila sta o tatvinah...

Dolfe je sedel pri oknu in gledal vun. Tudi vanj je bilo prišlo nekaj grenkega in bridkega. Zbujalo se je počasi in začutil je gnus nad svojim lastnim življenjem. Menda se je dramil sodnik v njegovih prsih...

Mimo hiše se je peljal voz, in Dolfe je spoznal županovo hčerko. Vedel je, da se vrača iz mesta, obrnil se je k Maksu in se je prisiljeno nasmehnil:

„Maks, tvoja nevesta se pelje!“

Maks je stopil k oknu in gledal za vozom, ki se je bil obrnil po klancu dol in proti vasi. Grenkoba se je razlila po njegovem srcu in njegov obraz je pobledel. Dolfe ga je opazoval in odurno se je zasmel.

„Kaj si še vedno zaljubljen?... Ti si pa že zvest in čudovito značajan!“

Maks se je zdrznil; pogledal ga je z divjim pogledom in ustnice so se mu tresle.

„Molči!... Vrag vzemi uro, v kateri sem te spoznal!“

Besede so zazvenele po sobi in so utihnile.

Tisti mladi in suhi človek je dvignil glavo od mize in je zapel:

Lušno je res na deželi,
kjer hiša na holmcu stoji,
okrog so zeleni travniki —
to mene najbolj veseli...

Jošt je podrsnil z nogo in del pipo iz ust.

„Kaj hočeš, Maks! — Jaz bi tudi rad popravil, če bi mogel na tihem in sam med seboj. Ali ni mogoče; javno bomo pa vsi kmalu popravljali. Tako je vse enako!“

Dotičnik, ki je sedel pri mizi, Matija po imenu, in se je prej z Joštom razgovarjal,

je udaril jezno z nogo ob tla in napol zavpil: „Kakšne šeme ste vsi skupaj! Fej vas bodi!!“ —

Jošt je pomežiknil s svojimi vodenimi in sivimi očmi, ko mu je obrnil Maks hrbet.

Po sobi je zavladal molk. Storil se je bil že trden mrak in posamezni obrazi se niso več razločevali. Vse je bilo mirno, in slišala se je burja, ki je vila z močnim in mrzlim glasom mimo voglov.

Na tisto noč se je bilo vse čudno predramilo v njegovem srcu. Pričel je trdno misliti, da pojde iz te družčine kamorkoli — samo daleč, kjer je popolnoma nepoznan in tuj. Nekaj mehkega je sililo pri tej misli v njegovo dušo, in bilo je, ko da bi se oživljali davni mladostni upi: morda se zgodi, da mu bo dala tujina sreče, nove in velike in lepe sreče, morda mu zasije tam nov dan — velik in svetel, morda mu zraste nov dom — tih in ljubeč...

Takrat je Dolfe hipoma vstal in vzdihnil.

„Kadar nas dobé, naj kdo zažge hišo na Holmu! — Vsi tako ne pridete v roke!“

Vsi so ga molče pogledali, ker nišo še nikoli čuli takih besed iz njegovih ust. Čudili so se, a izpregovoril ni nihče. In Dolfe je dostavil:

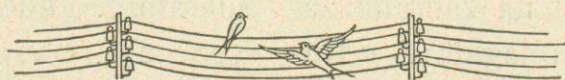
„Ne maram, da bi kdo prodajal dom...“

Tudi tedaj so splavali do njega začudeni pogledi, a dostavil ni nihče ničesar. Vsi so sedeli popolnoma mirni in v temi. Nad vso družčino je leglo nekaj težkega in zrak jim je postal težak in neznosen. Odhajali so ven počasi drug za drugim in nihče ni izpregovoril nobene besede. Samo tisti mladi in suhi fant je ostal vesel in razpoložen. Šel je po Holmu dol in je pel z radostnim glasom:

Lušno je res na deželi,
kjer hiša na holmcu stoji,
okrog so zeleni travniki...

Glasovi so se razgubili in so umrli.

(Konec.)

IVAN LAH:

TJUTČEV IN HOMJAKÓV.

K STOLETNICI DVEH RUSKO-SLOVANSKIH PESNIKOV.

(KONEC.)

Aleksej Stepanovič Homjakóv.

Misli, ki jih je izražal Tjutčev jasneje šele po šestdesetem letu, so se že dolgo prej zbudile v mladem srcu prvega ruskega slovnofila, Homjakova. Dočim se je Tjutčev bolj postavljaj na politično stališče in ga je v njegovih mislih bolj vodila ljubezen do Rusije, ki naj bi postala v zvezi Slovanov mogočna za „skupni boj“, je združil Homjakov svobodoljubno idejo z idejo vseslovanstva, kakor govori v „Prošnji“.

Svobode sem! Usmilite se me takoj!
Iz kraja daljnega čarovni glas se čuje
in kri kipi in srce burno se vzdiguje
v ta daljni kraj na boj, na boj . . .

V tem je izraženo čuvstvo, ki ga je v sebi nosil celo življenje. Homjakov je prvi res slovanski pesnik, poleg tega pa tudi pesnik filozof, globok mislec. Poznal sem na Bledu ruskega profesorja, ki ni šel nikamor brez male knjižice, ki ji je bil naslov: „Stihotvorjenja Homjakóva“. Majhna knjižica je to, a duh v njej je velik in vsaka pesem v nji je biser. Povedal mi je ta profesor, da je Homjakov najbolj priljubljeni pesnik resnih ljudi, in on sam ga je čital in čital ter skoraj polovico pesmi znal na pamet. Tudi nas, celo družbo, je hotel navadno zabavati z njimi. Homjakov je bil globokočuteča pesniška duša, a obenem filozof, učenjak. Pisal je mnogo v prozi o filozofiji in tudi o teologiji. Prvi je z globoko bratsko ljubeznijo zrl na zatirane zapadne brate in jim želel pomagati. A v Rusiji se je takrat moralo molčati, in zato leži

njegova misel globoko v pesmi, in nekaj težkega obleži človeku na srcu, ko jo prebere. Tako težko je bilo njegovo življenje, tako globoka je bila njegova ljubezen do svobode in do ljudi . . .

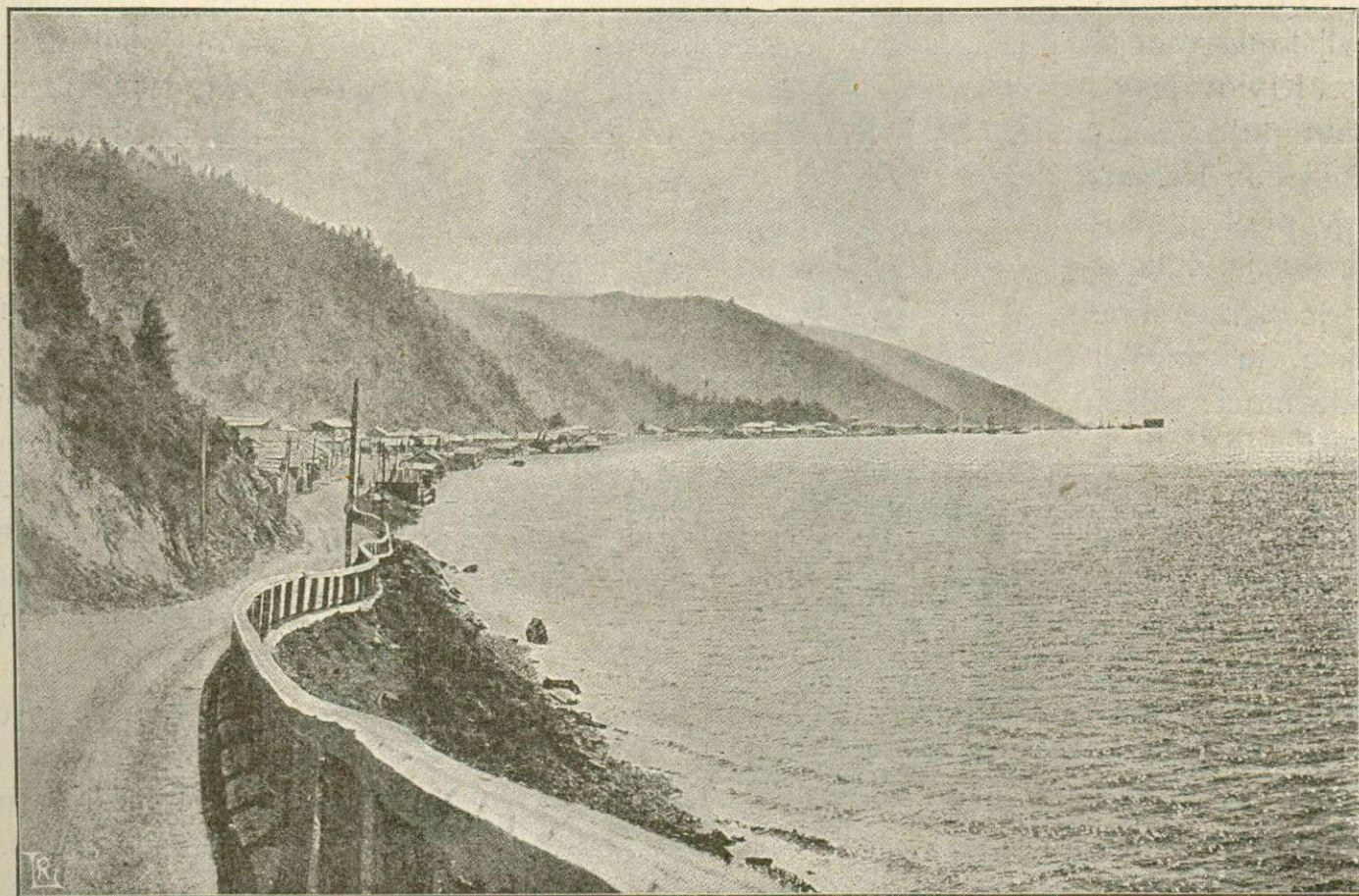
A. S. Homjakov (izg. Hamjakóf) se je rodil 1. maja l. 1804. v Moskvi. Njegov oče je bil dvorjanin. Tudi on je bil potomec že starega rodu. V hiši je torej vladal pravi ruski stari duh z globoko vernostjo in z vsemi starimi narodnimi običaji, ki so se takrat v boljši družbi že jeli umikati zapadnim, posebno francoskim navadam. V hiši, ki je bila med „ljubitelji ruske književnosti“, je prejel deček prvo izobrazbo. L. 1812. je bežal iz Moskve pred Francozi s stariši na njih posestvo. To je naredilo nanj velik vtisk, posebno pa še, ko je Moskva zgorela in ž njo tudi stari „dom“ Homjakovih. L. 1815. so se preselili v Petrograd. Na poti sta naš mladi Homjakov in njegov štiri leta starejši brat mislila, da gresta na boj proti Francozom, in že takrat je Homjakov kot enajstleten deček rekel: „Ja pojdu buntovat Slavján.“ Slišal je povest o „Črnem Juriju“, čigar podoba je visela na vsaki postaji, in že v malem dečku se je vzbudilo zanimanje za junake na jugu. Dve leti je ostala družina v Petrogradu, in to prav v času, ko je vladalo v vseh krogih največje zanimanje za rusko literaturo. Homjakov sam je imel za učitelja nekega Žandra, ki je bil prijatelj tedanjega velikega dramatika Gribojedova.

Homjakov je prišel v Moskvo zopet nazaj na univerzo. Tu je začel pridno čitati biblioteko svojega očeta, ki je imel v nji mnogo starih ruskih del še iz časa cerkveno-ruske literature. Vedeželjnega Homjakova je vleklo vse nase, i vsebina, i jezik. Poleg tega je imel čudovito dober spomin, da mu je vse

ostalo, kar je prebral. Pridobil si je že tu tistega globokega znanja, ki se kaže v vseh njegovih filozofičnih in bogoslovnih spisih. Vmes pa, kot je bilo moderno, je „pisal stih“. Poslušal je na univerzi Ščepkina in naredil potem izkušnjo iz matematike.

L. 1821. se je pri njih mudil neki Arbe, bivši guverner, agent filhelenskega podviga. Homjakov je hotel na jug. Arbe mu je prekrbel potni list, in nekega lepega dne je Homjakov izginil iz Moskve. Čez nekaj dni je oče to zapazil in storil vse, da bi ga

vega, višjega, idealnejšega, kot je francoska literatura in francosko življenje. L. 1825. do 1826. je bil v Parizu na slikarski akademiji, a že prihodnje leto je zapustil Pariz in šel na jug pogledat zapadne Slované in jim pomagat. L. 1828. je bila vojna; Homjakov se je udeležil boja in se bil z veliko hrabrostjo. Po vojni se je vrnil v Moskvo. Veselo, brezskrbno življenje v Rusiji je naredilo nanj mučen vtisk, ko je bil ravnokar videl boj za svobodo in obstanek. In ta nezadovoljnost z družbo tedanje dobe je zbu-

OB BAJKALSKEM JEZERU.

našel. Res so ga zajeli, še preden je prišel iz Rusije, in ga poslali v Moskvo. Od tu so ga poslali v Petrograd v vojno službo. Kot svobodoljuben človek in nemiren duh ni mogel ostati v vojaški službi. Videl je, kako tuji element bolj in bolj zmagovito stopa v rusko življenje in slovstvo. Homjakov je dobro vedel, da je ruska duša slovanska, da ni za njo to, kar je za francosko. Bil je tudi vzgojen v tem duhu in začel je iskati poti, da bi pokazal kaj no-

dila slovenofilske misel, katere začetnik je Homjakov. Videl je Pariz, videl bedo na jugu in hotel je povedati, da Rusija ni Pariz, da tam ne poznajo Rusije. V začetku devetnajstega veka so v Rusiji začeli iskati poti, kako bi postali „ruski“. Dočim so doslej naravnost prepisovali iz francoskih pisateljev in je bilo le nekaj talentov, ki so pokazali tuintam samostojnost, je našla ruska literatura v romantiki rodovitnih tal. A vplivov prejšnjih pisateljev in novih francoskih du-

hov se vendar niti ti pisatelji niso mogli iznebiti. Puškin sam priznava: „Vsak izmed nas se je nekaj učil, ta tako, ta tako.“ Da, celo l. 1812. ni zatrlo ljubezni do tujinstva, dasi so spoznali sovražnike, ki si upajo priti v „sveto Rusijo“ in požgati „matuško Moskvo“. V Rusiji so začeli iskati samih sebe. A Rusija je prostrana, in šele Gogolj-Čičikov jo je našel, ko se je vozil po njenih dolgih cestah s svojo bričko. Literatura je izhajala iz dvora in je stala daleč nad „bezgramotnim“ narodom. Pač so jemali iz naroda, a dajali niso narodu ničesa. Vse se je v dolgem razvitku pripravljalo na resnejši čas. Krylov je v basnih pokazal narodni jezik, Karamzin je pisal zgodovino Rusije, Žukovskij je kazal moč države in vzgajal mlade moči; prišel je Puškin in nastopil je z epom, zajetim iz naroda, kot jih je slišal od svoje „njanje“, Lermontov je peval mile pesmi, in „poet-prosol“ Koljcov je zapel v čistem narodnem tonu. Prišel je l. 1836. Belinskij in zapisal besede: „Mi nimamo literature.“

In pri tem je vztrajal, dasi ni šlo nikomur v glavo, kako more človek pri zdravi pameti kaj tacega trditi. Takrat je prišel Homjakov v hišo Kirjejevskih. Brata Kirjejevskaja sta bila domoljuba in nasprotna tujstvu. V hišo njiju matere sta prihajala Hercen in Granovskij. Med nje je prišel tudi Homjakov in pozneje mlajši ljudje, Samarin, Aksakov in drugi. Začeli so resno govoriti o tedanji družbi in literaturi in razumeli so besedo Belinskega tako, da kar imamo, je vse tuje; treba bi bilo iznova začeti na na-

rodnih tleh, treba bi bilo sto let iti nazaj in začeti delo z narodom. To je petrograjska družba nazvala povrat v „nevježestvo“ in mlade domoljube so nazvali „slovenofile“.

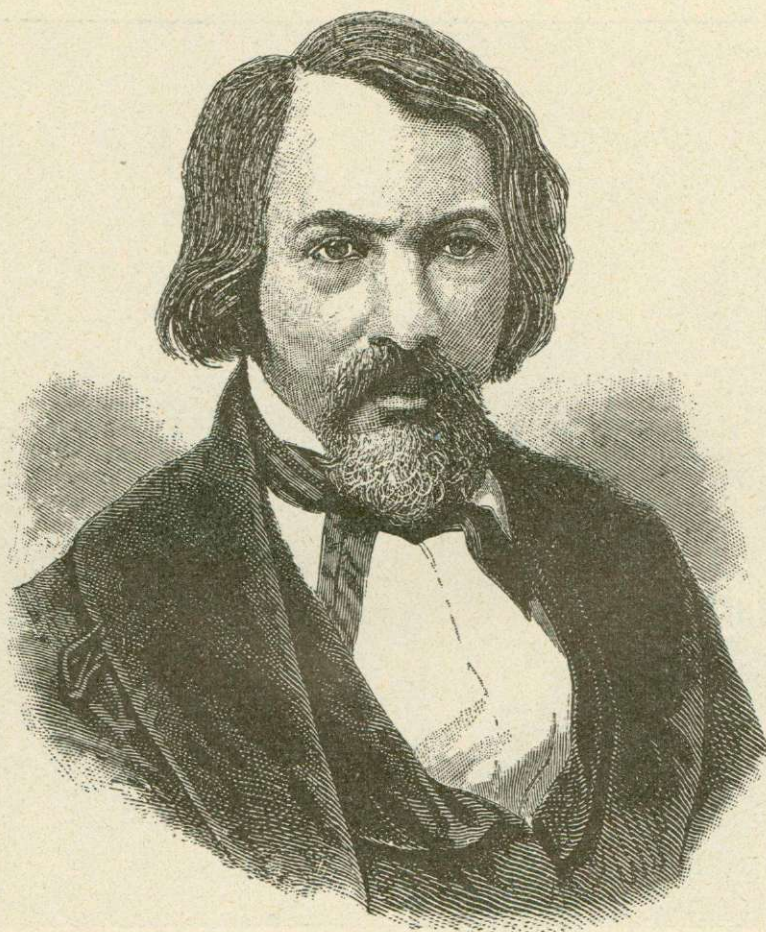
Njih ideje so bile sledeče: Oživiti so hoteli zopet staro slovansko Rusijo; poudarjali so nasprotje med „modernim Petrogradom in staro Moskvo“, obsojali so reforme Petra Vel., češ, da je prezrl narodne pravice; novo slovstvo in življenje sta ločili inteligenco preveč od naroda. Torej nazaj k narodu! Narod hrani še, kar je pristno ruskega; torej vzdignimo narodno rusko

moč! Zapad naj ima svoje, mi imejmo vzhod! Pri tem je igralo veliko vlogo tudi versko vprašanje; oglasili so se proti moderni brezbožnosti, ki prihaja z zapada v pravoslavno verno Rusijo. „Slitsja s naródom!“ je bilo njih geslo. Te ideje so se glasile iz družbe, kateri je načeloval Homjakov.

Zbudile so odpor in zasmeh. Svoje misli so priobčevali v „Moskvitaninu“, v „Sborniku“ in v „Moskovskih Sbornikih“ ter

v „Ruski Besedi“. Belinskij je kazal na Gogolja; njegova mogočna beseda je pridobila zase velike duhove, in začel se je pristni ruski realizem na ruskih narodnih tleh...

„Slovenofili“ so stali v nasprotju z dvema strankama: Na eni strani je bila trezna, objektivna Puškinska smer, na drugi realistična smer po potih, katere je hodil Gogolj in ki jih je razkril in odobril Bêlinskij. Homjakov pa je zapazil višji pomen slovenofilstva. Kot narod je ruski narod slovanski in kot tak ni sam, ampak ima brate. Videl je zapadne

A. S. Homjakóv.

Slovane in se vnel za slovansko idejo. Seveda je bilo vse le ideja, sicer v besedah, a Homjakovu je ležala globoko v srcu. Kot mala iskra je tlela, da pride do duška in se oživi. Saj je bil v istih letih tudi Sreznevskij na Slovenskem in Hrvaškem, seznanil se je z vsemi našimi odličnejšimi možmi, s Prešernom, Vrazom, Gajem, in vendar je ostalo vse to brez trajnejših zvez.

Ideje Homjakova so imele malo, a delavnih privržencev, ki so stali osamljeni v družbi. Eni so imenovali Homjakova „religioznega fanatika“, ki hoče „vozvratitsja k starinjê“, drugi pa so ga imeli za revolucionarja in brezbožnika. Slišalo se je, da ga odpravijo iz Moskve.

L. 1836. se je bil Homjakov oženil s sestro pesnika Jazikova in je živel v zelo srečnem zakonu, kar mu je dalo moči v težkih časih. L. 1852. mu je žena umrla. Istega leta je umrl Gogolj, ki mu je bil dober hišni prijatelj. Kakor je znano, je bil tudi Gogolj v svojih zadnjih letih zapuščen od prijateljev.

Ti dve izgubi sta napolnili Homjakovu srce z melanholijo, ki se poslej kaže v njegovih globokih poezijah. Edino tolažbo je našel v veri. Za svoje vzvišene ideje, ki jih je nosil od svoje mladosti v srcu, je dobil preziranje in zasmehovanje. Z malim številom prijateljev je delil svojo usodo. Videl je, kako pada vse v nič, o čemer je sanjaril. A upal je vedno, da pridejo drugačni časi. L. 1850. je postal „predsedatelj občestva ljubiteljev ruske literature“. Poslej se je posvetil teologiji, vmes pa je gledal, kaj se godi na jugu. „Orlu“ govori:

Glej, tam so južni kraji lepi,
glej, daljnega zapada sine,
kjer Donava beži po stepi,
oblaki kjer krijó planine . . .

Dočakal je še osvobojenja ruskih kmetov, in ena njegovih največjih želja je bila izpolnjena. L. 1860. je prišel na svoje posestvo v selo Ivanovsko. Tu je zbolel za kolero in isti dan umrl. Prepeljali so ga v Moskvo, in še po smrti se je čutilo ob malem pogrebu, da ga niso razumeli . . .

Če pa se danes govori o slovanstvu, se mora imenovati ime Homjakova na prvem mestu. Homjakov je bil resen in velik duh, poln jasne sile in moči, ki je kar sama silila na dan in se kazala v vseh njegovih delih. Žal, da je nerad pisal. Videč, da ne razumejo njegovih idej, je rajši govoril prijateljem in hranil svoje svete vzore zase, da bi se jim ne smejal lahkomišljeni svet. Pesmi so mu morali prijatelji skrivaj jemati, sam jih ni dajal v javnost. Zato vidimo v vsem tisto bol, ki jo ima srce, kadar čuti, da je treba pomagati, ko hoče delati, pa ne more, ne sme . . .

„Načinatelja“, „dvigatelja“ ga imenuje Kosovič v svojih spominih. Zbudil je v Rusiji dotlej nepoznano narodnost. „Če smo Rusi, se to pravi, da smo ruski“, govori neustrašeno in o narodnosti piše: „Samo narodnost osvoboduje, ker daje človeku tla, na katerih je mogoče stati, ker daje samostojno podstavo in možnost samostojne analize . . .“ Vera in narodnost sta bili geslo njegovi ljubezni. „Bistvo krščanstva je ljubezen“, piše. In s to vero in ljubeznijo do ljudi in do bratskih narodov še posebej je stopal po težkih potih, a trdno, neupogljivo. Bil je resnicoljuben, odkrit mož, brez fraze. Globoka vera je prešinjala njegovo bistvo. „Živel je v cerkvi“, pravi o njem njegov prijatelj Samarin. Pisal je mnogo o zapadnih verah in o pravoslavju. Kot filozof se je oglasil proti Heglovi filozofiji in njenemu materializmu, ki je bila takrat moderna in je prešinjala vse kroge. Kazal je na napako, ki jo je imela nemška filozofija od Kanta dalje po Fichteju in Schellingu in je pri Heglu dosegla svoj vrhunec. Tu se kaže globokega misleca. Prazni nemški panteizem, kateri je tako mogočno vplival na rusko izobraženstvo, ni mogel zadovoljiti njegovega krščanskega srca. Kot prvi pesnik slovanske misli je navdušen in vnet za boj, za resnico in svobodo. Kako vneto govori:

Vspómnim, my rodníje bratja,
djeti materi odnój,
bratjam bratskija obnjatja,
k grudi grud, ruká s rukoj . . .

Njegovega „Orla“ je prestavil že Koseski.
Čujmo, kako mu govori:

Postavil gnezdo si visoko,
slovanski orel polunočni,
peruti razprostrl široko,
v nebó je šel tvoj let mogočni . . .

O, leti, pa v gorenjem sveti,
kamor svobode sla te vabi,
kjer silni žari so razvneti,
o, mlajših bratov ne pozabil

In priporoča mu brate

v Karpatah skalnatih, ogromnih,
v balkanskih logih in lesovih,
v mrežah Tevtonov verolomnih,
v železnih tatarskih okovih . . .

In čakajo te v grozni sili,
da tvoje slišijo pozdrave,
da močni velikanski krili
prostresh nad njih slabotne glave . . .

O spomni se jih, bratov južnih,
in pošlji jim pozdrav doneči,
da jih teši v teminah sužnih
svobode tvoje svit žareči
in enokrvnih src mrzloto
z ljubezni vročim ognjem hrani . . .

Te misli žive v njegovih krepkih besedah,
ki se nam zdé, kot da se kar trgajo iz tuž-
nega srca pesnikovega na dan, da bi ne
ostale skrite tam in ga trpinčile . . .

On sam želi hiteti v boj:

Kako hité vojaki na borišče,
kako blišči oko v zmagalnih nadah jim!
Tja, tja na krvipolno naj bojišče
za njimi drzno poletim.
Kako se gnusi mehka mi praznota,
in mrtvi, pusti mirnih dni pokoj,
kot v stepah enolična pota,
kot grob se zdé mi hladni moj.

Videl je mrzloto ruske družbe do ide-
alov, ki jih je gojil, in gnusi se mu veselje
brezmiselne družbe. Zato prosi:

Usmilite se me, o dajte meč bliščeči,
in konja, ki naj bo pogumen in lehak . . .

On že vidi boj, vidi zmagovite voje.
Nerad je daleč od njih, hoče z njimi, ker
čuti okove sužnosti:

Jaz nisem rojen, da razbit sem čoln,
pozabljen ves, ki z morjem se ne bije,
ki slabo mu krmilo gnije,
ki črvov je, trhline poln . . .

Leteti hoče, pa nad burnimi valovi . . .
Boriti se hoče na smrt:

Zato mi dajte konja, meč mi dajte moj!
V to daljno zemljo poletim kot strela
in vržem se v krvavi boj . . .

Homjakov si je predstavljal slovenofil-
stvo drugače, nego so ga drugi razumeli.
Boril se je za svobodo in pisal:

Vsi veliki, vsi svobodni
pojdemo v sovražni boj,
v eni veri, misli krepki
vzremo vek veliki svoj.

V album Hanki je zapisal že leta 1847.:
Nekoč sem mislil o Rusiji: „Ne daj ji Bog
suženjskega miru, ne daj ji slepe prevzet-
nosti, in morečega duha, duha nezaupanja
vspokoji v njej z duhom življenja!“ In k
temu je pripisal: „Tako molim za vse Slo-
vane. Če ne bo nezaupanja med nami, do-
sežemo uspeh. Moč bo v nas, ako ne po-
zabimo bratstva. Da sem mogel to v vašo
knjigo zapisati, bom pomnil vedno kot ve-
liko srečo.“

Poslušajmo, kaj govori v „Odi“, napisani
na poljsko vstajo l. 1851.:

Potomstva naj prokletstvu bo
izdan, čigar sovražni glas
sovražni meč je dal v roko
proti Slovanom v težki čas . . .

On proklinja stare boje, staro sovraštvo,
staro krvno maščevanje:

Prokleti bodo naj spomini
preteklih časov in prevar!
Bol, maščevanje v nas izgini,
ran ne zacelimo nikdar . . .

In vidi že pogled poeta,
že vidi čase novih čud,
on vidi: Tja do nebesnega sveta
slovanske orle je perut
mogočna, drzna na polet
odnesla, in nad nje v višave
zletel je ruski orel v svet,
in bratje klanjajo mu glave.

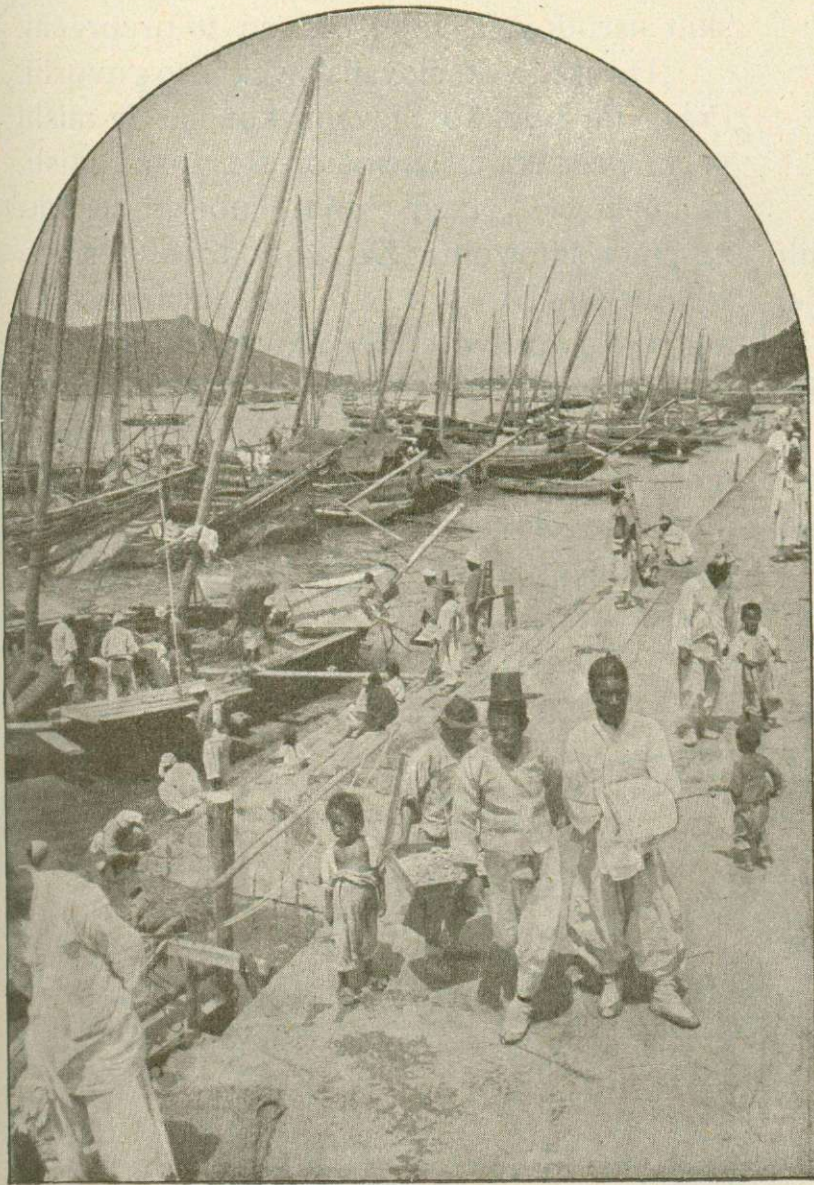
Trdna njih moč je v zvezi tesni.
Zaplavajo vsi nad zemljo,
bodočih dni Bojanov pesni
edinstvo jim in mir pojo . . .

Zato uči potem slovanski svet:

Ne poveljučuj pred Beligradom
se Praga, češke čast zemlje.
Ne poveljučuj pred Višegradom
se zlatokrile Moskve moč ...

Pomislimo, da smo bratje, zato:

Ne poveljučuj se s svojo silo,
kdor je zmagalec v bitki bil,
ne obupuj, kdor je nemilo
braneč se pal pod težo sil ...

Čemulpsko pristanišče v Koreji.

Kdor je padel, vstane s pomočjo drugih:

Preide skoro mrak nesrečni
in davno že pričakovan,
ko bratje vstanejo spet srečni,
zasije nam prekrasen dan ...

Homjakov pa je videl, da ne verujejo
njegovi besedi, da ga ne umevajo. Videl je
slovanski greh nesloge in nezaupanja ter

želje po gospodstvu. Kakor preteč prerok
veli:

Ne govorite: To biló je,
to stari je očetov greh,
ne naš; v mladini to prešlo je
in ne pozna več grehov teh ...

Ne, g.eh je ta še z vami večno,
on v duši, v krvi vam živi —
on zrastel v srcih je nesrečno,
ki v njih ljubezni bratske ni ...

Dvignite k nebu roke svoje
za grehe vseh preteklih dni,
za vaše kajnske vse poboje,
za grehe bratovske krvi ...

za solze dni, ko oslepljeni
ste klicali sovražni grom,
s sovraštvom težkim opojeni,
nad lastne brate v lastni dom ...

On kliče k pokori in h kesanju: Mo-
litesj, kajtesj! — za sramoto in smrt
lastnih otrok, za strastno besno sovra-
štvo, za slepoto, za hudodelstva, za
ošabnost, za mrzloto srca, za plenjenje
naroda, za vse, za kar so prišli prosit
ozdravljenja, ne k Bogu, ki ima zmago
v rokah in mir in ogenj ljubezni in
luč resnice, ampak k mrtvim, slepim
bogovom! Odrekli so se vsemu sve-
temu, ljubezni do domovine, in zato se
naj kesajo za grehe očetov in svoje:

Za vse nesreče domovine
pred Bogom blagosti, moči,
molite iz srca globine,
da odpusti vam, odpusti ...

Pesnik vidi bodočo moč in sanja o
njej. Ni mu bilo dano, da bi bil doživel
slovanski shod v Rusiji leta 1867. in
vendar, kot da ga je videl, poje veli-
častno v sanjah že l. 1847. o tem veli-
kem dnevu:

Brezzvezdna je polnoč z vetrovi pihljala
in vila se Laba šumeč pod menoj,
o Pragi je duša temna razmišljala,
o Pragi pozabljen je sanjal duh moj ...

Duh sanjal je moj ... Ej, kje orel pod mano
že davno omagal bi bil -- zaostal,
a jaz pa, kot gnani bi bil s silo neznanom,
vse više se dvigal sem v nebesno dalj.

In z neba zagledal prekrasno sem sliko:
Ves v blesku in sreči zapad je sijal,
sem Moravo videl, Posavje veliko,
in slišal šumeče sem Donave val...

In Prago sem videl, In Praga sijala,
sijal na Petrínu tam sveti je hram,
molitev slovanska se je ponavljala
v napevih nikdar ne pozabljenih nam.

In glej, svečenik kot potomec Cirila
molitev je glasno nad narod razlil,
molitev se naroda z njim je glasila
in zrak je napolnil duh svetih kadil.

In molil duhovnik nebeško je Slavo,
in milost Gospodnjo na zapad je zval,
nad Labo, Morávo, nad daljno tja Savo,
in tja, kjer razliva se Donave val...

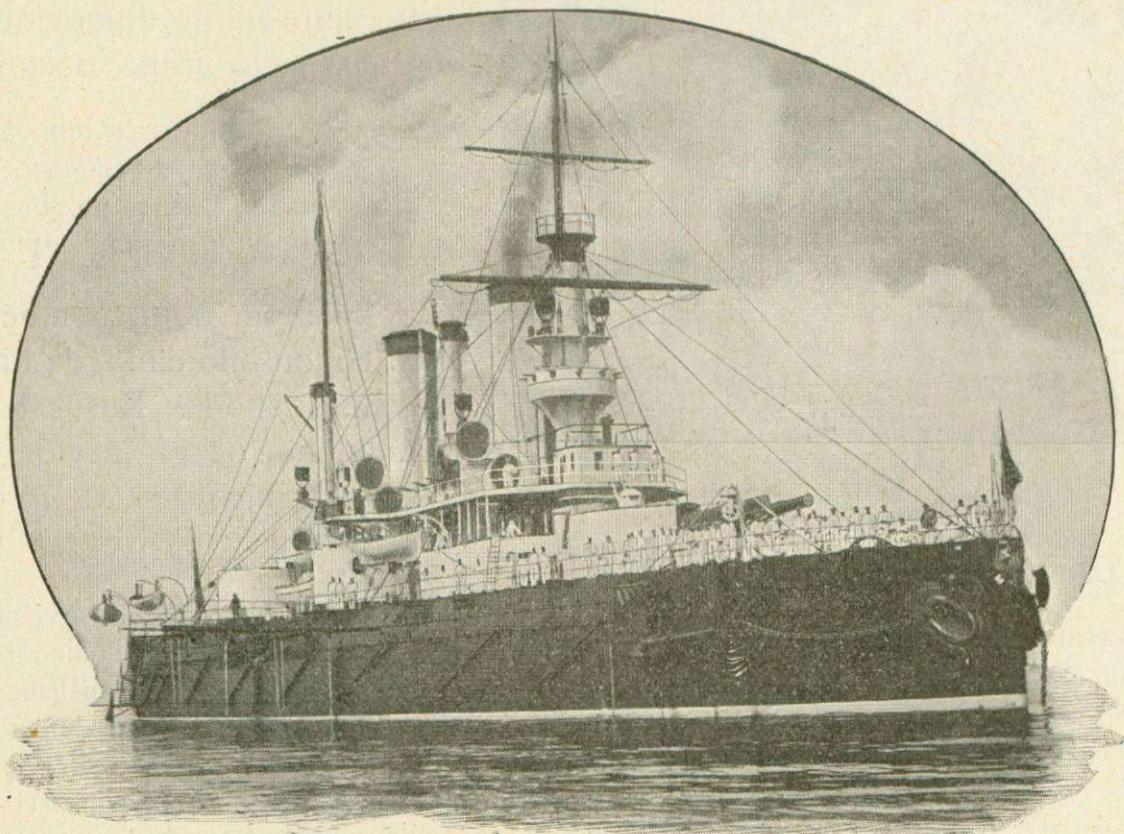
Pesnik je mislil na vse Slovane in njih
bratstvo: Vsi enaki, vsi svobodni, vsi bratje,
vsi veliki! Želel je domovini svobode in
čutil je sužnje moči nad njo in nad celim
slovanstvom.

Ideje Homjakova so začele v šestdesetih
letih prodirati v družbo. Turgenjev sam jih
je pokazal v svojem romanu „Nakanunjê“
(„Na predvečer“), v katerem slika malo-
brižnost ruske inteligence in brezmiselnost

mladih ljudi za južne Slovane. V ljubezni
idealne Helene do bolgarskega dijaka Pisa-
rova, ki opisuje in predstavlja nesrečo in
bedo svoje domovine, je hotel Turgenjev
pokazati, kako ravno ženski element lahko
deluje na tem polju. In res se je začelo
gibanje. Prijatelji Homjakova so razvijali to
idejo dalje, za Homjakovom se je oglašal
Tjutčev, Aksakov, ustanovili so „Slovansko
obščestvo“. Vseslovanska razstava je imela
povzdigniti medsebojno spoznavanje slovan-
skih narodov, a vojni časi so to preprečili.

„Dvajseti vek, slovanski vek“, so govorili.
Prav! Pa bodimo Slovani, kot nas je mislil
veliki prorok, emancipator slovanske misli,
Homjakov! V medsebojni ljubezni težimo
za enim smotrom: Za svobodo in resnico
v ljubezni do vseh! Ob stoletnici se spo-
minja slovanstvo Homjakova kot svojega
prvoborivca. Izdati mislijo njegove slovanske
pesmi v vseh slovanskih jezikih. To naj po-
more, da se razširi njegova bratska ideja
med vse slovanske narode in jim pokaže
pot rešitve „v eni misli, v eni veri“, da
postanemo

„vsi veliki, vsi svobodni!“

POTOPLJENA RUSKA OKLOPNICA „PETROPAVLOVSK“.

MARIJAN:

KMETIŠKI MOTIVI.

4.

Pogledalo solnce je zlato
s pogledom zvedavim na polje,
objelo s pogledom ga vročim
in bilo je židane volje.

„Jeseni, če pojde po sreči,
pa hišni se očka smehljaj bo,
vesel beli kruhek bo rezal
in gladni ga deci dajal bo ...“

„Ohrani, Bog, polje prostrano,
ki kruha nam je obrodilo,
Bog živi mogočno nam solnce,
ki z žarki je polje krepilo ...“

In polje se je radovalo,
da solnce prišlo je v posete,
uljudno so se priklonile
pred solncem vse bilke neštete.

5.

„Kdo, moj gozd, ti vlil je v mračno dušo
teh skrivnostnih, temnih melodij,
ki šumiš jih vedno, neprestano
od prastarih, nedoglednih dni?“

„Kaj ti žalost? — Rajše poj veselje,
glej, kak pisan kroginkrog je svet:
Zlato polje se radostno smeje,
smeje v dolu se pri cvetu cvet ...“

Pa nagnila se je vitka smreka
in družici svoji rekla je:

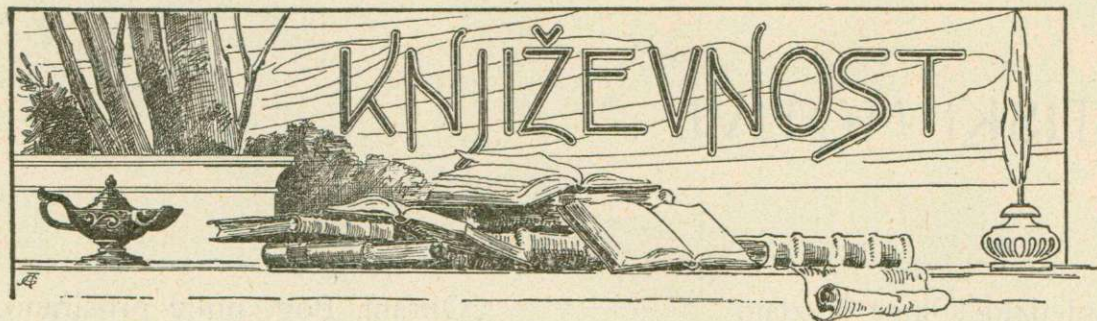
„Aj kak hitro so zbežali časi,
ko mu bela zibelj tekla je!“

„Moja mati so jo podarili,
in brezskrbno se je v nji smehljaj;
glej, in že pripravljam črno rakev,
da sladko po trudu v nji bo spal ...“

— Gozd moj ljubi, kdo te je naučil,
da tak tiho, žalostno šumiš? —
„Ti pripraviš tihi zadnji dom mu,
jaz mu dala bom vrh groba križ ...“

Kdo, moj gozd, ti vlil je v mračno dušo
teh skrivnostnih, temnih melodij,
ki šumiš jih vedno, neprestano
od prastarih, nedoglednih dni? ...

SLOVENSKA.

KNJIGE „SLOVENSKE MATICE“ ZA L. 1903.

Knezova knjižnica. Zbirka zabavnih in poučnih spisov. X. zvezek. Uredil Fr. Lev ec. — Dve povesti obsega letošnji zvezek „Knezove knjižnice“. Najprej srečujemo žalostno postavo Cankarjevega Petra Novljana, potem pa še bolj nesrečno Kostanjevčevo Ello.

V „Življenju in smrti Petra Novljana“ nismo mogli zapaziti nič novega. Ali je Cankarjev junak Peter ali pa kaj drugega, nam je že precej vseeno. Vzduh je vedno isti, mračen, nezdrav, dušeč, pripovedovanje sanjarsko, v samih nedoločenih črtah, brez zveze in jasnosti. Cankarju vse umira pod rokami, a umira počasi in sanjajoče, ne kakor umirajo ljudje, ampak kakor se vlečejo sence. Kakor pijani in omoteni prihajajo Cankarjevi junaki na svet, se nekoliko opotekajo in lezejo nekam doli, vedno nižje, menda v grob. Sicer pa to niso junaki. Beletristična terminologija naša, ki pozna v povestih le „junake“, nima izraza za Cankarjeve stvore. To niso „junaki“, ampak bolniki ali norci. Kdor je kaj posebnega, se povzpne tako visoko, da ga pisatelj počasti z imenom „vagabund“. A to je že najvišje, kar se pojavi na pisateljevem obzorju. Peter Novljan se ni povzdignil tako visoko, ker je prej umrl — v nežni starosti trinajstih let. Tudi bi bil težko prišel tako daleč, ker je bil preneumen in že v dvanajstem letu nesrečno zaljubljen, vsled česar je moral umreti. Že prej bi si bil rad življenje končal, a ni vedel, kako bi to naredil, in vsled tega je postala povest nekoliko daljša. Ubogi Peter je stal v snegu, da bi se prehladil, in to je edino, kar se mu je posrečilo v njegovem življenju. Študent Pavel ga je poučeval v modrosti življenja: „Poglej jih, ki se ravnaajo natančno po dobrih naukih, ki se pasejo dostojno po odkazani jim gredi: Suha jim je duša. . . Čez plotove, prijatelj, in čez jarke, pa ti bo duša vesela!“ (Str. 26.) Tudi ta pristno Cankarjev nauk ni mogel pomagati Petru Novljanu. Revež ni mogel čez plotove. Jakob Mrva ga

je poučeval: „Kar ti vzame šola, in to so vse lepe čednosti, ki so prirojene, ti vrne družba . . . Precej dobro merilo je, da se ogiblji družeb, ki ti jih priporočajo predstojniki, učitelji, varuhi in drugi taki ljudje . . .“ (Str. 18.) Tak Mentor bi bil morda iz Petra naredil takega moža, ki bi bil vreden biti Cankarjev junak, a Jakob Mrva se je slučajno prej obesil. Varuh Petrov je bil vedno pijan, in njegova žena seveda tudi — kaj bi sicer delala v Cankarjevi povesti? — in tako je moral Peter umreti. A še tu ni imel tiste sreče, ki jo imajo običajni ljudje, ampak je umrl na cesti. Čitatelj bi se moral ob koncu jokati nad nesrečno usodo Petra Novljana, ako se ne bi smejal povesti Ivana Cankarja.

Cankar je namreč tako daleč zašel v svoje migrensko-nihilistične nazore, da ves svet gleda kakor skozi rjavo vzbočeno steklo. Trudi se, da bi natančno zarisal vsako medlo in zamazano črto, vsak barvasti robek ob vsaki pegici. In ker vse to še njegova domišljija prepoji s svojimi secesionistiškimi barvami, imamo slednjič podobo pred seboj, ki nam ne kaže sveta niti kakršen je, niti, kakršen bi moral biti, ampak kakršen bi bil, ako bi se solnce izpremenilo v violičasto tulpo in zemlja v klopčič sivkaste megle. Njegovi ljudje bdeči sanjajo in delajo z veliko doslednostjo vse narobe. Cankar bi bil lahko dober realist ali tudi ne napačen idealist, a on se je kapriciral, da mora biti imeniten konfuzionist. On zna virtuozno vjeti vsak izgubljeni žarek, ki mu zatrepeče globoko v duši, in ga pripelje na dan in široko razblini v vse njegove sestavine. A ker dela samo to, ustvarja same majhne stvari, nič velikega, nič celotnega, nič krepkega. Same blede krpe se vrste brez reda; niti dobro sešite niso, ampak samo položene druga poleg druge. Ko bi jih premetal in pomešal, ne bi njih učinek postal niti boljši niti slabši.

Mi bi svetovali Cankarju, da naj zapusti to maniro, ker je zašel že predaleč vanjo. A stori naj to prav kimalu, ker je že skrajni čas. Sicer bo njegovo pisateljsko ime prezgodaj umrlo, kakor Peter Novljan žalostnega spomina.

Nekoliko drugačna je Kostanjevčeva „Ella“, dasi tudi tu mrgoli pretiravanja in neverjetnosti. Vsa povest pravzaprav ni nič drugega, nego samo popis, kako podel poštar zapeljuje svojo ekspeditorico. Samo značaj ekspeditorice Elle je nekoliko verjeten, dasi jo je pisatelj nazadnje pahnil v prepad popolnoma po krivici in nasprotno njenemu značaju. Druge osebe so pa prav naivno dobre, ali pa prav satansko zlobne, tako da je oboje neverjetno. So nekatere jako lepe poteze v povesti. Obupna borba Elle proti izprijenosti je vsekakor nekaj zelo lepega; v celoti imamo vendar pred seboj jako zarisano sliko strahovito grdega življenja. V tej povesti se kaže, da pisatelj ni našel še ravnotežja v svojih literarnih nazorih. On hoče slikati življenje naturalistično, to se pravi grdo in odurno. A pri tem ima v sebi še toliko

Iz knjige življenja. II. zvezek. Josip Kostanjevec. Založil pisatelj. Tiskal R. Šeber v Postojni 1904. — Drugi zvezek Kostanjevčevih spisov nam kaže „življenje“ — a življenje v onem ozkem obzorju, katero je znano pisatelju. To obzorje je malomestno in sega od sodnika do davkarice in od diurnista do natarice. Ako pride še kak častnik v to družbo, je že izreden dogodek, in vse je zbegano, zlasti ženske. Kostanjevec torej popisuje „življenje“ te družbe. To „življenje“ ima jako malo vsebine, je brez idej, brez dejanj in se vleče naprej leno in zanikrno. Moški krokajo, ženske pa opravljajo. V majhnih škandalčkih in intrigah te družbe se giblje pisatelj. Zgodilo se mu je pa pri tem, da je prišel na nekaj novega, skoro bi rekli, na veliko idejo, kakršna se redkokedaj utrne v tako malo duhoviti družbi.

Gospod Kostanjevec je zagledal v tej „eliti“ — zakaj „elita“ je ta družba in se ne sme onečastiti s kakim kmečkim slovenskim imenom — v tej „eliti“ je zasledil g. Kostanjevec vsa dokazila, da je naturalizem prava estetična smer.

V „Kotanski eliti“ nam to dokazuje. Da bi svoj nauk še bolj potrdil, nam jako prozorno namiguje, da je Kotanj — Postojna in da je izbral tamošnjo „elito“ kot dokazilni material za svojo tezo. Ali stoji „kotajska elita“ res tako nizko, ali jo je pa g. Kostanjevec nalašč še bolj ponižal, tega ne moremo preiskovati, ker se bavimo edino le z g. Kostanjevcem. Ta namreč brani moderne slovenske leposlovce, kateri popisujejo slovensko „elito“ sploh kot

jako izprijeno, in zlasti damam ne morejo pustiti dobrega imena. Oglasili so se kritiki, ki pravijo, da ti pisatelji ne slede toliko istini življenja, kolikor nagonom svojega srca, a gospod Kostanjevec nam zagotavlja, da imajo ti pisatelji prav; še več, on nam „ad oculos“ dokazuje, da so ženske ničvredne, da goljufajo svoje može vse vprek in da je neumen tisti mož, kateri še kaj idealnejše sodi o ženskem spolu. Priča — kotajska elita!

Bivši profesor Traven je bil tak idealist, da je imel slovensko ženstvo za moralno in nepokvarjeno in da se je upal vzklikniti zaradi tega: „Slovenci smo narod, ki nikdar in nikdar ne sme dopuščati, da v njegovi idealni književnosti poganjajo enake strupene in kužne gobe, kakoršne se šopirijo v francoski književnosti“ (str. 96.) Za to predrznost ga je Kostanjevec

Cesta v Mukdenu.

naivnega talmi-idealizma, ki ga ne more spraviti v sklad z naturalističnimi težnjami, da vidimo pred seboj slednjič čudno mešanico: na eni strani zmagujočega satana, na drugi strani pa uboge grlice, ki nimajo moči, da bi se ojačile do krepkega dejanja. Kostanjevčeva „ljubezen“ je na eni strani nekaj živalsko-grdega, na drugi strani pa nekaj mistično-sanjarskega. „Pride njegova ura“ (prim. str. 123.), pa je po njem — zaljubljen je, in ni mu več pomoči. To gre tako hitro in nenadoma pri Kostanjevcu, da čas in prostor ne igrata nobene vloge. In „s tistim trenutkom začne živeti“ (str. 101.).

Cankar je vsekako globlji talent kakor Kostanjevec, a ta se drži vsaj zunanje oblike povesti in piše stvari, ki se dajo brati. Sicer pa v letošnjem zvezku „Knezove knjižnice“ ni nič posebnega. Dr. E. L.

hudo kaznoval: Poročil ga je z žensko, ki predstavlja menda slovensko „elito“, in ta ga vara, da je revež vsega usmiljenja vreden. Nazadnje mu še z nekim častnikom uide. Ko je vse tako lepo izpeljal, pa lahko triumfira Kostanjevec, da je tudi slovenska „elita“ že toliko napredovala v nemoralnosti, da se dajo o njej pisati romani po najslabših francoskih vzorcih.

Eden mu še nekoliko greni to veselje: kotanjski kaplan, ki je tudi tako reakcionaren, kakor profesor Traven. Pa s takim kaplanom je Kostanjevec hitro gotov, nekaj zaničljivih potez mu pridene, ga malo karikira kot nezobrazenca, pridene nekaj frivolnih opazk in — igra je dobljena, naturalizem rešen.

Vendar pa ima ta stvar dve strani: Eno vprašanje je to, ali je slovenska „elita“ res splošno moralno tako propala, kakor jo Kostanjevec po vsej sili slika. Reči moramo, da se dobe med njo res pojavi, ki so jako žalostni. Moški svet ne le da ne napreduje, ampak v malomestnih razmerah res nima nobene duševne hrane, razen v gostilni, kjer se kronično zastruplja z alkoholom po telesu in s svojim dnevnikom po razumu. In med ženskami se tudi dobe take Matilde, ki viržinke kade in se iz svojih mož norčujejo.

A drugo vprašanje je, če nima slovenski leposlovec dandanes bolj hvaležnih, lepših in koristnejših snovi, nego je popisovanje malomestnih škandalov in škandalčkov. V življenju „kotanjske elite“ ni nič več narodnega, nego le še par imen. A Kostanjevec se moti, če misli, da ima popisovanje te malenkostne „elite“ pravico do imena „naturalizem“. Tu namreč manjka za naturalizem one snovi, ki jo mora dati narava. Vse govorjenje in obnašanje te „elite“ je pa nenaravno, afektirano, hinavsko, po modi pristrženo.

Kostanjevec nam je v tem zvezku podal še nekaj črtic, katere se pa gibljejo vse v istem ozkem okvirju. Kako je sodni adjunkt Vid Dobrin norel ljubosumnosti, ker mu je davčni praktikant pisal v anonimnem pismu, da mu je žena nezvesta, in nekaj krajših, neizdelanih črtic izpolnjuje to knjižico. Pisatelju ne moremo odrekati spretnega peresa, pač pa mu manjka širjega obzorja, vsled česar se ne more uspešno lotiti večjih problemov.

Dr. E. L.

Sveti Pavel, apostol sveta in učitelj narodov. Njegovo življenje in delovanje opisal ter pridejano okrožnico „Providentissimus Deus“ in apostolsko pismo „Vigilantiae“ o svetem Pismu poslovenil dr. Mihael Napotnik,

knez in škof lavantinski. Tretja popravljena in pomnožena izdaja. V Mariboru, 1904. V lastni založbi. Natisnila tiskarna sv. Cirila. — Presvetli gospod vladika lavantinski je že tretjič izdal to lepo knjigo, ki je pred vsem namenjena duhovnikom. Življenje in delovanje sv. Pavla je popisano v tem delu zgodovinsko natančno po najboljših virih. Citirana literatura pa opozarja čitatelja na marsikatero dobro delo, katero je bolj ali manj v zvezi z opisano stvarino. Od vseh strani osvetljuje g. pisatelj značaj sv. Pavla. Kot apostol, kot pisatelj, kot modrijan, kot svetnik, kot vzor raznim stanovom nam stopa pred oči slavni Taržan. Popisovanje je vzneseno, slog živahen in bodrilen. Dodatek obsega okrožnico in apostolsko pismo, v katerih se natančno določuje katoliški nauk o svetem pismu, ustanavlja svet za uspešno učenje svetega pisma in določajo pravila komisiji za proučevanje svetih knjig. Knjiga je tudi zunanje jako lepo opremljena in okrašena s slikami trajne umetniške vrednosti. Priporočamo jo najtopleje!

D. S.

Vodnik po Gorenjskem. Spisal F. G. Kranj, 1904. Založil, tiskal in izdal Iv. Pr. Lampret. — To je reklamna knjižica, ki naj bi služila tujcem, kateri prihajajo na Gorenjsko. Za kratkim popisom Ljubljane in okolice slede: Kamnik, Škofja Loka, Kranj, Radovljica, Bled in okolica. Popis je seveda le površen in obsega samo nekaj podatkov. Pridejanih je nekaj čednih slik.

T. K.

Dr. K. Štrekelj: **Prispevki k poznavanju slovenskih krajevnih imen po nemškem Štajerju I. — Slovensko cesarsko odločilo iz leta 1675.** — Oboje ponatisk iz „Časopisa za zgodovino in narodopisje. I. — Nemci se trudijo, da bi zadušili vsak sled nekdanjega slov. gornjega Štajerja; zato slovenska krajevna imena radi oklicujejo za pristno nemška, če ime le količkaj pripušča. Razlaga te vrste imen, kot se jih je lotil gospod pisatelj, terja dvojno: določiti slovensko podstavo, zraven pa še tupatam pobiti dosedanje nemško tolmačenje. Takemu delu more biti kos le mož, ki dobro pozna tudi nemščino, staro in novo. G. dr. Štrekelja pa v tem pri nas nihče ne prekosi. Gospod pisatelj je zasledoval sedanja nemška imena nazaj do prvih sporočenih početkov ter jim določeval slovensko podstavo. Tako je razložil: Admont iz vodomat; Andritz iz jedrica; Aussee — osoje; Fehring — borovnik; Fernitz — borovnica; Grundelsee — kraglo jezero; Irdning — jedlnik; Obgrün — Dobrunje. Naj bi nabral gospod pisatelj dolgo abecedo teh imen!

V drugi študiji pa je pisatelj priobčil in razložil slovensko cesarsko odločilo iz l. 1675., ki ga je izdal cesar Leopold upornim podložnikom minoriškega ptujskega samostana. Izmed slovenskih dialektov ima štajersčina najmanj jezikovih spomenikov, zato pa je treba izdati in oceniti vsaj te redke drobtine, ki jih imamo. Zraven uvoda je opisal gospod pisatelj grafiko, pojasnil leksikalne posebnosti, zlasti obširno pa razložil glasoslovne prikazni. Iz odločila samega se ne dá kdovekaj narediti, ali ker je gospod pisatelj vpletel več vprašanj iz slovnice (vprašanje o parazitnem *j*, o mehčanem *n* - u pred nekaterimi priponami, primerjavnik *vekši* i. dr.), ima študija večjo ceno, kot pove naslov. Obe študiji delata čast novoustanovljenemu listu; sodelovanje učenjaka, kakor je dr. Štrekelj, list najbolj priporoča.

A. B.

Ljubljansko barje in njega osuševanje.

Spisal Ivan Sbrizaj, deželni nadinženir. V Ljubljani 1903. — Ker smo začeli objavljati ravnokar popis ljubljanskega barja s slikami, moramo vsekako omeniti tudi tehniški spis, ki se bavi z osuševanjem barja. Gospod nadinženir Sbrizaj, ki se je bavil temeljito s tem vprašanjem, nam je pōdal strokovne podatke o tem za našo Kranjsko deželo tako važnem vprašanju. Sedaj imamo za osuševanje načrt inženirja Podhagskega, katerega nam gospod Sbrizaj popisuje in ocenjuje. Po tem načrtu bi se izsušil večji del barja, a tudi Ljubljana bi dobila lepše lice. Pri Frančiškanskem mostu bi se poglobila struga za 2 *m*, ob prisilni delavnici pa za 3.50 *m*. Od Šentjakobskega do Jubilejskega mostu bi se struga Ljubljanici zožila na 21 *m* širine in tu bi dobilo mesto nove prometne proge. Ljubljana bi dobila namestu Šentjakobskega, Frančiškanskega in Šentpeterskega mostu tri nove mostove, tudi Karlovški most bi se moral umakniti modernejši zgradbi.

Kakšni bi bili pa stroški? G. Sbrizaj jih računa kvečjemu na približno 5 milijonov K, a vrednost barske zemlje bi se povzdignila na 6 milijonov K brez drugih ugodnosti, ki bi sledile tej regulaciji (pr. str. 34.) Dobiček osuševanja bi bil torej gotov. Gospod pisatelj zavrača razne ugovore proti osuševanju in zlasti naglašja, kako je barje sposobno za kulturo (pr. stran 27.): „Do l. 1829. ni na barju nihče sejal žita, v tem letu so pa že pridelali 3902 vagana (eden vagan = dva mernika) raznega žita. Vsled naredb vlade cesarja Franca I., ki je kaj pogostoma in rad govoril o ljubljanskem barju, so se izboljšavale razmere vedno bolj in v letu 1836. se je pridelalo že 35.400 vaganov žita. Leta 1860. so se zopet

začela osuševalna dela; uspeh teh je bil, da so se malovredne mlake med Tržaško cesto in Kozarji za toliko izboljšale, da je sedaj ondi jako rodovitno polje. Pod brezoviško vasjo je svet „Velika komarija“, ki je bil poprej vedno poln po železnem oksidu rjavo barvane vode; danes je tam rodovitna, suha senošet. Vsled teh izboljševanj so se pa tudi dohodki barjanov, države in dežeje, pa tudi mesta Ljubljane znatno izboljšali; to najočitneje izpričujejo skoraj potrojeni davki od zemljišč na barju. Pred tem osuševalnim delom je bil čisti dohodek barja računat na 17.000 gld., potem pa na 120.000 gld.; mesto se je pa vsaj nekoliko iznebilo one grozne, vedno trajajoče megle, o kateri starejši rod še danes pripoveduje.“

Priporočamo to poučno knjižico zlasti onim faktorjem, ki so poklicani, da skrbé za gospodarski napredek Kranjske dežeje! L.

Občina in socializem. Kaj zahtevamo od občine. Spisal Abditus. (Ljudska knjižnica II.) V Ljubljani 1903. — Socialnodemokratski pisatelj nam popisuje načrte, ki jih ima njegova stranka glede prereditve naših občin. V prvem delu našteva sedanja postavna določila, potem pa prehaja k svojemu reformatorskemu programu.

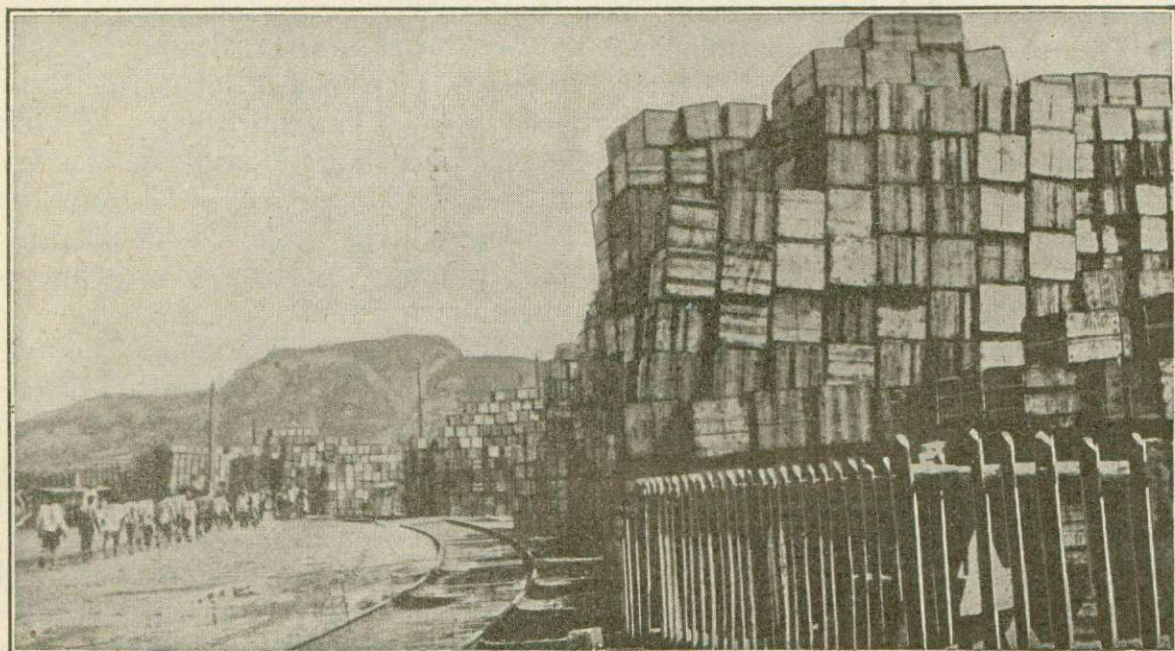
Tudi tu se vidi splošna lastnost socialno demokratskih teorij: Kritika sedaj obstoječih nedostatkov je opravičena, pozitivni del ima dobro polovico pametnih in koristnih nasvetov, a druga polovica je pritiravanje, ki vede do utopije. Pisatelj naglašja, da je namen občinskih reform „zmaga kolektivizma“. Socialna demokracija hoče razširiti občinsko last, da po njej ložje odpravi zasebno lastnino. V mednarodnem jeziku se imenuje ta končni smoter „totalna socialna revolucija“ (str. 51.). Socialni demokratje zahtevajo za zdaj zlasti sledeče: Oprostitev vsega vpliva od strani c. kr. uradov, politično-policijskih dolžnosti in oskrbljevanje dela za vojaške oblasti. Občino hočejo odtrgati popolnoma od cerkve, zahtevajo splošno, enako, tajno in direktno volilno pravico, posvetnost šol, brezplačnost pouka, šolske zdravnike, posebne šolske razrede za manj zmožne in zaostale učence, obvezni pouk obeh spolov do 18. leta, ljudske knjižnice, občinske čitalnice, predavanja in predstave za ljudstvo, javna kopališča in igrišča, šolske kantine, redno nadziranje stanovanj, občinsko upravo večjih podjetij, osemurni delavnik, penzijo in zavarovanje delavstva, delavske zastope, obrtna sodišča, odpravo posrednih davkov, poobčenje lekarn in brezplačnost pogrebov. Vsa določila socialno-demokratskega programa glede

občinske skrbi za stanovanja, ceno zemljišč itd. gredo na to, da preide vsa zasebna last v občinske roke.

Glavna hiba tega programa je v tem, ker vidi vzrok vsem nedostatom v privatni lastnini. A če bi bila vsa zemljišča, vsa stanovanja in vsa podjetja le v občinskih rokah, bi bili nedostaki še večji. Res je, da je pravično in javnosti koristno, ako občina dobi v svojo last in upravo velika podjetja, ki so namenjena skupnemu blagru. A ako bi bilo vse občinsko, potem odreveni vsak napredek, in posameznik se izpremeni v brezpravnega sužnja vladajočih oseb. Socialni demokratje vidijo v vladnem nadzorstvu veliko hibo, ki ovira sedaj razvoj naših občin. A po njihovem programu bi socialistična država postala tudi lastnica vseh občin, kajti v njihovi državi se poobčenje posestev

HRVASKA.

Pučka knjižnica, II. svezak. Uredjuje dr. Fran Binički, profesor u Senju. Štampa „Kurykta“ u Krku. Ciena 10 fil. — Ta knjižnica podaje hrvaškemu ljudstvu res potrebne tvarine v prikupni obliki. Po malem zbira to, kar je dandanes najbolj potrebno vedeti hrvaškemu seljaku. Tu je najprej odlomek o zgodovini hrvaškega naroda, pesem „Težaku, svaganjemu junaku“, najvažnejša pa je poljudna narodnogospodarska razprava, ki poučuje o kreditu in o kmečkem zadružništvu. Ob koncu so zanimive in zabavne „svaštice“. Želimo, da bi se to koristno delo nadaljevalo, kakor se je začelo.

PROVIANT V PORT ARTURJU.

ne bi ustavilo pri občini, ampak država bi smatrala tudi občinsko last kot svojo splošno lastnino. — V resnici je predpogoj za uspešno razvijanje ljudstva v tem, da se doseže pravilno sorazmerje med zasebno in skupno lastjo. Občina mora imeti toliko svoje skupne posesti, kolikor jej je potrebno, da izvršuje svoje dolžnosti, a ona ne sme izpodriniti rodbine. Rodbina je prej, nego občina, zato je njeno pravo do zasebne posesti nedotakljivo in se mora omejevati le toliko, kolikor je potrebno za javni blagor, da ne škoduje drugim rodbinam.

Kar je dobrega v tem programu, je pa že zbrano v resolucijah drugega slovenskega katoliškega shoda, kateri je v oddelku „Socialne naloge avtonomnih zastopov“ kratko in jedrnato izrazil pravi program za delovanje naših občin.

J. F.

ČEŠKA.

Praktická rukojet' srovnavací jazykův slovanských. Složil Věnceslav Hrubý, c. k. vrchní soudní rada v Opavě. V Praze. Nákladem vlastním. Tiskem „Unie“. V komisi u J. L. Kobera v Praze. 1904. — To je jako zanimiva knjižica za vsakega ljubitelja slovanskih narečij. G. pisatelj, ki je knjigo posvetil „milim slovanskim kolegom, poslancem v državnem zboru“, piše v „Uvodu“:

„Ako se bodo slavistične studije bolj razširile in če bodo prodrle v šolah in širših krogih, ne bo treba Slovanom skupnega diplomatskega jezika, ker bodo mogli rabiti vsak svoj jezik brez razlike, da se med seboj razumejo.“ Tako je pisal slavist Perwolf l. 1870. v „Naučnem Slovníku“. Jaz pa na temelju

lastnih izkušenj od nekdanj gojim ta načela: „Slovani, občujte med seboj vsak v svojem narečju, kakor so nekdanj delali Grki; to je najnaravnejša in najbolj praktična pot k rešitvi velikega problema. Za to pa je treba samo pasivnega znanja slovanskih jezikov. Tega si je pa lahko pridobiti. Aktivna zmožnost slovanskih jezikov (govorjenje) je primeroma precej težka stvar.“

To „pasivno znanje“ vseh slovanskih narečij hoče g. pisatelj razširiti kar najbolj enostavnim potom. Njegov smoter je popolnoma praktičen. Ko primerja g. pisatelj s češkega stališča razna narečja, nahaja največ sorodnosti s svojo materinščino v poljščini. Večji je razloček med veliko in malo ruščino. Srbohrvaščina se mu zdi češčini izredno bližnja, o slovenščini pa trdi, da je Čehu skoro popolnoma nerazumljiva, ko jo prvič sliši. Glavni vzrok temu je pač slovenski naglas, ki je zelo različen od češkega. Moti se pa g. pisatelj, ako meni, da je pismena slovenščina bolj

namešana s tujimi elementi, kakor druga slovanska narečja. Pismena slovenščina je primeroma čistejša od marsikaterega drugega slovanskega jezika.

G. pisatelj obravnava nato posamezne dele primerjajoče slovnice v raznih primerih. Posamezne kratke sestavke s potrebnimi pojasnili postavlja drugega za drugim, prepuščajoč jezikovnemu čutu, da najde in si vtisne značilne lastnosti posameznih narečij.

Posebno zanimiv je oddelek „Významosloví“, v katerem obravnava pisatelj o raznem pomenu besed. „Posebno jugoslovanščina je bogata izrazov, ki imajo drugačen pomen, kakor v drugih slovanskih narečjih“ (str. 154.).

Slovenskih zgledov je v knjigi jako mnogo in so prav dobro zbrani. S tem si je pisatelj še zlasti pridobil naše zahvalno priznanje. Tako medsebojno spoznavanje Slovanov je danes najbolj praktično in najbolj hvaležno delo za uresničenje idealne kulturne vzajemnosti slovanske.

Dr. E. L.

NAŠE SLIKE.

Vinjeta Žmitkova (str. 321.) nam kaže prizor kresne noči. Na gori goré kresovi, dečki pa skačejo čez ogenj. Staro in mlado se raduje tega starega slovanskega običaja.

„Portret starega moža“ (str. 325.) je ena novejših — in smemo reči — najboljših Groharjevih slik. Vsaka poteza je izrazita in krepka. Možakar sedi v gostilni in drži desnico na mizi. Gotovo zahteva „liter vina“. To je Gorenjec, Groharjev rojak. Original je tudi v barvi jako dober, zdrav, svež in krepak.

Valvazorjev spomenik v Ljubljani (str. 329.) je mojstrsko delo našega priznanega kiparja Alojzija Gangla. Kip je postavljen pred deželni muzej na trgu, ki čaka še najprimitivnejše regulacije. Okolica ga seveda ne krasi; morda bodo zdaj hitreje regulirali trg pred muzejem, ko jim Valvazor tako nujno dokazuje potrebo preureditve... Gospod Gangl je modeliral soho Valvazorjevo in naredil tudi načrte za podstavek. Valvazorjeva po-

stava je viteška in odločna. Krepak mož v opravi XVI. stoletja stoji na visokem podstavku nekako kljubovalno - ponosno. V eni roki drži listino, znamenje, da je zgodovinar, druga roka pa kaže na okolico, kot bi hotel reči, da je to ona dežela, kateri je posvetil vse svoje pisateljske moči. Postava je 3,40 m visoka, vilita iz bron in teška 1600 kg. Kip je jako fin. Kako izrazit je obraz, v katerem je Gangl mojstrsko modeliral portretne poteze našega velikega kronista! Vilita je spomenik tvrdka Krupp na Dunaju, naslednica nekdanje od Fernkorna ustanovljene c. kr. bronaste livarne. Postava je bi'a vilita v štirih kosih, šivi so umetno zadelani. Ves spomenik napravi jako impozanten vtisk. Gangl je pokazal v njem, da stoji v kljub vsem sedanjim modam na stališču klasične, mirne in veličastne umetnosti, ki je še vedno najbolj pripravna za monumentalna dela. Postament je izklesal kamnosek gosp. Feliks Toman iz pohorskega granita. Spomenik je naročilo naučno ministrstvo, ki ga pozneje pokloni Ljubljani. To je krasen dar za naše stolno mesto. Naš odlični kipar pa je postavil ž njim tudi svoji umetnosti časten spomenik.

„Povodenj na barju“ (str. 344—345) nam kaže pogled na barje z ljubljanskega Gradu. Lep in pretresljiv je ta prizor, kadar se sveti širna ravan v odsvitu večernega solnca, vsa preplavljena od vodâ, ki ne morejo najti hitrega odtoka. A gorje takrat ubogemu barjanu, kateri na svojem „otoku“ čaka, da premine ta huda nadloga! A ž njo gredo tudi pridelki, in kar mu ostane, to je beda in revščina!

Kopitarjevi rokopisi v ljubljanski licejski knjižnici. Pod tem naslovom priobčuje G. A. Iljinskij v Izvestjih znanstvene akademije v Petrogradu (1904, IX. 1, str. 247—272) vse s cirilico pisane rokopise našega Kopitarja, izvzemši Supraslijski rokopis in Damascena. Pisatelj je bival meseca januarja in februarja l. 1903. v Ljubljani, da jih je proučil.

Dr. Aleksander Bresztyenszky.

Hrvaški narod je zadela jako občutna izguba letos dné 9. maja, ko je na svojem posestvu Plesu pri Veliki gorici umrl po dolgotrajni mučni bolezni dr. Aleksander Bresztyenszky.

Dr. Bresztyenszky je bil rojen 5. sept. l. 1843. v Prečcu. Prve šole je obiskoval v Zagrebu, juridična predavanja je pa slušal deloma v Zagrebu, deloma v Budim-Pešti, kjer je bil promoviran za doktorja prava l. 1868. Kot vrlo nadarjen in umen pravnik je dobil precej profesuro na tedanji pravoslavni akademiji v Zagrebu; a ko je bilo l. 1874. odprto vseučilišče, je postal vseučiliščni profesor ter je predaval na pravoslavni fakulteti državljansko in državno pravo. Že leta 1875.—1876. je bil dekan pravoslavne fakultete, a l. 1880. je bil izvoljen za rektorja. Bil je član izpraševalne komisije za državne in sodnijske izpite. Kot vseučiliščni profesor je delal jako mnogo, a ker je bil živahnega temperamenta, so bila njegova predavanja sploh zelo zanimiva. Dr. Bresztyenszky je bil izvrsten govornik in mladina ga je zelo rada poslušala. Že kot profesor se je bavil rad s politiko; toda ko je postal Khuen Hedervary ban, je bila to nevarna stvar za vsakoga, ki ni bil pristaš madjarske ideje.

Bresztyenszky je bil sicer za zvezo z Ogrsko, toda za pošteno zvezo; po mišljenju in delovanju plemeniti mož ni mogel odobravati nasilja bana Khuena. To je ban kmalu opazil ter začel preganjati svojega nekdanjega sošolca. Vendar se ga ni upal poprej odstraniti, nego šele leta 1894. Takrat je bil Bresztyenszky mestni zastopnik zagrebški ter je odločno branil avtonomijo občinsko proti novemu zakonu, katerega je skoval ban Khuen, samo da dobe večino po mestih mažaroni. To je bil povod, da je bil Bresztyenszky upokojen.

Za dr. Bresztyenszkega to ni bilo nič hudega, ker je bil premožen mož; podal se je na svoje po-

sestvo, kjer se je bavil s knjigo in tudi s politiko. Ko je hrvaška opozicija začela iznovič borbo proti Khuenu, je stopil tudi pokojnik v bojne vrste ter bil l. 1897. izvoljen kot opozicionalec v hrvaški sabor v svojem kotaru velikogoriškem. Ta kotar je zastopal do svoje smrti ter zanj mnogo storil v gmotnem pogledu.

V saboru je bil brez dvoma najboljši govornik. Govoril je gladko in tako lepo, da so se mogli vsi njegovi govori tiskati brez popravljanja, tudi govori, ki jih je govoril ex abrupto. S finimi dovtipi je spravil prav pogostoma samega bana Khuena v veliko zadrego. Mažaroni so se ga bali kot nobenega drugega.

Pokojni dr. Bresztyenszky je bil odločen katoličan, kar je kazal povsod, a pridobil si je še posebnih zaslug pri snovanju prvega katol. shoda, na katerem je govoril krasen govor o odnošaju cerkve do države.

Dr. Bresztyenszky se je bavil predvsem s pravoslovnimi študijami ter je napisal lepo število učenih razprav. Znamenit govor je govoril kot rektor l. 1880. o svobodnem pouku na vseučiliščih. Iz tega govora se vidi, kako je cenil pravo znanost sploh. Zato so cenili njegove mnogobrojne pravoslavne razprave v časopisu „Hrvaškega pravoslovnega društva“. Najznamenitejša v tem časopisu je njegova razprava o avstrijskem načrtu civilno-pravnega reda. Izdal je tudi nekoliko posebnih del. Posebno so znana: „Dokumenti plemenite občine Pleso-Rakarje od 1642 do 1746“ ter „Liberalizem in katolicizem“. Pisal je mnogo tudi za „Katolički List“. Znamenite so njegove razprave: „Interkonfesionelne postave“, „Hočemo li postati svobodni zidarji?“, potem več člankov o konkordatu. L. 1896. je začel izdajati časopis „Balkan“, ki pa ni dolgo izhajal, ker ni bilo smisla v občinstvu za take učene revije.

Kot politik se je Bresztyenszky posebno trudil, da zedini razpršene hrvaške stranke v borbi za pravice hrvaškega naroda. Še zadnje dni svojega življenja je delal za ta smoter. Bil je odločen in pogumen borivec za verske in politične pravice hrvaškega naroda.

Evgen Kumičić.

Hrvatom je umrl prošli mesec tudi znani pisatelj Evgen Kumičić. Bil je izredna prikazen na književnem in političnem polju.

Rojen je bil 11. januarja l. 1850. v Vršču na istočni obali Istre. Nižje šole je dovršil v svojem rodnem mestu, gimnazijo pa na Reki, v Kopru in Zadru. Potem se je posvetil filozofskim študijam na vseučilišču v Pragi in kasneje na Dunaju. Bavil se je največ z zgodovino, zemljepisjem in filozofijo

L. 1874. je deloval kot suplent na gimnaziji v Spljetu, toda dolgo ni vzdržal. Potem se je podal v

Pariz, kjer je ostal dalje časa. Tukaj se je navzel novega duha za književno delovanje, a da se še bolj izpopolni, je prepotoval še Italijo radi umetniških zbirk. Po dovršenem potovanju se podá iznovič na dunajsko vseučilišče, da dokonča nauke. L. 1878. pa je moral Kumičić pod orožje ter je kot prost vojak šel v Bosno, kjer je mnogo pretrpel. Ta pohod v Bosno je opisal nenavadno živahno v spisu „Pod puškom“. Po okupaciji Bosne so Kumičića namestili za učitelja na zagrebški realki. Podučeval je hrvaški in francoski jezik ter zgodovino. Toda na tem mestu je vzdržal le pet let, ker se je leta 1884. zahvalil za službo ter se posvetil popolnoma književnosti.

Prvo njegovo književno delo je bilo „Split i Paris“, v katerem je z vso živahnostjo prisposobljal pariško nra v hrvaško. Ta spis je bil romanopiscu Šenoi tako všeč, da je bodril mladega pisatelja z vso vnemo za daljnje književno delovanje. Vsi prvi spisi so izhajali pod psevdonomimom Jenio Sisolski. Sisol je gora blizu rojstnega mesta, a Jenio so zvali domačini mladega Evgena. Potem je priobčil v „Slobodi“ l. 1881. spis: „Olga i Lina“, „Jelkin bosiljak“, „Neobični ljudi“ (v „Viencu“ 1882.); „Primorci“ (v „Hrvatski Vili“ 1882.); „Začudjeni svatovi“ (v „Viencu“ 1883), „Gospodja Sabina“, „Ubilo ga vino“, „Sirota“, „Prekomora“, „Saveznice“, „Teodora“, „Otrovana Srca“, „Mladost, ludost“. Napisal je med tem tudi drami „Sestre“ in „Obiteljska tajna“, ki so ji z uspehom predstavljali v hrvaškem gledališču. Glavna njegova dela so izšla kasneje, pred vsemi znameniti roman „Urota Zrinsko Frankopanska“, v katerem je po zgodovinskih virih opisal propast znamenitih hrvaških rodbin in avstrijsko politiko nasproti Hrvatom. Drugi veliki roman iz hrvaške zgodovine je pa „Kraljica Lepa“, soproga kralja Zvonimira. V tem romanu je predočil pisatelj propast narodne hrvaške dinastije. Pisatelj v marsičem pretirava v svojem pripovedanju, a vidi se tudi, da je nanj preveč delovala liberalna struja. Sicer sta pa oba romana pisana zares v pravem narodnem duhu ter sta mnogo vplivala na razvitek narodnega mišljenja v mlajšem zarodu, kar je bilo gotovo že potrebno. Znamenita je njegova drama „Petar Zrinjski“, deloma dramatizovani njegov roman, ki so jo l. 1901. prvič predstavljali v zagrebškem gledališču ter sprejeli z velikim zanimanjem in oduševljenjem. Ta drama je ostala trajno v repertoiru ter se predstavlja pri važnih narodnih svečanostih vedno z velikim zanimanjem. Pri vseh svojih slabostih je bil Kumičić jako priljubljen pisatelj. Pisal je v vzornem, krasnem jeziku ter tako pridobil kmalu vsakoga, ki ga je čital. Posebno se je odlikoval z izvrstnim humorjem in natančnimi opisi svojih rojakov in svojega kraja.

V svojih zgodovinskih romanih je izpovedal svojo politiko, in mogli bi reči, da je po teh spisih

prišel na politično polje. Že v Parizu se je navzel od francoskih republikancev mnogo modernih nazorov, a ko se je povrnil v domovino, se je precej oklenil z vso gorečnostjo nauka dr. Starčevićevega ter je ostal do kraja njegov privrženec. Šele 37 let star je bil izvoljen v hrvaški sabor od brodskega kotara. L. 1885. je sodeloval dejansko pri napadu na bana Khuena v saboru in je bil zato obsojen in zaprt. Potem je urejeval „Hrvatsko“ skozi dve leti

Bil je strasten politik, a huda bolezen ga je prisilila, da je šel iskat zdravja na jug, a našel je smrt.

I. St.

Jana Kollárja ostanki prepeljani v Prago.

„Nov pesnik, Slovak, po imenu Jan Kollár, se mi zdi, da nadkriljuje vse, kar imamo doslej v pesništvu.“ Tako je pisal Fr. L. Čelakovský, ko je l. 1821. izdal Kollár svojih 68 „znělek neb sonettů“. A čez tri leta je izšla njegova „Slavy dcera“ v treh spevih s krasnim „Předzpěvom“, ki se začinja s proslulimi verzi: „Aj, zde leží zem ta, před okem mým smutně slzícím — někdy kolebka, nyní národa mého rakev.“ Za „Kralodvorskim“ in „Zelenogorskim rokopisom“ ni nič tako mogočno vplivalo na češkega narodnega duha, kakor ta pesem.

Kollár je bil pokopan l. 1852. na Dunaju. Pol stoletja so ležali njegovi ostanki tam, a Čehi so želeli, da počivajo njegove kosti v slovanski zemlji, katero je tako vneto opeval. Dne 15. maja so pa njegove ostanke slovesno prepeljali v Prago, da jih pokopljejo na novem pokopališču olšanskem. Na Dunaju so se poslovili od telesnih ostankov tamošnji Čehi, kateri so 52 let oskrbovali njegov grob. Kovinsko rakev so položili v poseben voz spredaj ob vlaku. Na vsaki strani vagona je bil obešen venec. Ko je prišel vlak na češko zemljo, so ga na mnogih postajah slovesno sprejeli.

Ko je prišla rakev v Prago, so jo takoj odpeljali v mestno hišo staromestsko. Tu sèm so prinesli čez 40 krasnih vencev. 16. maja dopoldne pa so ob udeležitvi mnogo tisoč ljudi slovesno prepeljali rakev na olšansko pokopališče. Bil je krasen sprevod. Društva z zastavami, dijaštvo in Sokoli so otvorili sprevod. Ko so bili opravljeni cerkveni obredi, je govoril praški župan dr. Srb, nato poslanec dr. Herold in dr. Pastrnek. Peval je „Hlahol“. Vmes so razdavali med občinstvo spominski spis dr. Jakubca, ki popisuje Kollárjev pesniški in domoljubni pomen.

Slavni slovaški pesnik počiva torej v bratski češki zemlji!

Antonín Dvořák.

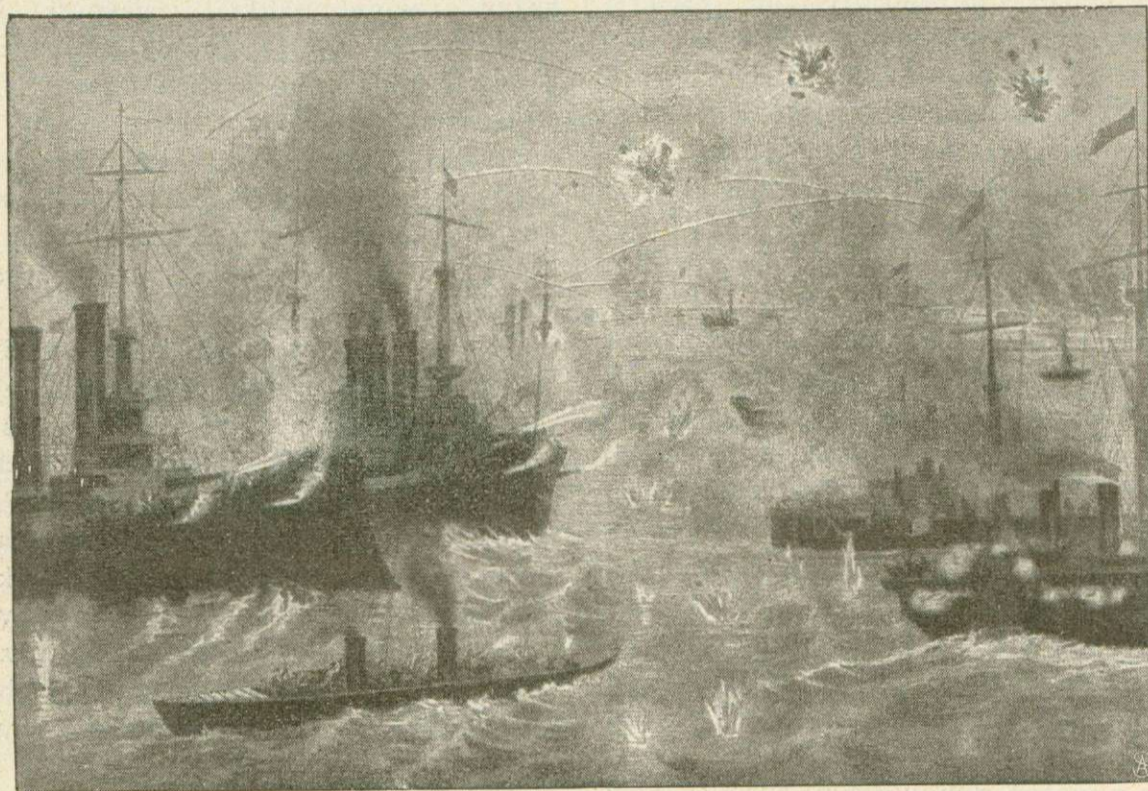
Med možmi, ki jih je pograbila Slovanom smrt prošli mesec, je znamenit zlasti Antonín Dvořák, največji sodobni slovanski skladatelj. Njegovo živ-

ljenje nas vodi iz preprostih, ponižnih početkov do visoke slave svetovnega glasbenika.

Njegov oče je bil mesar v nadyltavskem mestecu Nelahozevesi pri Kralupah. Oče je mislil, da bo sinček nadaljeval njegovo obrt, a mladi mesarski vajenec je hotel biti „muzikant“. Oče se je udal in je šestnajstletnega sina l. 1857. pripeljal v Prago, da se izuči za organista. Tu se je učil do l. 1860. Od doma je prihajalo le malo podpore, ker stariši niso bili premožni, in Dvořák si je moral iskati stranskih zaslužkov s svojimi gosli. Živel je v prijateljski zvezi s Karolom Bendlom, ki je bil premožnejši in mu je rad pomagal. Od l. 1862. do 1873. je Dvořák sodeloval kot violinist v orkestru „Narodnega gledišča“. Že tedaj je skladal Dvořák, a le malo skladb iz tega časa je ostalo. Nekaj partitur je razdal znancem, nekaj jih je sežgal, ker ni bil zadovoljen ž njimi. A

in čez leto „Slovanske ples“. Te skladbe so dosegle v kratkem času ogromen uspeh. Ves glasbeni svet je obrnil svojo pozornost na mladega češkega skladatelja, in kmalu je dosegel Dvořák svetovno slavo.

Naslednja leta je neumorno deloval, na to pa šel na glasbena potovanja. Na Angleškem je dosegel največje priznanje. V največjih angleških mestih je z velikim uspehom dirigiral svoje skladbe. Odtod je šel čez Nemško v Ru-ijo, in povsod so sprejeli njegova dela z občudovanjem. Ni mu manjkalo častnih odlikovanj: Filozofski doktorat češkega vseučilišča, doktorski klobuk cambridgske univerze, poziv za ravnatelja na nowyorški in pozneje na praški konservatorij, in slednjič imenovanje za člana gosposke zbornice avstrijske — vse to dokazuje, da je bil Dvořák eden tistih umetnikov, katere je znal svet ceniti.

JAPONCI STRELJAJO NA „VARJAGA“ IN „KOREJCA“.

leta 1873. je Bendl v „Hlaholu“ proizvel Dvořákov „Hymnus“, in od tega časa so Čehi poznali Dvořáka kot skladatelja.

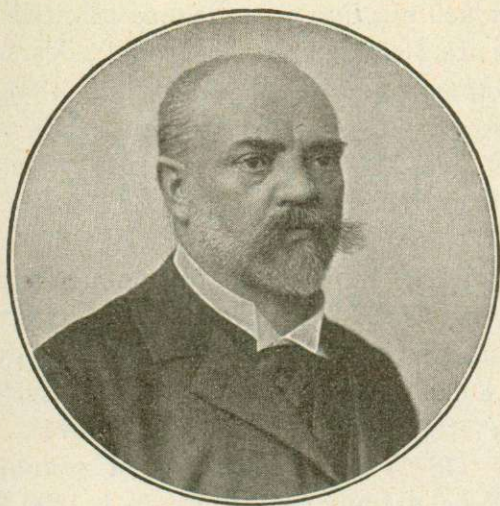
Tega leta postane Dvořák organist pri sv. Vojtehu v Pragi in se oženi. Plača mu je bila le majhna, a tem večja je bila njegova delavnost. Skladal je neprenehoma, in sicer že tedaj za veliki orkester. On ni vedel, ali se bodo kdaj te skladbe igrale ali ne. A vlekle ga je, da je delal in pisal.

L. 1875. pa je bila razpisana državna ustanova za skladatelje. Dvořák je poslal dve svoji skladbi na Dunaj. V oceno ji je dobil slavni Brahms. Ta je takoj spoznal, da nastopa zdaj izreden skladatelj. Po Brahmsovem posredovanju je založnik Simrock v Berlinu objavil Dvořákov „Moravske dvospeve“

Dvořák je to tudi zaslužil. On je simfonijo privedel do najvišjega cveta. Po obliki se naslanja na Beethovna, a glasbeni izraz mu je tako globok, silen in mnogostranski, da ostane Dvořák za vse čase gotovo eden prvih simfonikov. Njegovih glasbenih del je čez poldrugi sto. Tu moremo naštetih le poglavitna.

Najvažnejša so njegova velika instrumentalna in vokalna dela. Na prvem mestu stoji njegovih peto simfonij „Es“ iz l. 1874., „F“ iz l. 1875., „D“ iz l. 1881., „d“ iz l. 1885. in „g“ iz l. 1889. Njim sledi simfonija „Iz novega sveta“. Njegova glasba je sicer neposredni izraz njegove silne individualnosti, vendar je polna slovanskih motivov. Zdaj je mehka in sanjava, skoro melanholična in obupna, potem pa

razkošno bujna in vriskajoča. Simfonijam najbližje stojita njegova suita in serenada. Prav narodnega duha je „Suita za mali orkester“ op. 39. E-dur

Antonín Dvořák.

in serenadi v F-mol op. 22. in 44., obe polni humorja in duhovitosti. Pridružuje se jim 22 simfoničnih varijacij, dva koncerta, „Scherzo capriccioso notturno“, oba venca „Slovanskih plesov“, uverture „Kde domov můj?“, „Husitská“ in „Sv. Vaclav“ z uverturami op. 91–93 „V prirodi“, „Karneval“ in „Otelo“. Tri „Slovanske rapsodije“ delajo s svojo prostejšo obliko prehod k novejšim simfoničnim skladbam. Krasne so njegove balade „Vodník“, „Polednice“, „Zlatý kolovrat“ in „Holoubek“, kakor tudi „Písně bohatýrské“. Med strogo formalne skladbe Dvořákové spadajo njegovi koncerti: Za klavir (op. 33. v „g“), za gosli (op 53 v „a“), za violončel (op. 104.) in razna komorna dela. V komornih delih stoji Dvořák poleg Brahmsa, Saint-Saensa in Čajkavskega na odličnem mestu. Imenujemo le njegovih osem kvartetov, dva kvinteta in sesteta, tri trije, zanimive „Maličkosti“, romance, sonato za klavir in gosli, „Dumky“ in razne manjše skladbe.

V koralu in v pesmi, zlasti pa v oratoriju, je Dvořák skladatelj največjega zloga. Med pesmimi so znane zlasti njegove „Ciganske melodije“, „Štiri pesmi v narodnem tonu“, „Písně milostné“ in „Písně bibličké“, dueti „Moravski dvospevi“, zbori „V prirodi“ in „Hymnus českého rolnictva“. V oratoriju dosega Dvořák Händla in Mendelssohna, v „Requiemu“ pa Mozarta. Znan je njegov „Hymnus“, zlasti pa veličastni „Stabat Mater“, „Svatební košile“, oratorij „Sveta Ljudmila“, „Maša v D-dur“ in „Requiem“. Od opernih del imenujemo sledeče: „Kráľ a uhlíř“, „Vanda“, „Tvrde palice“, „Šelma sedlák“, „Dimitrij“, „Jakobín“, „Čert a Káča“, „Rusalka“ in poslednje njegovo delo — „Armida“.

S tem pa seveda še nismo našli vseh njegovih del. Dvořák je bil odločen domoljub tudi tedaj, ko je dosegel toliko slavo in čast po širnem svetu. Prišel je rad v Prago, da je tam prevzel vodstvo konservatorija. Letos je začel bolehati. A nihče se ni na-

dejal, da bo smrt tako nenadoma vzela Čehom njihovega prvega glasbenika. Dne 1. maja opoldne je umrl za srčno kapjo. Pokopali so ga z največjo slovestnostjo.

Bodi časten spomin velikemu slovanskemu glasbeniku!

Dr. Piotr Chmielowski. Nagle smrti je umrl dne 23. aprila v Lvovu dr. Peter Chmielowski, književni zgodovinar, kritik, biograf in publicist. Komaj sedem mesecev je preteklo od onega časa, kar je prevzel profesuro poljske književnosti na lvovskem vseučilišču. Prsna bolezen, ki je že davno razjedala njegov organizem, ko je bil še poznan kot pisatelj in urednik v Varšavi, je napravila konec njegovemu življenju. Chmielowski je bil rojen l. 1848. v Zavadincah na ruskem Podolju. Težki so bili pogoji njegovega življenja, zlasti v prvi dobi njegovih vseučiliščnih študij. Leta 1865. so se njegovi nikakor ne premožni stariši preselili v Varšavo, kjer je bilo malemu Petřčku lažje dokončati gimnazijske študije

Kuropatkin v Sergijevi lavri.

na mladem, novo osnovanem vseučilišču. Že kot dijak „Glavne šole“ je l. 1867. priobčeval v „Prze-głądu Tygodniowem“ poročila o nemški književnosti. Od l. 1868. do l. 1871. je zalagal oddelek kritičnih

poročil v „Biblioteki Warszawski“, kjer je med drugim priobčil temeljito oceno takrat izdanih poljskih prevodov Cicerona in Horacija, kakor tudi poročila o celoletnem novelističnem in dramatičnem delovanju. L. 1872. je postal sodelavec in ud uredništva dveh organov tako imenovanih „mladih“, in sicer ravnokar osnovane „Nive“ ter „Opiekuna Domovega“. V „Nivi“ je priobčil Chmielowski v članku z naslovom: „Utylityzm w literaturze“ prvič svoj program, kateremu je ostal zvest do smrti. L. 1873. je odpotoval v Lipsko, kjer je za razpravo „Ueber die organischen Bedingungen der Entstehung des Willens“ dobil naslov doktorja modroslovja. Plod njegovih modroslovnih studij sta bili razpravi: „Geneza fantazyi“ (Varšava 1874) ter „Artyści i artyzm“ (Niwa 1873), na kar je posvetil vse svoje moči književnosti. Pridobivši si čimdalje večje priznanje, je razširil zlasti svoj kritični delokrog ter priobčeval v številnih varšavskih časopisih razprave in ocene, med drugimi zlasti v ravnokar osnovanem „Ateneu“, kateremu je postal l. 1880. celo urednik. Celih 18 let je deloval na tem polju ter objavljaj dolgo vrsto študij in neštivilno množico drobnih ocen in poročil, obsegajočih skoro vso sodobno produkcijo beletristično in kritično-literarno. Z zaslužkom svojega peresa in z lekcijami o književnosti, ki jih je imel v raznih varšavskih zavodih, je prisluzil sebi in svoji številni rodbini potrebni vsakdanji kruh. L. 1883. je bil imenovan za profesorja poljske književnosti na varšavskem vseučilišču, toda suščeva katastrofa, ki je ugonobila nadeje občinstva, mu je izpodbila tudi učiteljski stolec. Chmielowski bi bil moral predavati o poljski književnosti po rusko, česar pa ni hotel, marveč se je rajši odpovedal profesuri. Naučnih del je napisal Chmielowski okolo 60 zvezkov. Tu navajamo samo najodličnejše, kakor: „Kobiety Mickiewicza, Słowackiego i Krasińskiego“ (1873), „Goethe, zarys biograficzno-literacki“ (1886), „Naszi powieściopisarze“ (1881 i 1887), „Józef Ignacy Kraszewski“ (1886), „Autorki Polskie“ (1885), „Adam Mickiewicz, zarys biograficzno-literacki“ (1886), „Liberalizm i obskurantyzm“ (1882), „Literatura polska ostatnich lat dwudziestu“ (1889), „Obraz literatury powszechniej w streszczeniu i przykładach“ (1894), „Współcześni poeci polscy“ (1895), „Nasza literatura dramatyczna“ (1897), „Filozoficzne poglądy Mickiewicza“ (1898) ter zlasti „Historia literatury polskiej“, ki obsega šest debelih zvezkov. Pogreba Petra Chmielowskega dné 25. aprila se je udeležilo skoro vse v Lvovu bivajoče razumništvo ter neštivilna množica občinstva, in nad odprtim grobom so imeli govore: g. dekan dr. Ochenskowski, dr. Bronisław Gubrynówicz, ter akademika Prószyński in Downarowicz. Vdova pokojnikova je ob tem času prejela okolo 400 brzojavk in sožalnih pisem.

Antoni Pietkiewicz, znan pod pseudonimom Adam Pług, pesnik in pisatelj, je preminil dné 2. novembra v Varšavi. Porojen dné 23. oktobra 1823. v

vasi Zamostje, v Minski guberniji, je obiskoval nekaj časa gimnazijo v Slucku, nato pa se je podal na vseučilišče v Kijev. Zapustivši vseučilišče se je nastanil kot domač učitelj v Podoljski guberniji, kjer je potem učil mladino in se deloma ukvarjal s poljedelstvom do 1874 leta, ko je došel v Varšavo, kate-tere ni zapustil več do svoje smrti. L. 1847. je bilo natisnjeno v Vilni prvo delo Adama Pługa: „Wigilja sw. Jana“, na kar je sledila še cela vrsta drugih, kakor: „Spowiedź mego przyjaciela“ (1848), „Dzieciobojca“ (1851), „Zaraza“ (1852), „Głowa i serce“ (1853), „Marcin Futornik“, „Wspomnienia pana Jakoba“, „Dziwak“, „Dni doroczne na Litwie“ (1854), „Kłosy z rodzinnej niwy“ (1856), „Pamiętki domowe“ (1858), „Duch i krew“ (1859), „Oficjaliści“ (1873), „Srocza“ (1867), „Bakalarze“ (1869–1874), „Historja o matce“ (1876). Od l. 1875. je bil sourednik, od leta 1879. pa urednik „Kłosów“ do l. 1890. Od leta 1891. pa do svoje smrti je bil urednik „Velike ilustrirane enciklopedije“. Pług se sicer ni odlikoval z velikim talentom, vendar so njegove povesti navdahnjene z narodnim duhom ter prešinjene z veliko ljubeznijo do svojega naroda. Radi tega mu je tudi zagotovljen med Poljaki hvaležen spomin.

Aleksander Nikolajevič Pypin, sloviti slovanski literarni zgodovinar, praznuje v kratkem petdesetletnieo svojega slovstvenega delovanja. Rojen je bil l. 1833. v Saratovu in l. 1854. objavil svoje prvo delo „Slovar k novgorodskemu letopisu“. Učeni Rus je šel na daljša znanstvena potovanja, da se seznanj z drugimi slovanskimi narodi. L. 1860. je bil imenovan za profesorja na petrograjskem vseučilišču. Vsled političnega preganjanja je izgubil to službo, a že tedaj je sodeloval pri „Sovremenniku“ in je ustanovil „Věstnik Evropy“, pri katerem je še sedaj eden najodličnejših sotrudnikov. Ta list, ki se bori za novega, svobodnejšega duha v Rusiji, je objavil mnogo njegovih najboljših člankov. Proučavanju ruske literature je posvetil Pypin svoje najčilejše moči. Doba carja Aleksandra I. in literarno gibanje od onega časa pa do srede prejšnjega stoletja je našlo šele v Pypinu pravega zgodovinarja. Njegova „Istorija ruskoj literatury“ je izšla v štirih knjigah v letih 1898 in 1899. Širjemu slovanskemu krogu je pa postal Pypin znan po „Zgodovini slovanskih literatur“, katero je spisal skupno s Poljakom Spasowiczem. Pypina odlikuje kritična objektivnost in hladna analiza.

Zbrani spisi A. K. Šellerja-Mihajlova in I. F. Gorbunova v ruskem prevodu. Ruski ilustrirani tednik „Niva“ prinaša letos kot brezplačno prilogo svojim cenj. naročnikom 20 zvezkov zbranih spisov Šellerja-Mihajlova, 4 zvezke I. F. Gorbunova in 16 zvezkov H. Heineja. Zlasti prvi pisatelj je napisal nenavadno mnogo, rusko narodno življenje podrobno opisujočih romanov, kakor: „Gni-

lyja bolota“, „Žizn Šupova“, „Lěsy rubjat, ščepki letjat“, „Milyje bezdeljniki“, „Gol“ itd. Vseh spisov tega pisatelja je 40 zvezkov, ali nad 10.400 strani. Nova izdaja je tako urejena, da dobé naročniki „Nive“ vse gradivo v dveh letih. „Niva“ stane s prilogami vred na leto 12 rubljev.

Illjustrirrovannaja biblioteka „Nivy“ za 1904.

V tej zbirki izide v letošnjem letu „Boljšoj vsemirnyj nastoljnyj atlas Marksa“, pod uredništvom profesorja E. I. Petra in I. M. Šokaljskega. Ta atlant bo obsegal 210 kart na dvojnatih tablicah „in folio“ ter bo izhajal v mesečnih snopičih po pet kart v enem; k poslednjemu sešitu bo priložen popoln alfabetičen imenik kakik 250.000 geografičnih imen. Naročnina za vse delo znaša za naročnike izven Rusije 16 rub.

Statistika knjig tiskanih v Rusiji. L. 1887. je bilo v Rusiji natisnjenih 18,540.390 izvodov knjig; l. 1888. 17,395 050 izvodov; l. 1889. 18,777.891 izvodov; l. 1890. 18,353.126 izvodov; l. 1891. 22,918.105 izvodov; l. 1892. 24,819.933 izvodov; l. 1893. 27,224.903 izvodov; l. 1895. 35,512.814 izvodov; l. 1898. 44,221.864 izvodov; l. 1901. 58,529.480 izvodov knjig. Iz Francije se je izvozilo leta 1899. knjig za 14 milijonov frankov, l. 1901. pa le za 11 milijonov frankov. Iz Nemčije se je izvozilo l. 1901. za 84 1/2 milijona mark knjig, l. 1902. pa le za 79,392 000 milijona mark. V Rusijo samo je bilo odposlanih knjig za 6 milijonov mark, iz Rusije v Nemčijo pa le za 851.000 mark. Iz teh števil je razvidno, za koliko nadkriljuje še danes nemški književni trg druge dežele.

Rusko - japonska vojska.

Danes prinašamo več slik z bojišča. Na str. 3 1. je pogled na Bajkalsko jezero. To jezero je Rusom prizadejalo že mnogo truda. Čez led so naredili železnico, ki je dva meseca prevažala vojaštvo. Maja meseca se je začel led tajati, in morali so ga lomiti s takozvanimi ledolomi, da so mogle pluti ladje. Zdaj pa grade okoli jezera železnico, ki bo dovršena do srede avgusta. Manjka še sedem krajših predorov. Naša slika nam kaže jezero v poletnem času. Krasna okolica! To obrežje nas spominja divne okolice Gardskega jezera. A pozimi je tu gorje — kajti zima traja tukaj osem do devet mesecev.

Čemu po (str. 305) je glavno korejsko pristanišče v bližini Söula. Tukaj so Japonci napadli „Korejca“ in „Varjaga“, da oprosté pristanišče za izkrcavanje japonskih ladij. Naša slika str. 376 nam pa kaže, kako Japonci slikajo pogubo teh dveh nesrečnih ruskih ladij. Saj je znano, da so Rusi obe ladji sami razstrelili, ko so videli, da se ne moreta braniti proti japonski premoči.

„Petropavlovsk“ (str. 366) je pa ime nesrečni admiralski ladji, s katero se je potopil admiral Markarov. Bila je krasna, velika ladja, opremljena z vsemi najmodernejšimi vojnimi potrebščinami. In ko plove

vun na morje, na čelu celemu ruskemu portarturskemu brodovju, da začne boj s sovražnikom, se pa nenadoma razleti in v poldrugi minuti potopi z junaškim admiralom vred! Ali je prišel blizu japonski podvodni čoln? Ali je zadela ob mino? To še zdaj ni pojasnjeno. A tudi nad Japonci se maščujejo podmorske mine, to strašno in zavrtno orožje. Potopilo se jim je na isti način, kakor „Petropavlovsk“, več dragocenih ladij, med njimi velika oklopnica „Hacuse“.

Vojska postaja vedno bolj zanimiva. Na dveh krajih bo prišlo do odločilnega boja. Japonski general K u r o k i (glej sliko str. 381) je prekoračil reko Jalu. Tu je po šestdnevni bojih prisilil Ruse pod generaloma Zasuličem in Kaštalinskim, da so se umaknili. Zdaj so se pomaknili čez Fenvančen, kjer je bil tudi vroč boj, proti severu. Okoli Liaojana bo najbrže odločilna bitka, ako Japonci ne bodo spoznali, da so šli predač. Kajti zdi se, da jih je Kuropatkin

Podadmiral knez Uhtomskij.

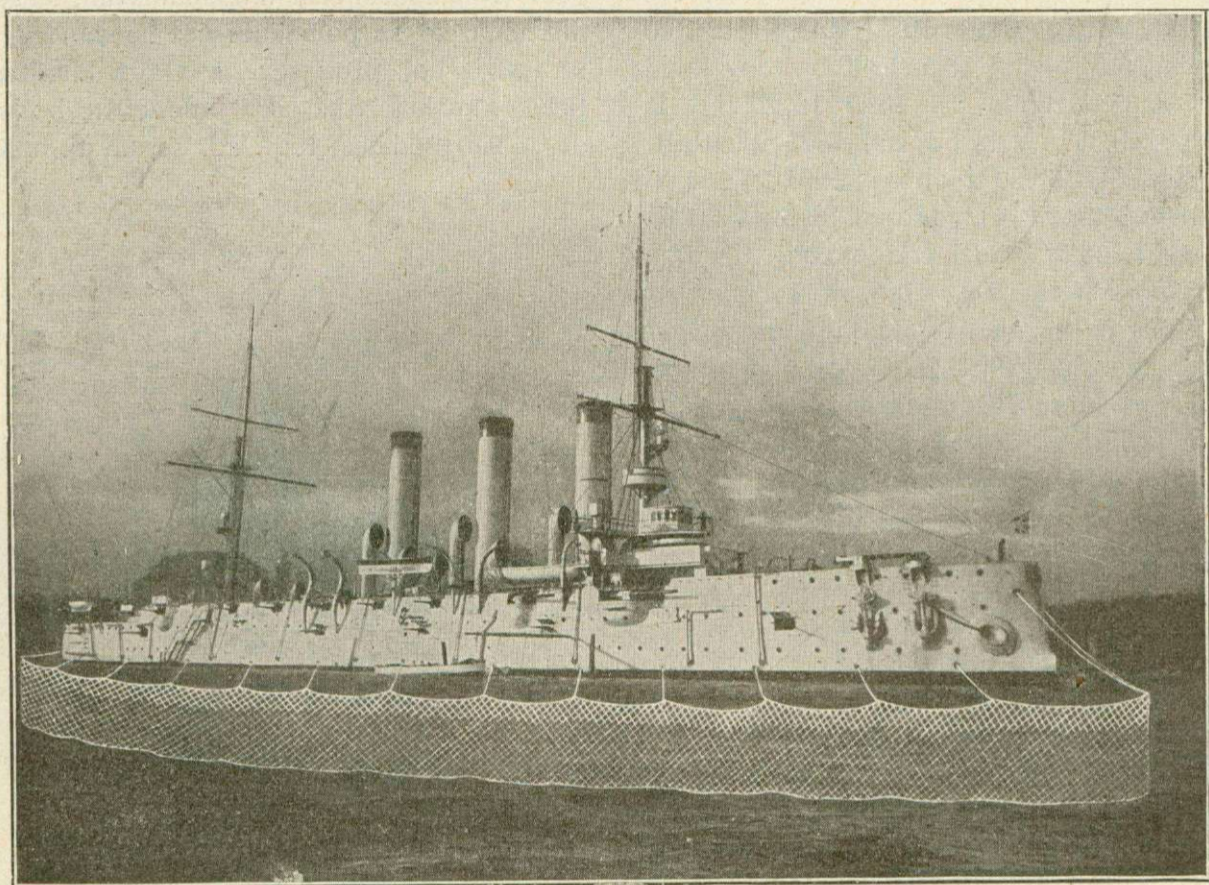
nalašč pustil tako daleč, da bi armada generala Kurokija odrezal od juga.

Tačas pa so se Japonci tudi v velikih množicah izkrcavali na polotoku Liaotunu. Port Artur je obdan od sovražnikov. Pristanišče sicer ni popolnoma zaprto s potopljenimi ladjami, a morje naokoli je tako nasuto z minami, da se ne upajo ladje več prosto pluti. Na suhem je pa Japonec Port Artur odrezal popolnoma; trdnjava je oblegana, in vsak čas bomo slišali o novem bombardiranju. Ali se bo Port Artur držal ali ne? Rusi trdijo, da je dobro preskrbljen, in če pogledamo velike kupe zabojev na str. 372, moramo priznati, da Rusi niso opustili ničesar, kar je potrebno za obleganje. To obleganje utegne biti najzanimivejši del cele vojske. Tu bosta obe stranki pokazali vsa tehnična sredstva, kar jih pozna sedanja strategija. Rusija in Japonska mobilizirata vedno dalje, vojska se vedno bolj poostruje in bojišče se razširja. Kaka presenečenja nam neki še prinese bodočnost?

Kot zglede modernih bojnih ladij prinašamo še sliko japonske ladje „Nišin“ na str. 381. in pa sliko ladje, ki se je z mrežo zavarovala proti torpedom. Ko priplava torpedo, se vjame v jekleni mreži in ne pride do ladje. A zato devajo zdaj na torpede tudi že priprave, ki režejo mreže.

Slika na str. 377. nam pa kaže generala Kuropatkina v Sergijevi lavri v Moskvi. Preden je šel vrhovni poveljnik na bojišče, je šel na božjo pot v to starorusko svetišče. Naša podoba je posneta po dragoceni votivni sliki, ki nam predočuje prizor iz ene najvažnejših dob ruske zgodovine.

vsako leto postavko za raziskovanje vatikanskega arhiva. „Češka ekspedicija“ v Vatikanu obstoji iz dveh uradnikov češkega deželnega arhiva, ki se vsako leto menjujeta v Rimu. Uspehi teh raziskav se hranijo v češkem deželnem arhivu. Odtod so zajeli tvarino za svoje spise Tadra („Kulturní styky Čech s cizinou“), Kollman („O kolektorech komory papežské v Čechách“) i. dr. Zdaj so pa začeli Čehi izdajati te dokumente v celotnem delu „Monumenta Vaticana res gestas Bohemias illustrantia“. Nedavno je izšla že peta knjiga, ki objavlja dokumente izza Urbana VI. in Bonifacija IX. Izdal jo je C. Krofta.

BOJNA LADJA, ZAVAROVANA Z MREŽO PROTI TORPEDOM.

Vatikanski arhiv in slovanski zgodovinarji.

Papeževi arhivi hranijo mnogo dragocenega zgodovinskega gradiva. Že Fr. Palacký je l. 1837. potoval v Rim, da tam išče virov za češko zgodovino. Dasi takrat še ni bil vatikanski arhiv odprt, preiskovavcem, se mu je vendar posrečilo, da je dobil vstop. Pregledal je čez 50.000 dokumentov in okoli 500 jih je prepisal ali ekscerpiral. Uspeh svojega potovanja je priobčil v knjigi „Literarische Reise nach Italien im J. 1837“. Za njim je preiskoval vatikanski arhiv Čeh B. Dudík, ki je izdal dve knjigi „Iter Romanum“ (1855.). Papež Leon XIII. je odprl arhiv učenjakom, in odslej delajo v njem učenjaki vseh narodov. L. 1886. so organizirali Poljaki preiskovanje poljske zgodovine v vatikanskem arhivu, Čehi pa l. 1887. Češki deželni zbor ima v svojem proračunu

Rihard Kralik.

Zanimiv pojav v zgodovini sodobne nemške književnosti je modroslovec, pisatelj in pesnik Rihard Kralik. Pristranska kritika ga uvaža manj, nego zasluži, — saj je katoličan! — toda treznemu presojevalcu ni niti treba zavzemati strogokatoliškega stališča; bližje poznanje njegovih del ga bode prikupilo vsakomur, kdor je navajen soditi neodvisno in pošteno.

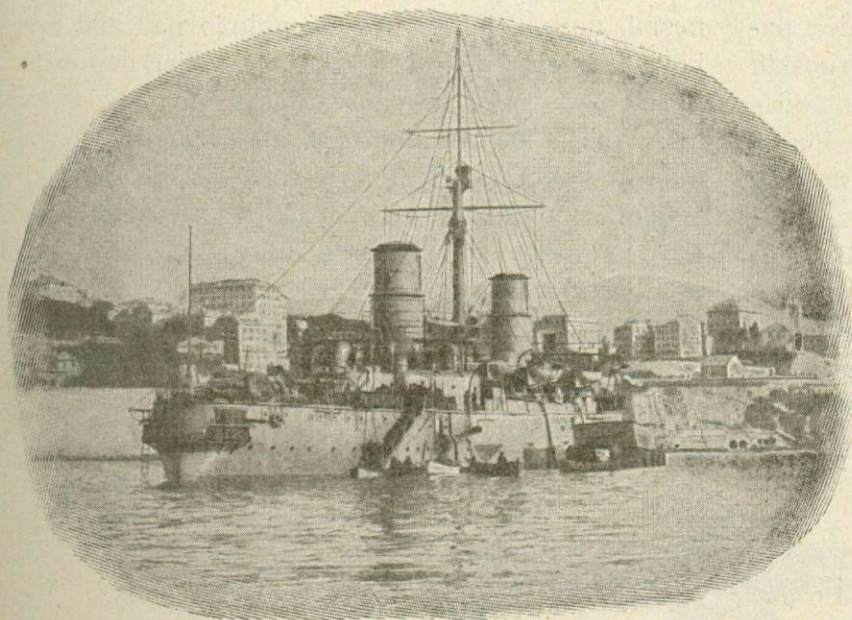
Dr. Rihard Kralik vitez Meyrswalden je bil rojen 1. oktobra l. 1852. kot sin steklarnarja v Leonorenhain-u v Češkem lesu. Pravoslovje je študiral v Lincu, na Dunaju, v Bonnu in Berolinu ter prepotoval nato Grško in Italijo. To potovanje je zanj velepomenljivo, ker mu je vnelo navdušenje za staroklasiško kulturo;

daljše bivanje v Rimu pa je tudi utrdilo njegovo katoliško prepričanje, ki se spaja z občudovanjem antike v harmonično celoto. Vsled ugodnih gmotnih razmer se ni posvetil nobenemu poklicu, ampak sklenil je živeti le svoji naobrazbi, umetnosti in prosveti. L. 1883. se je poročil z Majo Flattich-ovo, s katero živi v srečnem zakonu in neumorni delavnosti na Dunaju.

Kralik je v prvi vrsti modroslovec. Svoje težnje in svoje naziranje je izpovedal v knjigah „Kunstabüchlein“ in „Weltweisheit“. V „Kunstabüchlein“ z upravičeno estetsko neustrpnostjo zahteva v prvi vrsti, naj se razkrinkajo tisti puhli literarni proizvodi, ki ne zaslužijo slave in priznanja, kateri uživajo po krivici. V tej knjigi spoznavamo njegovo vzvišeno estetsko stališče in njegove značajne, duhovite in genijalnosamostojne nazore o pesništvu, s katerimi se dá primerjati pač le malokaj, kar je v zadnjem času proizvedla krščanska umetniška kritika. Celotno osnovo estetike pa podaja Kralik v tretjem delu svoje „Weltweisheit“, katerega je naslovil „Weltschönheit“.

Kralikovo svetovno naziranje sloni na njegovem vseobsežnem splošnem znanju; razvija pa ga sistematično, dasi ne pedantsko, in razumeva vesoljstvo na ta način, da išče njegovih prvotnih pojavov. Njegova „Weltweisheit“ se deli takole: I. „Weltwissen-schaft“ (Metafizika), II. „Weltgerechtigkeit“ (etika) in III. „Weltschönheit“ (estetika). Izdal je tudi spis o Sokratu, o katerem pravi, da mu je mnogo pripomogel do njegovih nazorov.

Antika, krščanstvo in germanstvo tvorijo Kralikov kulturni vzor, katerega nam razvija v knjigi „Kulturstudien“, ki pa navzlic svojim vrlinam ni popolnoma istorodna njegovim ostalim proizvodom. V germanstvu, prepojenim s krščanskim duhom, vidi veliko kulturno silo.

Japonska vojna ladja „Nišin“.

Kralik si je pridobil tudi na pesniškem polju trajnih zaslug. Njegovo delo „Deutsches Götter- und Heldenbuch“ obsega nemške junaške pravljice in

pesmi v novodobni prepesnitvi; Kralik jih je obnovil tako mojstrsko, da jih je priporočati vsakomur, ki se zanima za te impozantne pesnitve o preseljevanju narodov.

Japonski general Kuroki.

Nič manj ga niso zanimale srednjeveške legende, katerih najlepše je zbral in izdal v krasno opremljeni knjigi „Goldene Legende der Heiligen“. Zanimiva je tudi njegova povest „O čudovitih zgodbah viteza Burdigala“, namenjena odrastli mladini.

Kot pesnik je podal nemškemu slovstvu tudi mnogo izvirnih del, katerih pač ni lahko naštetih po imenu. Pričajo nam, naj si bodo že lirske, epske ali dramske vsebine, — o temeljitosti, s katero se je vglobil v velike mojstre poezije vseh dob, dasi morda marsikomu ne ugaja tuptam namenoma arhaistični jezik. V dramatiki si izbira rad tudi verske snovi, n. pr. v slavnostni igri „Veronika“; preprostost njegove umetnosti se jako prilega izrazu vzvišenih čustev.

Izmed njegovih lirskih del so najznamenitejše njegove pesmi „Im heiligen Geiste“, v katerih ne učinkuje, kakor moderni, z bujno krasoto oblike, ampak z mogočno silo, ki je lastna vsaki vzvišeni ideji.

V tej knjižici izpoveduje Kralik obenem svoje krščanstvo, do katerega je prišel osobito ob svojem daljšem bivanju v Rimu; tam je zložil tudi ciklus pesmi pod imenom „Roman“.

V nekem sestavku, ki ga je naslovil „Aus meinem Leben“, priznava sam: „Potovanje v Rim me je pripravilo do tega, da sem si izbral rešitev verskega vprašanja za glavni smoter svojega življenja in da nisem odjenjal, dokler si z doslednostjo nisem priboril katoliške resnice v boju z vsemi oporekanji in zaprekami. Lahko torej trdim, da je moje življenje

apologija katoliške resnice...“ Čast mu, da lahko z upravičenostjo govori o sebi te besede! Kralik je jako delaven član avstrijske „Leonove družbe“.

V. M.

Fr. pl. Lenbach, slaven nemški slikar, je umrl dné 6. maja. Rojen je bil v Schrottenhausenu na Bavarskem leta 1836. Najbolj so ga proslavili njegovi portreti, od katerih so nekateri postali svetovno znani zaradi silno žive in ostre karakteristike in globokega dušeslovnega pogleda umetnikovega. Učil se je od starih mojstrov, zlasti od Rubensa, Tiziana, Velasqueza in drugih, zlasti italijanskih in španskih slikarjev. Največ je študiral v Rimu, kjer je bival s svojim učiteljem Pilotyjem. Iz te dobe je znan njegov „Pogled na rimski forum“. A vsa njegova druga dela daleč presegajo portreti. Nemcem je naslikal skoro vse njihove večje može. Postalo je v višjih krogih moderno, da so se dali slikati Lenbachu. Tako so nastali silno karakteristični portreti. Lenbach je ves izraz osredotočil v obeh in potem iz obraza vzel značilne poteze. Slikal je mnogokrat s hrbtom obrnjen proti modelu. Le včasih se je obrnil, naglo pogledal, da je vjel značilne poteze in jih kar moči izrazilo naslikal. Znani so od njega portreti: Bismarckov, Paula Heyseja, grofinje Wittgensteinove, papeža Leona XIII. i. dr. Portret Gladstonov je kupil praški „Rudolfinum“.

Giudizio universale (Vesoljna sodba) se imenuje novi oratorij, ki ga je zložil slavnoznani vodja sikstinske kapele v Rimu don Lorenzo Perosi. O priliki gregorijanskih slavnosti se je proizvajal dvakrat v gledišču Costanzi pod osebним vodstvom skladateljevim. Vselej je bilo gledišče popolnoma razprodano, da mnogi vstopa niso mogli kupiti. Dné 16. aprila ob desetih zjutraj pa so ga proizvajali v Vatikanu v takomenovani „sala regia“. Navzočih je bilo poleg papeža Pija X. 24 kardinalov, mnogo škofov in rimskih prelatov, diplomatični zbor in mnogo drugih odličnjakov, skupaj kakih 300 oseb. Dirigiral je Perosi sam. Po sklepu je papež čestital skladatelju na tako izbornem delu.

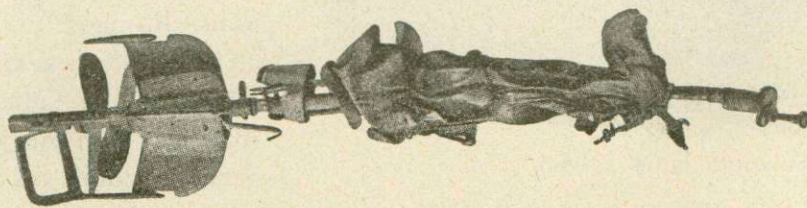
K.

Na rimskem foru zdaj pridno izkopujejo starinske sledove nekdanjih veličastnih stavb. Na novo so odkrili temelj velikanskega spomenika, ki si ga je dal postaviti imperator Domician, da proslavi svojo zmago nad Germani. Podoba je predstavljala

cesarja, ki kroti Ren. Spomenik je moral biti velikanski. Po ostankih se sklepa, da je bila cesarjeva podoba šestkrat večja kakor v naravi. Pod spomenikom so našli v zazidani jami pet lončenih posod z vzorci tvarin, iz katerih je bil narejen spomenik. To je pač znamenje, da so tudi Rimljani polagali temelj s kako slovesnostjo, kakor je pri nas navada

Moric Jokaj, odlični mažarski novelist in publicist, je umrl dné 5. majnika v Budim-Pešti. Pokojnik je bil rojen 1825. l. v Komornu, je obiskoval šole v Požunu in Kečkemetu ter dokončal pravniške študije na vseučilišču v Budim-Pešti. Ko je dobil odvetniško diplomu, se je posvetil izključno književnosti. L. 1842. je izdal svoje prvo delo „Azsidofiu“ (židovski deček), dramo, ki je dosegla pri razpisu mažarske akademije prvo nagrado. L. 1848. je izdal Jokaj svojo prvo pripovedko „Hetkörnápok“ (Delavnik). L. 1847. je prevzel pokojnik uredništvo beletrističnega tednika „Eletkepek“ (Slike življenja), pri katerem so sodelovali najodličnejši mažarski pisatelji. Nekako ob tem času je izdal v dveh zvezkih zbirko novel pod naslovom: „Cvetje pustinja.“ Nato se je kaj energično udeležil takratnega revolucionarnega gibanja na Ogrskem ter razširjal svoje ideje ustmeno in s pisano besedo. Dné 15. majnika 1848. je sklical v Budim-Pešto shod rodoljubov, ki so sprejeli soglasno znano resolucijo o neodvisnosti Ogrske, obsegajočo 12 točk. Ko je bila vstaja potlačena, je Jokaj bežal s tedanjo vstaško vlado vred v Debrecin ter urejeval ondi časopis „Esti lapok“. Potem je bežal iz Debrecina in se skrival nekaj časa v okolici Miškolca. V Budim-Pešto se je vrnil šele, ko mu je njegova žena. odlična mažarska gledališčna igralka, pridobila pospremno pismo. Odslej je stalno bival v Budim-Pešti, kjer je razvijal neumorno književno delavnost. Pisal je pripovedke, romane, drame, pesmi, novele, in vsi ti spisi polnijo nad 200 zvezkov. Vrh tega je od l. 1858. opravljal neprestano posel urednika in novinarja ter se živo udeleževal mažarskega parlamentarnega življenja. Bil je tudi odličen govornik. Svetovno slavo pa je dosegel s svojimi povestmi in romani, ki so prevedeni skoro na vse jezike. Skoro do zadnjega zdihljeja je bil vrhovni urednik časopisa „Nemzet“. V državni zbornici je pripadal sedanji vladni stranki.

V umetniške svrhe je zapustil nemški slikar Vogel milijon mark.

Torpedo po eksploziji.

A. BREZNIK.

SLOVARSKI NAVRŽKI.

pēšinga, e, s. f., peščena zemlja, Sandboden. (Javornik.) Nem. priponka *ung* na pristno slov. podstave je posebno na Gor. zelo razvita.

pēšt, a, s. m., čmok, potolčen in ves stlačen pirih. (Virmaše.) Pl. ima glagol peštati, zerquetschen iz ital. pest+are, iz čigar debla je naš p.

pēzdu'lj'a, e, s. f., neke vrste hruške, tudi oblika p e z d e v k a. Enake vrste imena: pezdlja, eine Art Zwetschke. Pl.

p_{tr}rke, praep. z dat., proti. (Ihan.) P_{tr}rke je nastalo iz proti, t je prešel v k, i pa se je že v XVII. veku zamenjaval z e. Gorenjec Skalar (1643) piše p r u k i, p r u k e, p r o k e. O za r-om je oslabel v e (povsod v gor. dial.), le-ta pa onemel: p_{tr}r k è. Oblika *proti* je v nav. govoru po Gor. neznana. Dolenjsko: p r t_{tr}, „Cvetje“ III, 11.

pi'sanček, čka, s. m., neke vrste jabolko (Ihan.)

pi'sma. Miši pisma s n e d ó otroku, ko mu je treba začeti delati in ne sme biti več brezdelen. (Ihan.) Ako se hoče kakšen odrasel otrok družiti in pohajkovati z malimi, mu pravijo, da so mu miši pisma snedle.

pi'ršič, a, m., drobno, rdečkasto jabolko. (Tunjice.)

plahta'ti, am, v. impf., naplahtáti, v. pf., lažnivo kaj pripovedovati, anlügen. (Ihan.)

plahta'č, a'ča, s. m., kdor plahta. (Metlika.) Govoré: pláhtač, áča.

plaščar, rja (plašar), s. m., prosen otep. (Virmaše.) Podstava plast?

plata'jziti se, a'jzim se (platajst se), verb. impf., potepati se, vlačiti se. (Virmaše.) Od psovke, ki se pridevlje potepajočim se: platajz, a'jza (platajs). Rabi se po navadi le v otroškem govoru.

pló'ho, vnice, f. pl., die Jalousien. (Virmaše.)

podrobi'ti, im, v. pf., preden začnó z zvonovi pritrkavati, udarijo nekolikokrat s kemblji obnje, kakor nekako za poizkušnjo: takrat p o d r o b é, ker na d r o b n o udarijo. (Virmaše.)

podrpa'jsati, am, v. pf., s krtačo, cunjo p., reiben; glede pomena in tudi glede oblike precej podoben je drgajtsati. (Javornik.)

podtekna'č, a'ča, s. m., slab delavec, ki ga uporabijo le, da ga kam podtaknejo, ker za drugega ni. Rabi se tudi za psovko slabemu, lenemu hlapcu, ali hlapcu sploh. (Zminec.) Kadar manjka delavcev, so tudi podteknači dobri.

pohlō'pnica, e, s. f., neke vrste hruška. (Naklo.)

pokali'ček, čka, s. m., 1.) mala posoda, s katero se zajema voda iz kotla. (Dolenja vas p. Selc.) 2.) piskrasta posodica na steni, v kateri hranijo blagoslovljeno vodo, Weihwassergefäß. (Ihan.) Imenjuje se tudi k r o p i'č è k, čka. P. iz bokal, Mass, (ital. boccale, Krug Pl.).

polajdra'ti, am, v. pf. (samo v tej sest.), povajjati, beschmutzen, verunreinigen. (Javornik.) Polajdrana obleka. Sekund. pomen iz Pl. lajdrati (lajdra, Herumstreicherin), herumstreichen.

poležkova'ti, u'jem, ali polé'skatì, am, v. impf., ako zjutraj na postelji še ležiš, ko si se že zbudil, tedaj poležkuješ. (Ihan.)

poli'skar, arja, s. m., mlinski hlapec. (Ihan.) Tvorba od p o l i s k a, Mehlstaub, Flugmehl. Pl. Rabi se tudi za psovko slabim, lenim mlinskim hlapcem.

poli'znik. Za prinos raznih tekmovalj v velikih praznikih k Pintarjevemu poročilu (Le-topis M. Sl. 1898, 168) naj dodam sledeče: Na senjensko nedeljo se rogajo onemu, kateri zadnji na pašo prižene: „Ta za'd_{tr}n p_{tr}rgnow — pomi'nk pogodow.“ (Ihan.) (Pogodow = poglodal.) Vranja peč: „pomi'je, pomi'nk pogodow, pogodow, pogodow . . . pogodavs, pogodavs . . .“ V Tunjica h mora pastir takrat gnati, ko začne tretjič v presledkih „dan“ zvoniti; če prej žene, „predre šisa“, če pa pozneje, mu pa vpijejo: „Pomin_{tr}k pogo'du, pogows, pogows! — pow_{tr}'mena lesa, ta stare kolesa! Pomin_{tr}k pogo'du, pogows, pogows!“ P o g o w s je medmet, glas, izražajoč glodanje. Pow_{tr}'mena je part. prf. pass. polomljena; ozki o se v tem kakor tudi lhanskem dialektu za sogl. v-jem zoži v _{tr}; l- epentetiški odpade v obliki polomljen tudi drugod na Gor. V V i r m a š a h kričijo: „Poliwnk, pomiwnk, poliznk, polàg! — Že'ne krave na potok, —

krava neče pit, ja more z golida po r.!" Besed: polivnik, pomivnik, poliznik ne bo tukaj vzeti za pomen posod, iz katerih se kaj pije, ampak so to nomina agentis. Polag je pa — enako polèp (polêp), Pintar, ibid. — „onomatopoetičen izraz loptajočega žlamanja pri lizanju pomivnika“. — Na sv. Urbana dan — na prvi poletenski dan pri naših kmetih — je ponekod tudi enaka navada. Pri Šenthelena (Dolško) pravijo, da se onega, ki zadnji prižene, primejo vse muhe in vsi brenclji, in da mu bodo celo leto krave bezljale. V Mokronogu naga-jajo pastirju, imenjujoč ga Vrban takole: „Vrban zaspá'n — cew let n dan — na peč leži, — de se ga slama drži!“ V Dobrničju imajo enako navado tudi na Binkoštno nedeljo: kdor prižene prvi, mu nadenejo ime „petelin“, drugemu „kokoš“ in tako naprej, zadnji pa je kurji ulitek; podobno kakor pri Pintarju: kurja r. v Poljanah. Verujejo tudi v vražo, da zapoznelemu coprnice krave v rešeto pomolzejo.

Zanimljivo je tekmovanje delavcev v Kropi. Tam je že od nekdaj navada, da se vsako leto kakega spomladanskega dne izkušajo delavci, kdo da bo prej prišel v vignjec (vignjec, -enjca, die Schmiedehütte); kdor pride najzadnji, mu v največjo sramoto trobi neki rog; poskrijejo mu tudi vso kovaško orodje, da tisti dan ne more nič delati.

poló'ma, e, s. f., psovka slabotnemu, polomljenemu človeku: poloma polomljena. (Ihan).

pomara'nka, e, s. f., pomaranča, die Pome ranze. (Javornik.) Pomaranka ima slovensko pripono, dočim je -ča iz nem. ze.

pome'sti, e'tèm, v. pf., hastig und viel aufessen. (Ihan.) Skledo žgancev je pometel.

posa'vka, e, s. f., neke vrste pisano, sladko jabolko. (Zminec).

posmó'jke, jek, s. f., pl., sirovo obdelane, debele sani, s katerimi hlode vlačijo pozimi iz gozdov. (Zminec).

postopa'j, a'ja, na postopa'je iti, postopati, das Pflaster treten. (Ihan.) Tvorba kot: pomagaj; na p. klicati, uhaj, kobila je

na uhaj. Enako: potepaj, na potepaje iti, od potepati se, vagabundieren, herumstreichen. (Velesalo).

pošmu'cati, am, v. pf., koga slabo ostriči, da ima stopnjice po glavi. (Ihan).

poteci'n, a, s. m., v pregovoru: boljši je potecin (ali tudi potežin) kakor podržin (Ihan), to se pravi, boljše je pri tepežu uteči, nego tepen biti. Narod smatra te tvorbe za abstraktne pojme.

pote'psti, pem se, v. pf., potajiti se, sich verstellen. (Ihan.) Takle velik otrok bi že lahko delal, pa se kar potepe. Pl. ima pod tem glagolom: potepeno (t. j. potepe'no) oditi, mit Schande abziehen. V Ihanu se govori: s potepé'no r. oditi.

potepu'ha, e, s. f., (abstraktno), potepanje, das Vagabundieren. (Velesalo.) Pl. ima konkretni pojem: die Landstreicherin. Iti na potepu'ho = na potepaje (glej pod postopaj) = potepati se.

potna'v, a'va, a'vo, adj.; p. je kdor gleda izpod čela, ali kdor si ne upa v óči pogledati. (Ihan.) Odtod tudi subst. potna'vèc, vca.

pouda'riti, arim, v. pf., ponoviti, v drugič kako stvar storiti, wiederholen. (Ihan).

požō'rgati se, am, v. pf., v posteljo. (Ihan).

poži'nj'ki, ov, s. m. pl., štruklji, katere pripravi gospodinja, ko žito požanjejo na zadnji njivi. (Virmaše).

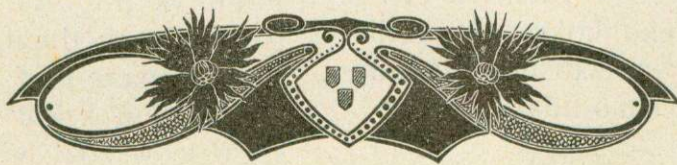
preddu'rnica, e, s. f., hruška, ki je pred durmi kakega poslopja. (Bled.) Prim. naslednje:

predpó'dnj'ak, a, s. m., jablana (in sad jabolko) rastoča pred podom. (Velesalo).

predvé'žnj'ak, a, s. m., jablana, rastoča pred vežo. (Velesalo).

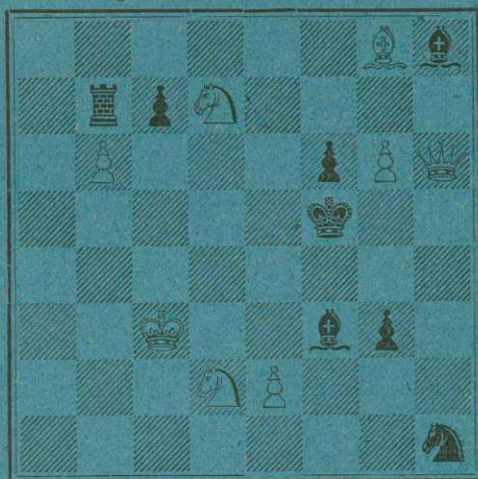
preklé'manski, a, o, adj., pr. človek, verflixt. (Ihan.) Tvorba iz podstave prekleman, nastale po analogiji preklenski, ta pa z naslombo na peklenski. S tem ogibanjem se skuša narod izogniti grehu. Primerjaj obširneje Štrekelj (L. M. Sl. 1894, 37 in 1892, 8).

prekli'canski, a, ò, adj., preklemanski, verflixt (Ihan); po tvorbi in pomenu enak: preklemanski.

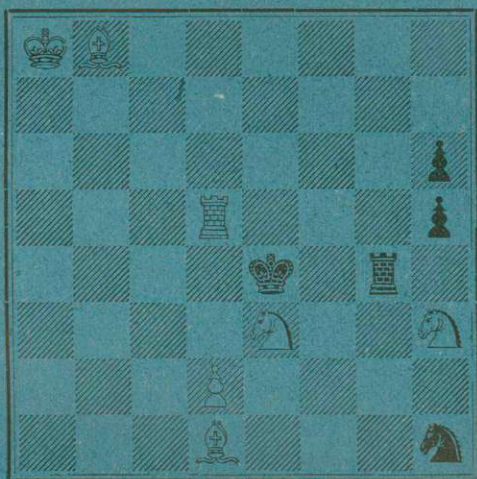
ŠAH.

Naloga št. 135.
Dr. E. Palkoska.
II. nagrada v „Wiener Mode“.

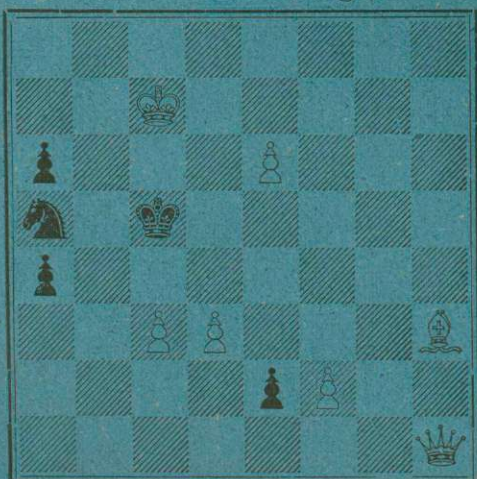
Mat v tretji potezi.

Naloga št. 136.
Baron F. v. Wardener.
(„D. Wochenschach“.)

Mat v tretji potezi.

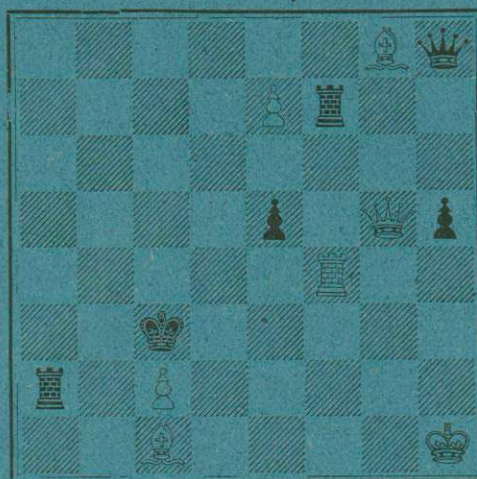
Naloga št. 137.
E. Ferber.
(„D. Schachzeitung“.)

Mat v drugi potezi.

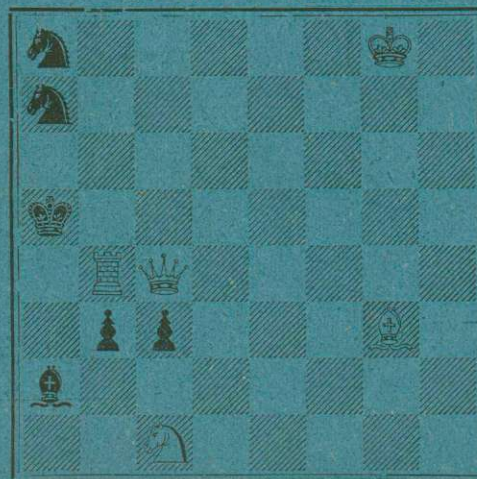
Naloga št. 138.
A. Uršič.
Original.

Poklonjena g. nadučitelju Iv. Benku
v Sovodnjah.

Mat v drugi potezi.

Naloga št. 139.
A. Uršič.
(Popravljená nal. št. 134.)

Mat v drugi potezi.

Rešitev nalog v 3. številu 1904.

Naloga števil. 124 1. Dg6, Lg3 (d6). 2. e3+ itd. 1. — Ld2 (g5) 2. Dd6+ itd. 1. — Le5. 2. Lf3 itd. 1. — Tc8. 2. Ld3 itd. — Št. 125. (na d2 beli pešec). 1. De8, L x e5. 2. De7 itd. 1. — La7. 2. Ld6+ itd. Št. 126. 1: Da3 ♖, D, S mat — Št. 127. 1. Th3 ♖. T, L. mat. — Nal. št. 128. 1. Da6 ♖, D, S mat. — Št. 129. 1. Dc8 ♖, D mat.

Razno. Naš sotrudnik gosp. dr. E. Palkoska je dobil v turnirju „Wiener Mode“ drugo nagrado (glej zgornjo nalogo). Čestitamo! — Nekaterim šaholjubom: Primerjajte današnjo nalogo števil. 139. s pogrešeno 134! — Prihodnjič prinesemo prav lepo končno igro. — V amerškem turnirju je dobil prvo nagrado (1000 dol.) Marshall, drugo Lasker, tretjo Janovsky, četrto Marco, peto Showalter, šesto Mieses in Pillsbury, sedmo Schechter in Čigorin. — Avstrijsko-ogrski „Armee-Schachbund“ je dobil potrjenje oziroma dovoljenje od c. kr. voj. ministrstva.

V našem založništvu je začela ravnokar izhajati

Vojska na Daljnem Vzhodu.

Prireja dr. Evgen Lampe.

To delo bo prinašalo natančni popis vojske in vzhodnih dežel, v katerih se je vnela sedanja velepomembna vojska. Vsak snopič bo bogato ilustriran. Prinašal bo bojne slike, portrete vladarjev in vojskovodij, pokrajinske slike, zemljevide in tehnične podobe.

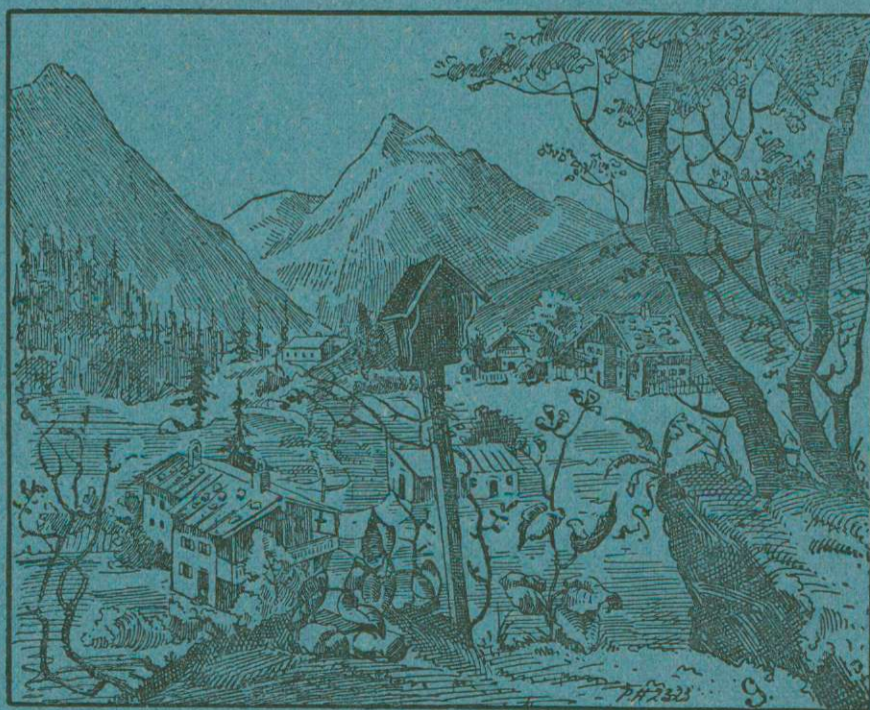
Na mesec izideta po dva snopiča, katerih vsak bo obsegal 16 strani po dve koloni.

➡ *Cena snopiču 20 h.* ⬅

Naročnina za letnik 24 snopičev znaša 4·80 K, za 12 snopičev 2·40 K.
Naročnino sprejema

Upravništvo „Dom in Sveta“ v Ljubljani.

SKRIVALNICA.

Kje je hribolazec?